

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

EMILIJA ČERNIAUSKAITĖ

NUOSAVŲ SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO PAJAMŲ
DIDINIMO GALIMYBĖS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
doc. dr. L. Birškytė

VILNIUS, 2016

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

NUOSAVŲ SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO PAJAMŲ
DIDINIMO GALIMYBĖS

Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N30005

Konsultantas

Vadovė

doc. dr. L. Birškytė

2016

Recenzentas

Atliko

FVmns4-02 gr. stud.

2016

E. Černiauskaitė

2016 03 29

VILNIUS, 2016

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. SAVIVALDYBĖS IR JOS BIUDŽETO SAMPRATA BEI YPATUMAI	9
1.1. Savivaldybė: samprata, tipai ir funkcijos	9
1.2. Biudžeto procesas ir principai	11
1.3. Savivaldybės biudžeto pajamos	18
1.4. Savivaldybės biudžeto asignavimai	22
1.5. Savivaldybės biudžeto atskaitomybė.....	24
1.6. Kurorto sąvoka ir kurortinių savivaldybių požymiai.....	26
2. TYRIMO METODOLOGIJA	29
2.1. Metodologijos samprata ir tyrimo eiga.....	29
2.2. Tyrimo metodai	31
2.3. SSGG analizės metodika	35
3. ZARASŲ RAJONO IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ.....	38
3.1. Zarasų rajono charakteristika.....	38
3.2. Druskininkų charakteristika.....	42
3.3. Zarasų rajono ir Druskininkų savivaldybių 2010-2014 m. biudžetų gautų pajamų lyginamoji analizė	44
3.4. Zarasų rajono ir Druskininkų savivaldybių 2010-2014 m. biudžetų išlaidų įvykdymo lyginamoji analizė.....	55
3.5. Savivaldybių pajamas ir išlaidas galėjusių lemti veiksnių koreliacinė analizė	59
3.6. Nuosavų savivaldybių pajamų didinimo galimybių SSGG analizė.....	61
IŠVADOS.....	68
LITERATŪRA.....	70
ANOTACIJA	76
ANNOTATION	77
SANTRAUKA	78
SUMMARY	79
PRIEDAI	80

PRIEDAI

1 Priedas. Bazinis ir grandininis pajamų kitimo tempas 2010-2014 m. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybėse.....	81
2 Priedas. Mokestinių pajamų pokyčiai Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybėse 2010-2014 m., tūkst. Lt.....	82
3 Priedas. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų dotacijų struktūra 2010-2014 m., tūkst. Lt.....	83
4 Priedas. Druskininkų ir Zarasų r. savivaldybių biudžetų kitos pajamos 2010-2014 m., tūkst. Lt.....	84
5 Priedas. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų kitų pajamų struktūra 2010-2014 m., tūkst. Lt.....	85
6 Priedas. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų pajamų už prekes ir paslaugas struktūra 2010-2014 m., tūkst. Lt.....	86
7 Priedas. Vienam Zarasų r. savivaldybės gyventojui tenkanti visų pajamų ir savarankiškų pajamų dalis, tūkst. Lt.....	87
8 Priedas. Vienam Druskininkų savivaldybės gyventojui tenkanti visų pajamų ir savarankiškų pajamų dalis, tūkst. Lt.....	88
9 Priedas. Bazinis ir grandininis išlaidų kitimo tempas 2010-2014 m. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetuose.....	89
10 Priedas. Zarasų r. savivaldybės biudžeto išlaidų 2010-2014 m. struktūra, proc.....	90
11 Priedas. Druskininkų savivaldybės biudžeto išlaidų 2010-2014 m. struktūra, proc.....	91
12 Priedas. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių išlaidos ekonomikai, socialinei sferai ir kitoms sritims 2010-2014 m., proc.....	92
13 Priedas. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių išlaidos socialinei sferai.....	93
14 Priedas. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių išlaidos ekonomikos sferai.....	94
15 Priedas. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių kitos išlaidos.....	95
16 Priedas. Veiksnių koreliacija su Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų pajamomis.....	96
17 Priedas. Veiksnių koreliacija su Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų išlaidomis.....	97

LENTELĖS

1 lentelė. Savivaldybių biudžetų pajamos.....	18
2 lentelė. Savivaldybės asignavimų klasifikacija.....	22
3 lentelė. Išlaidos pagal valstybės funkcijas.....	24
4 lentelė. Kintamųjų ryšio stiprumas pagal koreliacijos koeficiento reikšmę.....	34
5 lentelė. SSGG analizės elementai.....	36
6 lentelė. Zarasų r. savivaldybės stiprybės.....	61
7 lentelė. Zarasų r. savivaldybės silpnybės.....	62
8 lentelė. Zarasų r. savivaldybės galimybės.....	62
9 lentelė. Zarasų r. savivaldybės grėsmės.....	63
10 lentelė. Druskininkų savivaldybės stiprybės.....	64
11 lentelė. Druskininkų savivaldybės silpnybės.....	64
12 lentelė. Druskininkų savivaldybės galimybės.....	65
13 lentelė. Druskininkų savivaldybės grėsmės.....	66

PAVEIKSLAI

1 pav. Vietos savivaldybių biudžeto principai ir formavimo metodai.....	13
2 pav. Savivaldybės biudžeto parengimas.....	17
3 pav. Empirinio tyrimo loginė eigos schema.....	30
4 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų pajamos 2010–2014 m., tūkst. Lt.....	45
5 pav. Zarasų r. savivaldybės biudžetų pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt.....	45
6 pav. Druskininkų savivaldybės biudžetų pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt.....	46
7 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų mokestinių pajamų 2010–2014 m. palyginimas, tūkst. Lt.....	47
8 pav. Zarasų r. savivaldybės biudžetų mokestinių pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt.....	47
9 pav. Druskininkų savivaldybės biudžetų mokestinių pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt.....	48
10 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų dotacijų 2010–2014 m. palyginimas, tūkst. Lt.....	50
11 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų išlaidos 2010-2014 m., tūkst. Lt.....	56

ĮVADAS

Tyrimo naujumas ir aktualumas. Lietuvoje įteisintas decentralizuotas tam tikros valstybės teritorijos valdymas. Šios teritorijos – tai savivaldybės, kurios turi vietos savivaldos teisę. Savivaldybė atlieka svarbias savarankiškas ir valstybines funkcijas, kurias nustato Lietuvos Respublikos (LR) vietos savivaldos įstatymas (1994) ir kurioms vykdyti reikia pajamų, t. y., funkcijoms atlikti reikalingas biudžetas. Visos savivaldybės turi savo savarankiškus biudžetus, kurie turi būti subalansuoti ir vykdomi nepažeidžiant nustatytų biudžeto principų. Kiekviena savivaldybė turi savo strateginį veiklos planą, kurio siekiai atsispindi savivaldybės biudžete, o formuojant biudžetą remiamasi tam tikrais prioritetais, kurie nukreipti į tos savivaldybės gyventojų gerovę. Šiuo metu Lietuvoje sudaromi programiniai biudžetai, tai reiškia, jog finansavimas iš valstybės skiriamas savivaldybei, šias lėšas ir savivaldybės nuosavas pajamas savivaldybė paskirsto rajono (toliau – r) asignavimų valdytojams pagal jų vykdomas programas. Savivaldybių biudžetai dažniausiai būna neįvykdyti taip, kaip buvo planuota, tai vienas iš pagrindinių savivaldybių sunkumų – lėšų trūkumas. Todėl reikia galvoti, kaip gauti reikalingų lėšų daugiau.

Mokslinėje literatūroje plačiai nagrinėtos problemos, susijusios su savivaldybių pajamų gavimu, jų panaudojimu, deficitinio biudžeto vykdymu. Anot Lazdyno (2005), dažnai akcentuojamas savivaldybių savarankiškumas, bet kaip šis autorius teigia, jog savo nuožiūra savivaldybės gali paskirstyti tik labai mažą lėšų dalį. Davulis (2006) nagrinėja dotacijų skyrimo ir panaudojimo problemą bei teigia, kad nepanaudotas dotacijas reikėtų palikti savivaldybėms. Anot Balvočiūtės ir Makauskaitės (2012), nuosavų savivaldybių pajamų atėmimas lėtina viešųjų finansų problemų sprendimą, taip pat lėtina problemų sprendimą susijusį su Lietuvos ūkiu, verslo atsigavimu, nedarbo mažinimu. Pastaraisiais metais, ypač, aptariamas biudžeto viešumas ir skaidrumas, kurie gali prisidėti prie geresnio biudžeto suformavimo ir įvykdymo. Kaip teigia Alegre ir kt. (2013), biudžeto skaidrumas yra ypač svarbus vietos valdžios institucijose. Autoriai Zhang ir Liao (2011) aptaria biudžeto sudarymo mechanizmus, kurių pagrindas yra visuotinis dalyvavimas ir bendras pritarimas. Kurortinių savivaldybių veiklos vystymą ir tobulinimą nagrinėja Povilanskas (2010-2011), kuris teigia, jog kurorto plėtroje turi dalyvauti savivaldybės administracija, verslininkai, gyventojai, kad būtų priimtas tinkamiausias sprendimas, kuris duotų pajamų.

Tyrimo problema: kaip keisti savivaldybės veiklą ir kokių priemonių imtis, siekiant padidinti nuosavas pajamas savivaldybės biudžete?

Tyrimo objektas: savivaldybės biudžetas.

Tyrimo tikslas: ištyrus ir palyginus Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų vykdymą 2010-2014 m. nustatyti, kokių priemonių turi imtis savivaldybė norėdama į biudžetą surinkti kasmet daugiau nuosavų pajamų.

Tyrimo uždaviniai:

- ištirti savivaldybės, jos funkcijų, pajamų, išlaidų ir biudžeto proceso, kurortinės teritorijos, kurorto teorinius aspektus;
- parengti tyrimo metodologiją;
- išnagrinėti, kaip buvo vykdomi Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių 2010-2014 m. biudžetai;
- nustatyti, kokie aplinkos veiksniai galėjo turėti įtakos šių savivaldybių biudžetų pajamoms ir išlaidoms, ir kokios dabartinės aplinkybės siekiant gauti daugiau nuosavų pajamų į savivaldybės biudžetą.

Tyrimo metodai: sisteminė ir palyginamoji mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, lyginamoji biudžetų duomenų analizė, koreliacinė analizė, SSGG analizė, grafinis modeliavimas.

Darbo struktūra: šį darbą sudaro 3 skyriai. Pirmasis skyrius skirtas apibūdinti savivaldybės reikšmei valstybėje, apibrėžti, kokios skiriamos savivaldybių charakteristikos, bei nustatyti, kokias funkcijas savivaldybė turi atlikti, taip pat pateikiamas biudžeto procesas, biudžeto principai bei nagrinėjami biudžeto sudarymo etapai ir metodai, aptariamas biudžeto planas, pateikiama savivaldybės pajamų ir išlaidų klasifikacija, aptariama, iš kur gaunamos pajamos ir kur patiriamos išlaidos, taip pat nurodoma, kaip vykdoma biudžeto atskaitomybė. Išskiriamos kurortinės ir kurortinės teritorijos statusą turinčios savivaldybės, jų bruožai. Antrasis skyrius skirtas pristatyti, kokie metodai bus naudojami tyrimui atlikti. Trečiajame skyriuje lyginami dviejų savivaldybių biudžetai, atliekama šių savivaldybių pajamas ir išlaidas lemenčių veiksnių koreliacinė analizė bei savarankiškų pajamų didinimo aplinkos SSGG analizė, pateikiamos tyrimo išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo praktinė vertė ir rezultatų taikymo sritys: šio tyrimo rezultatai bus naudingi toms savivaldybėms, kurios suinteresuotos į savo biudžetą gauti kuo daugiau nuosavų pajamų, taip pat toms, kurios siekia kurorto statuso. Jos galės palyginti savo veiklą bei biudžetą su šiame darbe nagrinėtomis savivaldybėmis, identifikuoti savo savivaldybės problemas susijusias su biudžetu, ekonomine padėtimi savivaldybėje bei pasinaudoti patarimais, kaip tobulinti savo veiklą, kokių priemonių imtis norint gerinti biudžeto vykdymą, surinkti daugiau nuosavų pajamų į biudžetą.

1. SAVIVALDYBĖS IR JOS BIUDŽETO SAMPRATA BEI YPATUMAI

1.1. Savivaldybė: samprata, tipai ir funkcijos

Pasaulyje valstybės savo teritoriją skirsto į smulkesnius vienetus – administracinius vienetus, yra organizuojamas jų valdymas, kuris gali būti priskirtas tam tikroms valdymo formoms ar jų deriniams. Yra išskiriamos dvi teritorinio valdymo formos: valstybinis vietos valdymas, vietos savivalda (Astrauskas, 2003). Vietos savivalda reiškia, jog tam tikroje valstybės teritorijos dalyje viešuosius reikalus tvarko ir prižiūri šiam tikslui paskirti valdžios organai, ir už tai visiškai atsako. Vykdydami šią veiklą valdžios organai privalo vadovautis gyventojų interesais (Europos vietos savivaldos chartija, 1985). Jeigu būtų valstybinis vietos valdymas, valdymo sistema būtų centralizuota ir priešingai nei dabar Lietuvoje nebūtų savivaldybių.

Kadangi šiame tyrime bus nagrinėjama, kaip vykdomas savivaldybės biudžetas, reikia išsiaiškinti savivaldybės sąvoką, kuri yra aiškinama LR Vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio (str.) 1 punkte (1994): *savivaldybė – įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per to valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų išrinktą savivaldybės tarybą, kuri sudaro jai atskaitingas vykdomąją ir kitas savivaldybės institucijas ir įstaigas įstatymams, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir savivaldybės tarybos sprendimams tiesiogiai įgyvendinti. Savivaldybė yra viešasis juridinis asmuo.* Savivaldybė susideda iš tam tikrų dalių, pati svarbiausia dalis yra bendruomenė – gyventojai, kurie nuolat gyvena rajono savivaldybės teritorijoje. Ši bendruomenė išrenka savivaldybės tarybos narius, kurie atstovauja gyventojų interesus, taip pat ir savivaldybės merą. Savivaldybės taryba išrenka mero pavaduotoją. Sekanti savivaldybės sudedamoji dalis yra savivaldybės administracija, kuriai vadovauja administracijos direktorius, būtent šioje vykdomojoje institucijoje buhalterijos ir finansų skyriuje yra apskaitomos biudžeto pajamos ir išlaidos, bei vyksta biudžeto planavimo, vykdymo, ataskaitų ruošimo darbai. Toliau seka savivaldybės įmonės, įstaigos ir bendrovės, kurios teikia gyventojams įvairias paslaugas. Savivaldybėje taip pat yra kontrolės institucija, kuri vykdo savivaldybės biudžeto kontrolę ir savo parengtas ataskaitas apie biudžeto vykdymą teikia tarybai. Visi šie dalyviai turi jiems priskirtas funkcijas, kurias turi vykdyti siekiant bendros gerovės. Anot Lazdyno (2005) tokią demokratinę savivaldą galima apibrėžti kaip valstybės ir savivaldybių funkcijų, mokesčių pajamų bazių ir biudžetų atskirimą bei valstybės, regiono ir savivaldybės institucijų įgaliojimų funkcijų vykdymui pasiskirstymą. Iš tikrųjų valstybė ir savivaldybės turi skirtingas funkcijas, skiriasi ir pajamų šaltiniai, bet galiausiai visi savivaldybių biudžetai sudedami į valstybės biudžetą ir sudaro vientisą nacionalinį biudžetą, kuriuo naudojantis egzistuoja visa šalis.

Kaip teigia Lazdynas (2005) savivaldybes, atsižvelgiant į jų ekonominį aktyvumą, galima suskirstyti į tris kategorijas: verslininkės, vykdytojos, organizatorės.

Verslininkės. Tokios savivaldybės užsiima labai aktyvia veikla, kuri gali išplisti net užsienyje, jos steigia įmones, kurios teikia paslaugas reikalingas gyventojams ir taip papildo savo biudžetą. Tokia veikla dažniausiai užsiima tos savivaldybės, kurios turi daug biudžeto išlaidų skirti senstantiems ir kitiems remiamiems žmonėms, kai mažėja mokesčių pajamų bazė ir jos būtinai turi kažko imtis, kad galėtų savo gyventojams teikti pigesnes paslaugas.

Vykdytojos. Dažniausiai šios savivaldybės turi pakankamai mokesčių pajamų ir neteikia papildomų paslaugų, kurios atneštų daugiau pajamų, tačiau tokia savivaldybė koordinuoja ir kontroliuoja tam tikroje teritorijoje per daug esančių ar trūkstančių paslaugų teikimą. Jei nustatoma, kad tam tikroje teritorijoje trūksta kažkokios paslaugos, jos plėtrai gali būti nustatomos lengvatinės sąlygos.

Organizatorės. Šiam savivaldybių tipui priskiriamos ir Lietuvos savivaldybės. Tai savivaldybės, gaunančios labai mažas mokesčines pajamas, lėšomis iš savo biudžeto finansuoja mažai socialinių programų, o tas lėšas gauna tik iš valstybės ar regionų biudžetų. Pačios organizuoja socialines, komunalines paslaugas, kurias teikia privačios arba visuomeninės organizacijos. Tokias savivaldybes galima vadinti pasyviausiomis, nes jų veikla siekia tik tiek, kad jos egzistuoja. Jų biudžetas yra labai ribotas, pastoviai susiduriama su pajamų trūkumų siekiamais tikslams įgyvendinti.

Lietuvoje vyrauja decentralizuotas valdymas, kuomet valstybė neprisiima visų funkcijų sau, todėl yra savivaldybės, kurios vykdo savo savarankiškas ir valstybines funkcijas. Funkcijų įgyvendinimą organizuoja, kontroliuoja savivaldybės taryba.

Funkcijos, kurias vykdo Lietuvos savivaldybės klasifikuojamos pagal sprendimų priėmimo laisvę ir veiklos pobūdį. Funkcijos pagal sprendimų priėmimo laisvę yra skirstomos taip (LR Vietos savivaldos įstatymas, 1994, 5 str. 1 punktą):

1) savarankiškos, „jas savivaldybės atlieka pagal įstatymų suteiktą kompetenciją, įsipareigojimus savo bendruomenei ir jos interesais.“ (Astrauskas, 2003, p. 20). Tokias funkcijas savivaldybė privalo atlikti, nes ji geriausiai išmano, pažįsta šias sritis, tai pačios pagrindinės ir reikalingiausios funkcijos. Tokios funkcijos gali būti: savivaldybės biudžeto sudarymas ir tvirtinimas, ikimokyklinis ugdymas, vaikų ir suaugusiųjų neformalusis švietimas, medžioklės plotų vienetų sudarymas ir jų ribų keitimas, kt.;

2) valstybinės, tai funkcijos, kurias perduoda valstybė savivaldybei atsižvelgiant į gyventojų interesus. Tai yra tokios funkcijos: civilinės saugos organizavimas, dalyvavimas valdant valstybinius parkus, vaikų ir jaunimo teisių apsauga, kt.

Funkcijos pagal veiklos pobūdį skirstomos į vietos valdžios, viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų funkcijas. Vietos valdžios funkcijas atlieka savivaldybės taryba, meras, viešojo administravimo funkcijas atlieka savivaldybės taryba, meras, savivaldybės vykdomosios institucijos, kiti savivaldybės įstaigų ir tarnybų vadovai, valstybės tarnautojai, kurie turi teisę tai daryti. Viešąsias paslaugas - paslaugų teikėjai, kuriuos įsteigė savivaldybė arba kiti viešai pasirenkami fiziniai ar juridiniai asmenys pagal sudarytas sutartis.

Anot Lazdyno (2005, p. 58) jei valstybė skiria atitinkamą finansavimą savivaldybei iš savo biudžeto, tuomet ji įstatymu gali pavesti savivaldybėms vykdyti ir šias funkcijas, kurios pagal bendrąją tvarką priskiriamos valstybinių institucijų kompetencijai:

- 1) *Organizuoti karo tarnybą ir šauktinių atrinkimą.*
- 2) *Teikti papildomas lengvatas, paramą ir paslaugas valstybės biudžeto sąskaita, bet ir valstybės nustatytomis sąlygomis socialiai remtiniems asmenims bei verslui.*
- 3) *Organizuoti rinkimus, apklausas ir referendumus.*
- 4) *Rengti dokumentus pilietybei suteikti.*
- 5) *Prižiūrėti valstybinės reikšmės kultūros, gamtos, infrastruktūros objektus.*

Dažniausiai šios funkcijos gali būti perduodamos, kai valstybė taupo administravimo arba nacionalines lėšas.

Apibendrinus galima teigti, jog savivaldybės svarba valstybei yra didelė, savivaldybė vykdo dalį valstybinių (savivaldybėms perduotų) funkcijų, tokia tvarka yra geresnė ir gyventojams, nes valdžią vykdo arčiausiai gyventojų esanti institucija, kuri geriausiai žino kokias padėtis yra rajone.

1.2. Biudžeto procesas ir principai

Žodis „biudžetas“ (budget – krepšelis) yra kildinamas iš anglų parlamente buvusių papročių. Kuomet parlamente būdavo svarstomi mokesčiai, kuriuos galėtų rinkti karalius. Iždo kancleris atidarydavo odinį portfelį, iš kurio reikėdavo išimti mokesčių sąrašą, kurių mokesčių prašo karalius. Būtent šis išėmimas buvo vadinamas biudžetu. Vėliau žodis „biudžetas“ buvo pradėtas vadinti viešojo ūkio pajamų projektu (Buškevičiūtė, 2008). Tai tik keletas istorinių šio žodžio reikšmių, jų yra ir daugiau. Šiais laikais kalbant apie valstybės biudžetą, jį galima apibūdinti taip, jog tai yra „valstybės pajamų ir išlaidų sąmata tam tikram laikui, patvirtinta įstatymu; spėjamas valstybės pajamų ir išlaidų apskaičiavimas tam tikram laikui.“ (Naraškevičiūtė, Lakštutienė, 2009, 60 p.).

Iš ko turi susidėti valstybės biudžetas, reglamentuoja LR Biudžeto sandaros įstatymas (1990). Valstybės biudžetas ir savivaldybių biudžetai sudaro LR Nacionalinį biudžetą. „Valstybės biudžetas yra valstybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams“, jį tvirtina Seimas.

Savivaldybės biudžetas yra savarankiškas „savivaldybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams“, jį tvirtina savivaldybės taryba (LR Finansų ministerija, 2015).

Sudarant biudžetą yra remiamasi 4 svarbiais principais, kuriuos pateikia Levišauskaitė ir Rūškys (2003, p. 52):

1. „Biudžeto vieningumas;
2. Biudžeto pilnumas;
3. Biudžeto realumas (teisingumas);
4. Biudžeto viešumas.“

Pirmasis principas reiškia, jog turi būti tik vienas biudžetas, kuris apimtų visas išlaidas ir pajamas. Antrasis principas papildo pirmąjį, jog turi būti parodytos visos atitinkamo straipsnio išlaidos ir pajamos. Trečiasis principas numato, jog finansinės operacijos susijusios su pajamomis ir išlaidomis turi būti teisingai atvaizduotos biudžete, atitikti sumas, kurios patvirtintos biudžete. Ketvirtas principas reiškia pajamų ir išlaidų viešumą, jos turi būti viešai skelbiamos (Levišauskaitė, Rūškys, 2003).

Kaip teigia Levišauskaitė ir Ruškys (2003), biudžetas yra pajamų ir išlaidų planas biudžetiniams metams (periodas, per kurį galioja patvirtintas biudžetas), biudžeto procese svarbu ne tik sudaryti planą, bet ir jį vykdyti, kontroliuoti, tik taip bus užtikrintas efektyvus biudžeto lėšų panaudojimas. Valstybės biudžeto procesas apima tokius etapus (Levišauskaitė ir Ruškys, 2003, p. 70):

1. „Biudžeto projekto sudarymas.
2. Biudžeto projekto svarstymas.
3. Biudžeto projekto priėmimas ir biudžeto patvirtinimas.
4. Biudžeto vykdymas ir kontrolė.
5. Atsiskaitymas už biudžeto vykdymą“.

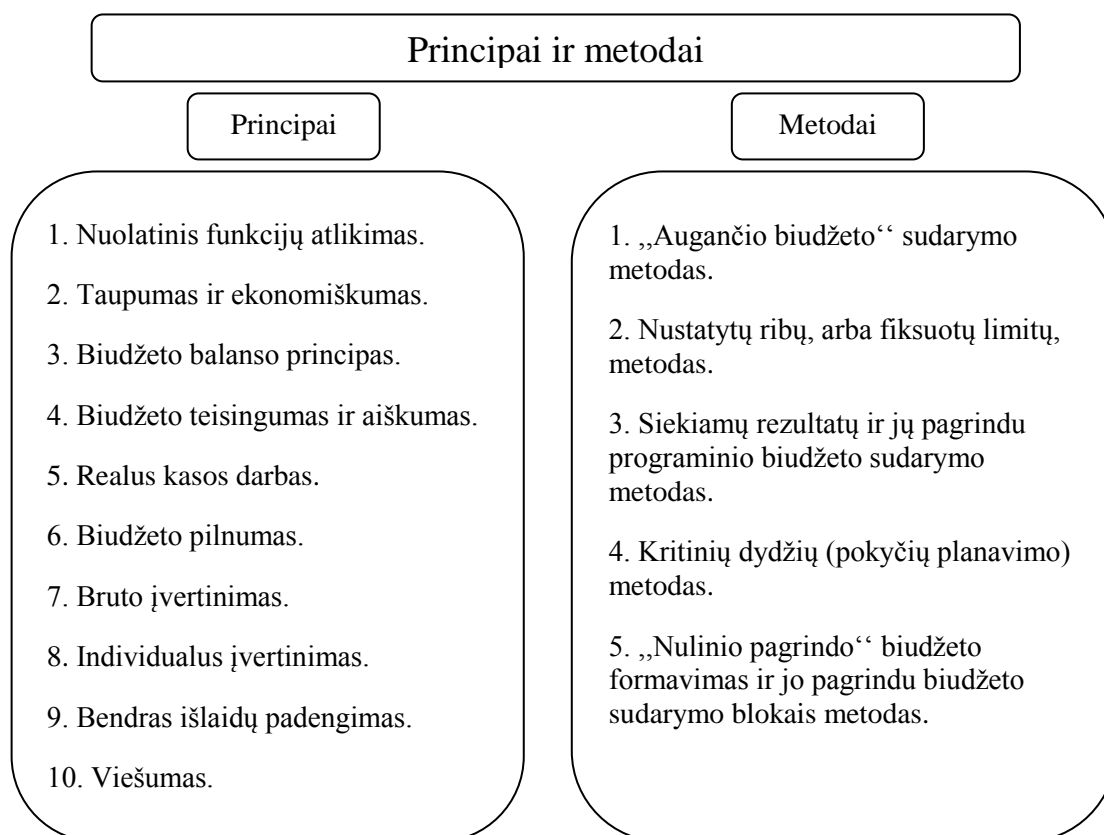
Savivaldybėse yra toks pats biudžeto procesas. Pirmiausia sudaromas biudžeto planas, jis svarstomas, jei reikia yra daromi pakeitimai. Kai biudžetas visiškai parengtas, jis priimamas. Priimtą biudžetą reikia vykdyti tokį, koks jis numatytas, tuo pat metu vykdymas turi būti kontroliuojamas. Po biudžeto įvykdymo pateikiama įvykdymo ataskaita. Šios ir kitos ataskaitos yra analizuojamos, analizes atlieka savivaldybės kontrolės tarnyba, į gautus rezultatus atsižvelgiama planuojant kitų metų biudžetą.

Savivaldybės finansiniai ištekliai yra savivaldybės biudžetas, nebiudžetiniai fondai ir lėšos. Viena iš savivaldybių funkcijų yra sudaryti ir patvirtinti vietinį biudžetą, taip pat paskirstyti papildomas biudžeto lėšas (Stačiokas, Rimas, 2002). Jokios savivaldybių turimos lėšos negali būti skirtos kitiems tikslams, nei yra nustatyta: įstatymų priskirtų funkcijų įgyvendinimui bei programų vykdymui (Davulis G., 2006). Todėl Savivaldybės funkcijoms atlikti yra sudaromi atskiri savivaldybių biudžetai, atitinkantys tos bendruomenės lūkesčius, poreikius ir galimybes. Tuomet savivaldybė gali veikti laisviau, savarankiškai planuoti savivaldybės biudžeto pajamas ir išlaidas, įtakoti pajamų didėjimą. Esant tokiam savarankiškumui savivaldybė gali vykdyti aktyvesnę investicinę veiklą, savo

regione iškilusias problemas spręsti savo biudžeto sąskaita, nesinaudojant bendru biudžetu, kurio lėšos yra labai ribotos. Pastebėtina, jog toks didelis savarankiškumas dabar yra siekiamybė, nes vis dėlto savivaldybės biudžetas yra nacionalinio biudžeto dalis, jis didžiąją dalimi finansuojamas valstybės dotacijomis, o nuosavos lėšos yra mažoji dalis, ši teiginį gerai iliustruoja Lazdyno tvirtinimas, kad „tik labai mažą dalį visų pajamų savivaldybės gali paskirstyti savo poreikiams savo nuožiūra“ (2005, p. 60). Savivaldybių biudžetų pajamų didžiąją dalį sudaro valstybės dotacijos, tai reiškia, kad savivaldybės nėra visiškai laisvos sudarant ir vykdant biudžetą bei skirstant jo lėšas, net ir iškilusias problemas spręsti savo biudžeto sąskaita yra labai sudėtinga, dažniausiai tam reikia imti paskolą. Taigi, biudžeto procese vyksta dar ir kiti sudėtingi pajamų įskaitymo ir panaudojimo procesai, o, kad tai būtų daroma teisingai turi būti laikomasi tam tikros tvarkos, kurią reglamentuoja LR Konstitucija, LR Biudžeto sandaros įstatymas, LR Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas, LR Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas, LR Viešojo sektoriaus atskaitomybės įstatymas, Viešojo sektoriaus apskaitos ir finansinės atskaitomybės standartai, Valstybės ir savivaldybių biudžetų vykdymo, biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų programų sąmatų vykdymo, ataskaitų sudarymo taisyklės ir kt.

Biudžetas yra pagrindinis dokumentas, kur matyti bendra suvestinė: kiek, kokių pajamų planuojama gauti ir išlaidų patirti.

Formuojant ir vykdant savivaldybės biudžetą reikia vadovautis tam tikrais principais ir metodais, kurie pateikti 1 paveiksle (žr. 13 p.).

Šaltinis: Buškevičiūtė, 2008, p. 115.

1 pav. Vietos savivaldybių biudžeto principai ir formavimo metodai

Principai. Pirmasis principas (nuolatinis funkcijų atlikimas) reiškia, kad turi būti garantuotos lėšos savivaldybės funkcijoms atlikti, ir kai bus nuolatinis finansavimas, tuomet ir funkcijos bus atliekamos nuolat. Taupumo ir ekonomiškumo principas reiškia, jog finansinės lėšos turi būti panaudotos taip, kad būtų gauti maksimalūs teigiami rezultatai. Biudžeto balanso principas – turi būti subalansuotos pajamos ir išlaidos biudžeto projekte, plane taip pat įvykdymo ataskaitoje. Biudžeto teisingumo ir aiškumo nerašytas principas reiškia, kad biudžeto pajamos ir išlaidos būtų tiksliai apskaičiuotos. Realus kasos darbas – į biudžeto projektą, planą ir patį biudžetą įtraukiamos realiai numatomos pajamos bei išlaidos. Biudžeto pilnumo principas reiškia, kad į biudžeto projektą, planą ir biudžetą įtraukiamos visos savivaldybės pajamos ir išlaidos, nėra „šešelio“. Bruto įvertinimas, šis principas reikalauja, kad pajamos ir išlaidos būtų atskirtos ir įtraukiamos į biudžeto projektą, planą, biudžetą. Individualaus įvertinimo principas reikalauja, kad savivaldybės pajamos ir išlaidos būtų pateiktos atskirais punktais ir identifikuojamos pagal pajamų kilmę bei išlaidų paskirtį. Bendras išlaidų padengimas, šis principas reiškia, jog biudžeto pajamos turi būti skirtos tik savivaldybės biudžeto projekte numatomoms išlaidoms padengti. Viešumo principas reikalauja, kad būtų suteikta teisė visuomenei sužinoti informaciją apie biudžeto projektą, pateikti pasiūlymus, į kuriuos gali būti atsižvelgta, juos svarstant tarybos posėdyje (Buškevičiūtė, 2008). Tokius pačius principus išskiria ir K. Ehrhart. Visus principus privalu vykdyti. Tuomet bus užtikrintas sklandus ir teisingas biudžeto formavimas.

Metodai. „Augančio biudžeto“ sudarymo metodas reiškia, kad naujo biudžeto projektas yra sudaromas atsižvelgiant į praėjusių metų biudžeto modelį, yra atsižvelgiama į tai, kokios buvo teikiamos paslaugos, vykdytos veiklos rūšys ir patirtos išlaidos. Tuomet įvertinamas galimas infliacijos poveikis išlaidoms dėl atsirasiančios naujos veiklos ir numatomų nebeteikti paslaugų. Nustatytų ribų arba fiksuotų limitų metodas – kiekvienam veiklos sektoriui iš anksti nustatoma bendra išlaidų apimtis, kurios reikia laikytis. Siekiamų rezultatų ir jų pagrindu programinio biudžeto sudarymo metodas – reikia kuo daugiau dėmesio skirti, jog siekiami tikslai, ir finansiniai išteklių jiems pasiekti turi būti nustatyti taip, kad, gauti rezultatai atitiktų tikslus. Kritinių dydžių (pokyčių planavimo) metodas – dėmesys skiriamas naujai savivaldybės veiklai ir pajamų bei išlaidų planavimui, žinant, kad jos padidės biudžetiniais metais. „Nulinio pagrindo“ biudžeto formavimas ir jo pagrindu biudžeto sudarymo blokais metodas – savivaldybės vykdomos programos nuolat peržiūrimos ir tikslinamos, iš naujo vertinamos išteklių panaudojimo alternatyvos, nes jų įgyvendinimo ar finansavimo galimybės kinta dėl įvairių priežasčių bei padarytų naujų savivaldybės institucijų sprendimų. Išlaidos paskirstomos savivaldybės sektoriams - blokams (Buškevičiūtė, 2008).

Savivaldybė gali pasirinkti vieną iš šių biudžeto formavimo metodų. Lietuvoje vyrauja programinio biudžeto sudarymas, tai reiškia, kad pirmiausia turi būti nusistatomi siekiami tikslai, rezultatai, o po to sudaromas biudžetas tiems rezultatams pasiekti, bet tai įvykdyti gana sunku, dėl informacijos trūkumo apie gautinas lėšas, nes pirmiausia sudaromos programos, numatomos joms reikalingos lėšos, sudaromas strateginis rajono savivaldybės veiklos ir plėtros planas ir tik po to savivaldybė sužino, koks yra finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas sekantiems metams, kai iki biudžetinių metų pradžios lieka mažai laiko (nemažiau nei dvi savaitės), todėl vyksta programinio biudžeto sudarymo metodo atvirkštinis procesas, kurio metu savivaldybė sužino savo savarankiškai gautinas pajamas (mažoji pajamų dalis), suformuoja biudžetą iš tų pajamų, kam skirs savas lėšas, vėliau sužino kiek lėšų gaus iš valstybės, ir tik po to gali nuspręsti kam, ir kiek skirs lėšų neperžengdama biudžeto ribų. Iki biudžetinių metų pradžios lieka labai mažai laiko, kad iš naujo būtų sudaromas strateginis veiklos ir plėtros planas, nusistatomi biudžeto formavimo prioritetai, biudžeto tikslai. Visgi nesvarbu kada siekiami rezultatai bebūtų nusistatomi, vis tiek išliks finansinis ribojimas ir nebus galima panaudoti daugiau lėšų negu turima tikslams pasiekti. Tas finansinis ribojimas susijęs tiek su pačiu lėšų trūkumu, tiek ir su nežinojimu iš pradžių suformulavus siekinius, kiek bus galima skirti lėšų jiems pasiekti. Vis dėlto biudžetai yra rengiami pagal programinį principą ir valstybė skiria finansavimą, kad būtų vykdomos patvirtintos programos. O visos tos programos labai siejasi su savivaldybių siekiamais rezultatais strateginiame plane. Todėl programinis biudžeto sudarymo principas visgi galioja.

LR Biudžeto sandaros įstatymo 21 str. (1990) yra išdėstyta savivaldybių biudžetų paskirtis. Pirmiausia, lėšos, kurios yra sukaupiamos savivaldybių biudžetuose, naudojamos įstatymų priskirtoms funkcijoms vykdyti ir savivaldybėms įstatymų deleguotoms valstybės funkcijoms vykdyti. „Kiekviena savivaldybė turi savarankišką biudžetą.“ (LR Finansų ministerija, 2015). Savivaldybių biudžetai tvirtinami be deficito. Biudžetą priima ir jo vykdymo ataskaitą tvirtina savivaldybės taryba.

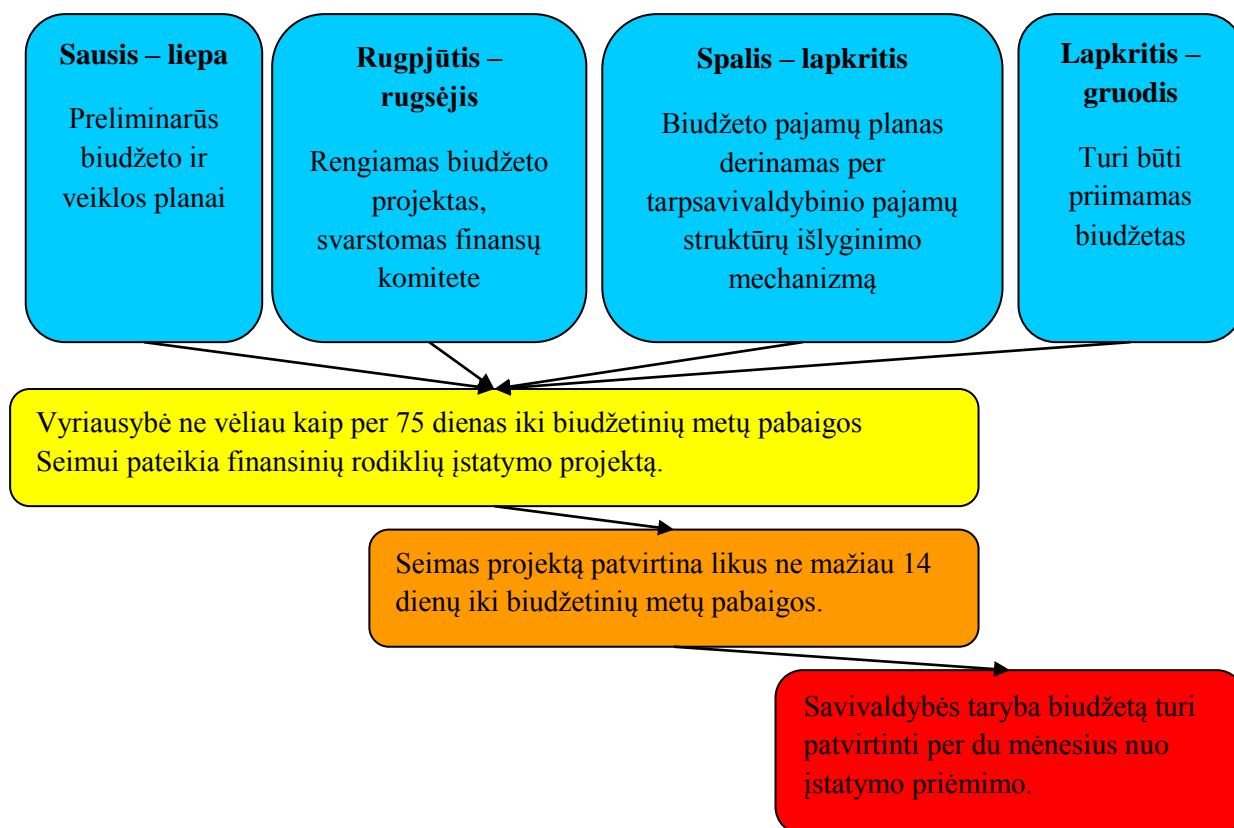
Savivaldybės taryba gali priimti biudžeto statutą, kuriame nustatomos visos biudžeto formavimo ir vykdymo taisyklės, kurių nereikėtų keisti dažnai. Viena iš biudžeto statuto sudedamųjų dalių yra biudžeto planas. Biudžeto planą sudaro trys knygos, kurios yra padalintos į pajamų ir išlaidų dalis. Pirmoji biudžeto plano knyga skirta pajamų ir išlaidų apskaitai. Antrojoje biudžeto plano knygoje pajamos ir išlaidos paskirstytos į einamąjį ir kapitalo planus. Trečiojoje biudžeto plano knygoje pajamos ir išlaidos grupuojamas pagal programas. Į biudžeto planą yra įtraukiamas etatų sąrašas, sutartinių įsipareigojimų sąvadas, skolų ir rezervų planas, investicijų programa, investicijų finansinis planas, ūkinės veiklos planai, praėjusių metų balansai. Svarbu, jog biudžeto plane, pajamų dalyje, būtų išskirtos dotacijos ir būtų aišku, kiek ir kam lėšų, kurios skiriamos iš valstybės biudžeto ar specialiųjų fondų, galima skirti. Valstybė turi skirti lėšas savivaldybei už savivaldybės atliekamas valstybines funkcijas ir darbus. Taigi, ir išleidžiamos lėšos turi būti apskaitomos atskiroje sąskaitoje. Taip galima

išvengti nesusipratimų, susijusių su sudėtingu lėšų išreikalavimu iš valstybės, nes kai lėšos būna neišskirtos, savivaldybės gali pasinaudoti galimybe ir jas panaudoti ne pagal paskirtį, ir tada yra sunkiau įtikinti vyriausybę ar parlamentą, kad būtent tiek buvo išleista suplanuotam tikslui pasiekti (Lazdynas, 2005).

Biudžeto planavimas turi prasidėti būtent nuo tų funkcijų, kurioms pajamos gaunamos iš tiesioginių tarifinių įmokų ir nuolatinių rinkliavų. Neįmanoma savivaldybės pajamų suplanuoti labai tiksliai, nes nėra žinomas faktiškas ateities mokesčių mokėtojų, turto nuomotojų ar pirkėjų skaičius. Taip pat gali keistis mokesčių tarifai, jei valstybė apskaito savo biudžete šildymo, vandens tiekimo, namų eksploatavimo pajamas, jos irgi negali būti tikslios, nes, pavyzdžiui, gali pasikeisti oro sąlygos (žiema būti šiltesnė, negu trys prieš tai buvusios žiemos). Darant biudžeto pajamų prognozę, remiamasi dešimties ir praėjusių trejų metų planuotomis ir gautomis pajamomis. Suskaičiuojamas vidurkis, įvertinama infliacijos įtaka ir taip planuojamas būsimas biudžetas. Savivaldybės savo biudžetą turi planuoti atsižvelgdamos į trejų metų valstybės biudžeto asignavimų prognozes – negali viršyti nustatytos maksimalios asignavimų sumos ribos. Įstatymai susiję su biudžetų pajamomis ir išlaidomis dažniausiai įsigalioja po pusės arba vienerių metų nuo jų paskelbimo, kad dar būtų laiko pakoreguoti biudžeto planą. Kaip minėta anksčiau, vienas iš biudžeto formavimo principų – biudžeto balanso principas. Jeigu biudžete trūksta pajamų, jas būtina reikia atstatyti iki tokio dydžio, kol padengs išlaidas. Tai galima daryti išleidžiant savivaldybės obligacijas, imant paskolą ar gaunant kreditą. Kaip numatyta Europos vietos savivaldos chartijoje (1985), kreditus galima imti tik tuo atveju, jai tokios pajamos bus naudojamos būtent investiciniams projektams ir jei tai leis gyventojams už paslaugas mokėti mažiau. Paskola turi būti gražinama iš savikainos ir tarifo skirtumo. Subalansuoti turi būti ir įstaigų bei įmonių, kurios teikia paslaugas biudžetai (Lazdynas, 2005). Sudarant biudžeto planą pirmiausia reikia kreipti dėmesį, kam šiuo metu finansavimas svarbiausias, kas dar gali palaukti ir siekti to, kad lėšos būtų panaudotos racionaliausiu būdu.

Nuo metų pradžios iki liepos mėnesio (žr. 2 pav.) rengiami preliminarūs biudžeto ir veiklos planai. Finansų komitetas peržiūri ir apibendrina biudžeto pasiūlymus. Nuo rugpjūčio iki rugsėjo mėnesio rengiamas biudžeto projektas ir teikiamas svarstyti komitetams. Nuo spalio iki lapkričio mėnesio savivaldybės pajamų planas derinamas per tarpsavivaldybinio pajamų struktūrų išlyginimo mechanizmą, biudžeto projektas su pataisomis teikiamas antrą kartą tarybos komitetams. Nuo lapkričio pradžios iki gruodžio pabaigos turi būti priimamas biudžetas. Jeigu metų pradžioje paaiškėja, jog praėjusių metų biudžete pajamų buvo surinkta daugiau nei planuota, einamųjų metų biudžetas koreguojamas – svarstomas papildomas biudžeto planas, prioritetų plane esančių programų vykdymui finansuoti. Papildomas biudžetas turi būti priimamas iki birželio pradžios (Lazdynas, 2005). Vyriausybė ne vėliau kaip prieš 75 kalendorines dienas iki biudžetinių metų pabaigos Seimui turi pateikti sekančių biudžetinių metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių

įstatymo projektą. Prieš teikiant šį projektą Seimui, Vyriausybė jį turi pateikti Lietuvos savivaldybių asociacijai. Seimas biudžeto įstatymą patvirtina likus ne mažiau 14 dienų iki sekančių biudžetinių metų pradžios. Savivaldybės taryba biudžetą turi patvirtinti per du mėnesius nuo valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo.

Šaltinis: sudaryta pagal LR Biudžeto sandaros įstatymą, pagal Lazdynas, 2005.

2 pav. Savivaldybės biudžeto parengimas

Kai savivaldybės biudžeto projektas nepatvirtinamas laiku, asignavimai kol biudžetas bus patvirtintas negali būti didesni nei 1/12 praėjusių metų biudžeto asignavimų. Kaip teigia Davulis (2006), savivaldybei tuomet leidžiama vykdyti tik tęstinius įsipareigojimus bei dengti skolas. Kai savivaldybės biudžetas patvirtinamas, administracijos direktorius jį turi pateikti Finansų ministerijai. Jei savivaldybės biudžetas nepatvirtinamas laiku, lėšos iš valstybės biudžeto nebus pervedamos, kol jis nebus patvirtintas (LR Biudžeto sandaros įstatymas, 1990).

Pagrindinis biudžeto kontrolierius yra savivaldybės taryba. Savivaldybės meras su finansų skyriaus pagalba vykdo einamąją biudžeto vykdymo kontrolę. Kontrolės komitetas rūpinasi, kaip įgyvendinamas biudžeto planas, kad pajamos būtų administruojamos ir valdyba vykdytų biudžeto kontrolę teisingai. Kontrolieriaus tarnyba audituoja, ar pajamos buvo išleistos pagal paskirtį. Kad būtų įvykdyta biudžeto kontrolė reikalingos einamosios ir galutinės ataskaitos, kurias rengia projekto vykdytojas projekto kuratoriui, o projekto kuratorius – administracijos direktoriui. Savivaldybės merui turi būti pateikiamos metinės ir projekto įvykdymo ataskaitos, tarybai – programos vykdymo

ataskaitos. Kontrolės komitetas arba auditorius sudaro metinę biudžeto vykdymo apyskaitą ir ją su kontrolės ataskaita pateikia tvirtinti tarybai (Lazdynas, 2005). Savivaldybė gali turėti savo specialią kontrolės ir audito tarnybą, kuri vykdo biudžeto kontrolės funkciją.

Apibendrinant galima teigti, jog savivaldybės biudžetas yra sudaromas ir vykdomas pagal vieną nustatytą modelį visose Lietuvos savivaldybėse, turi atitikti jam priskiriamus principus. Planuojamas atsižvelgiant ne tik į ateitį, bet ir į praeities rodiklius, laikantis nustatytų terminų. Nors savivaldybės laikomos savarankiškoms sudarant ir vykdam biudžetus, tačiau šis savarankiškumas būtų daug didesnis turint daugiau nuosavų pajamų arba suteikus daugiau teisių skirstant dotacijas.

1.3. Savivaldybės biudžeto pajamos

Pagal LR Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymo 2 str. (1997) savivaldybių biudžetų pajamos sudaro:

- a. „mokestinės pajamos;
- b. nemokestinės pajamos;
- c. valstybės biudžeto dotacijos.“

Kiekvienai iš šių pajamų klasifikacijų priskiriami konkretūs pajamų šaltiniai, kurie pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Savivaldybių biudžetų pajamos

Mokestinės pajamos	Nemokestinės pajamos	Dotacijos
<p>Pajamų mokesčiai: gyventojų pajamų mokestis, gyventojų pajamų mokestis savivaldybės išlaidų struktūroms/pajamoms išlyginti.</p> <p>Turto mokesčiai: žemės, paveldimo turto, nekilnojamojo turto mokesčiai.</p> <p>Prekių ir paslaugų mokesčiai: Mokestis už aplinkos teršimą, rinkliavos, mokestis už medžiojamų gyvūnų išteklių naudojimą.</p>	<p>Turto pajamos: Nuomos mokestis už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandens fondo vandens telkinius, mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius.</p> <p>Pajamos už prekes ir paslaugas: Pajamos už patalpų nuomą, už prekes ir suteiktas paslaugas, įmokos už išlaikymą švietimo, socialinės apsaugos ir kitose įstaigose.</p> <p>Pajamos iš baudų ir konfiskacijos.</p> <p>Kitos neišvardintos pajamos.</p> <p>ES finansinės paramos lėšos.</p>	<p>Dotacijos iš kitų valdymo lygių: speciali tikslinė dotacija, bendrosios dotacijos kompensacija. Taip pat skiriama papildoma speciali tikslinė dotacija.</p>

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2013 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto pajamų planą

Mokestinės savivaldybių pajamos dar galima skirti į „nuosavus“ mokesčius (jais formuojamos tik savivaldybių biudžetų pajamos) ir bendrųjų mokesčių dalį (mokesčių įplaukos yra paskirstomos tarp valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų tam tikru santykiu) (Levišauskaitė, Rūškys, 2003). Lietuvos savivaldybių „nuosaviems“ mokesčiams priskiriami: žemės mokestis, valstybinės žemės ir valstybinio fondo vandens telkinių, išnuomotų verslinei arba mėgėjiškai žūklei, nuomos mokestis, nekilnojamojo turto mokestis, prekyviečių mokestis, paveldimo ar dovanojamo turto mokestis, kitos įstatymų numatytos mokesstinės pajamos. Valstybė ir savivaldybės dalinasi gyventojų pajamų mokesčių pagal atitinkamų metų Finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą.

Anot Lazdyno (2005), savivaldybės finansinis ir ekonominis pagrindas yra mokesčiai, taip pat tai yra ir solidarumo instrumentas. Stipresni pečiai turi kelti didesnę našą – tai yra bendruomeninio solidarumo principas. Taip apibūdinamas apsidraudimas, kuomet dirbantys ir gaunantys pajamas visuomenės nariai, gali turėti jų poreikius tenkinantį pajamų šaltinį, net ir tuomet, kai nebeturi galimybės gauti pajamų iš darbo, bet lygių galimybių įgyvendinimas ir išlyginimas atskirose šalyse gali būti labai įvairus, pavyzdžiui, tam tikrose šalyse kuo daugiau fizinis ar juridinis asmuo gali padaryti veiksmų iš savo pajamų, tuo daugiau jis moka mokesčių. Savivaldybė turi gauti finansinių išteklių iš vietinių mokesčių ir rinkliavų, jų dydį nustato vietinės valdžios organai pagal savo statutą. Daugelyje Europos šalių tokios mokesstinės pajamos yra svarbiausias, o kartais net vienintelis savivaldos funkcijų finansavimo šaltinis. Valstybė papildomai pagal įstatymą arba pagal sutartis su savivaldybėmis jų funkcijų atlikimui finansuoti skiria tikslines dotacijas iš savo biudžeto.

Mokesčių mechanizmas yra lankstus, tai reiškia, jog savivaldybė gali reguliuoti mokesčių dydį. Mokesčius, rinkliavas, atlygio už teikiamas paslaugas tarifus nustato savivaldybės taryba. Mokesčiai, kokio jie bebūtų dydžio sugrįžta pas jų mokėtojus, tik ne mokesčių forma. Kuo mokesčiai didesni, tuo daugiau paslaugų savivaldybė gali teikti nemokamai. Reguluojant mokesčius būtina atsiklausti bendruomenės, ypač, tuomet, kai jie didinami.

Pasak Lazdyno (2005, p. 62) kapitalinėms investicijoms savivaldybėje valstybė skiria finansavimą iš savo pajamų, nes ji „nesuinteresuota, kad savivaldybės didintų savo mokesčius“. Dažniausiai, kai mokesčiai yra didinami, būna nustatytas konkretus laikotarpis, per kurį reikės mokėti didesnius mokesčius, kad būtų padengtos vykdomos programos išlaidos. Siekdamas gauti daugiau pajamų konkrečiai funkcijai atlikti savivaldybės gali didinti vieną mokestį, mažinant kitą, pavyzdžiui, padidintas turto mokestis nenaudojamiems pastatams gali daryti įtaką to turto savininkams. Savininkai nenorėdami mokėti didesnio mokesčio gali sugalvoti vykdyti tam tikrą veiklą tuose pastatuose ir jie taptų naudojami. Galbūt ten galėtų būti sukuriamos darbo vietos ir savivaldybė gautų pajamų mokesčio įplaukų į biudžetą, nereikėtų mokėti pašalpų bedarbiams. Funkcijų pasiskirstymas tarp valstybės ir savivaldybių dažniausiai lemia mokesčių ir kitų pajamų pasiskirstymą tarp jų (Lazdynas, 2005).

Ne visos savivaldybės paslaugos yra apmokamos iš gautų mokesčių pajamų. Savivaldybės turi ir nemokestinių pajamų, tokių, kaip pajamos už banke laikomas lėšas, delspinigiai, baudos, nenumatytos pajamos, gyventojų atsilyginimas papildomai (Lazdynas, 2005).

Nemokestinėms pajamoms priskiriamos: pajamos iš savivaldybės turto (nuosavybės), baudos ir pajamos iš konfiskacijų įstatymų nustatyta tvarka, vietinės rinkliavos, savivaldybių biudžetinių įstaigų pajamos, gautos už teikiamas paslaugas, kitos pajamos – pajamos už savivaldybių lėšų likučius einamosiose sąskaitose, pajamos už išnuomotus ir parduotus nustatyta tvarka ne žemės ūkio paskirties valstybinės žemės sklypus, kitos įstatymų numatytos nemokestinės pajamos (Levišauskaitė, Rūškys, 2003, p. 156).

Mokestines ir nemokestines pajamas galima vadinti nuosavomis pajamomis. Šios rūšies pajamų didėjimo ribojimas (surinkus daugiau pajamų nei planuota ir viršijus tam tikrą nustatytą procentą, šios pajamos atskaitomos iš savivaldybės biudžeto) turi neigiamą poveikį, nes tuomet mažėja savivaldybių noras vis daugiau skatinti verslumą, suinteresuotumą išlaikyti senas ir kurti naujas darbo vietas. Taigi, tuomet mažėja sukurta pridėtinė vertė, taip pat pajamų augimas valstybės biudžete, Valstybiniame socialiniame draudimo fonde, Privalomajame sveikatos draudimo fonde, savivaldybių biudžetuose, nėra toks didelis, koks galėtų būti. Toks nuosavų savivaldybių pajamų atėmimas lėtina viešųjų finansų problemų sprendimą, taip pat Lietuvos ūkio, verslo atsigavimo, nedarbo problemų sprendimą. Turint šias lėšas savivaldybės galėtų pasinaudoti jomis sumokant už pradelstus kreditinius įsiskolinimus verslo subjektams, įgyvendinti ES finansuojamus projektus, kuriems reikia ir savivaldybės lėšų (Balvočiūtė, Makauskaitė, 2012).

Dotacijos skirstomos į bendrąsias dotacijas (savivaldybių gyventojų pajamų mokesčiui išlyginti, savivaldybių išlaidų struktūrų skirtumams, kuriuos lemia nuo savivaldybių veiklos nepriklausantys objektyvūs veiksniai, išlyginti) ir į specialiąsias dotacijas (valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti, priskirtajai (ribotai savarankiškai) savivaldybių funkcijai (vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų bendrajam lavinimui organizuoti, Seimo, Vyriausybės patvirtintoms programoms vykdyti) (Levišauskaitė, Rūškys, 2003). Jeigu visa skirta dotacijos suma biudžetiniais metais nepanaudojama, ją privaloma grąžinti į valstybės biudžetą. Tai galima pavadinti trūkumu, nes tuomet savivaldybės stengiasi išleisti lėšų kuo daugiau, kad tik liktų mažesnė nepanaudotų lėšų dalis. Ir gali būti, kad savivaldybės tas lėšas panaudos skubotai ir neracionaliai, be ekonominio pagrindimo. Anot Davulio (2006) „Matyt, būtų tiksliau nepanaudotas valstybės biudžeto lėšas palikti savivaldybėms, jei jos numato jas panaudoti racionaliai.“ (p. 41). Kai savivaldybės žinotų, jog likusi dotacijos dalis liks savivaldybės poreikiams, tuomet ir pats dotacijos naudojimas bus racionalesnis, savivaldybė labiau stengsis sprendimus grįsti ekonomiškumu, taupumu, nes to pasekmė daugiau laisvų lėšų, kurias galima panaudoti tikrai tam, kam jų reikia daugiau. Jei būtų įgyvendintas toks sprendimas turėtų būti griežta

tokių likusių lėšų kontrolė, kad jos nebūtų švaistomos, nes dabar kontroliuojama griežtai, kad pinigai būtų panaudoti tam, kam tikrai reikia ir tiek, kiek jų reikia.

Pagal LR biudžeto sandaros įstatymo 22 str. (1990) savivaldybių biudžetų pajamas sudaro:

1. *pajamos iš mokesčių, gaunamos į savivaldybių biudžetus pagal įstatymus ir kitus teisės aktus;*
2. *pajamos iš savivaldybių turto (išskyrus pajamas, gaunamas įstatymų nustatyta tvarka privatizavus savivaldybei nuosavybės teise priklausančias akcijas ir pardavus savivaldybei nuosavybės teise priklausančius nekilnojamuosius daiktus);*
3. *savivaldybių biudžetinių įstaigų pajamos;*
4. *pajamos, gautos už išnuomotą arba suteiktą naudotis valstybinę žemę, valstybinio vidaus vandens fondo vandens telkinius ir įstatymų nustatyta tvarka paskirsčius lėšas už parduotus valstybinės žemės sklypus;*
5. *valstybės biudžeto dotacijos ir kitos pervedamos lėšos;*
6. *negrąžintina finansinė parama (lėšos);*
7. *kitos įstatymų nustatytos pajamos.*

Į savivaldybių biudžetų pajamas įskaitomos įmokos už ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimą.

Tai kitoks pajamų skirstymas, bet iš tikrųjų reiškia tą patį kaip ir anksčiau minėtas. Mokestinėms pajamoms galima priskirti pirmą punktą, nemokestinėms – 2, 3, 4, 6, 7 punktus, dotacijoms – 5 punktą.

LR Konstitucijos (1992) 121 str. numato, jog „savivaldybių tarybos turi teisę įstatymo numatytose ribose ir tvarka nustatyti vietines rinkliavas, savo biudžeto sąskaita savivaldybių tarybos gali numatyti mokesčių bei rinkliavų lengvatas.“ Tai reiškia, jog savivaldybė turi galimybę padidinti savo pajamas, bet labiausiai tikėtinas scenarijus, jog gyventojai reikš labai didelį nepasitenkinimą, žinoma, tai priklauso nuo to, kokie mokesčiai būtų didinami ir koku dydžiu.

Į atitinkamų metų biudžeto pajamas įskaitomos įmokos, kurias į savivaldybių biudžetų sąskaitas mokėtojai jas pveda tiesiogiai, patenka iki gruodžio 31 dienos imtinai. Jei savivaldybės biudžete gauta daugiau pajamų nei planuota, jas skirsto savivaldybės taryba, jei jų liko arba jos nepanaudojamos, jos skiriamos įstatymų nustatyta tvarka kitų savivaldybių negautoms pajamoms padengti. Jei pajamų gaunama mažiau, negu buvo planuota, sprendimą dėl finansavimo iš biudžeto daro savivaldybės taryba ir jei numatoma, kad biudžeto pajamų planas bus neįvykdytas, sprendimą dėl biudžeto programų finansavimo administracijos direktoriaus teikimu taip pat priima taryba. Jei metų pabaigoje lieka nepanaudotų tikslinės paskirties lėšų arba jos buvo panaudotos ne pagal paskirtį, jos turi būti gražinamos į valstybės biudžetą iki sausio 10 dienos (LR Biudžeto sandaros įstatymas, 1990).

Pagal Biudžeto sandaros įstatymo 24 str. (1990), turi būti suformuotos apyvartinės lėšos, kurios sudaromos iš savivaldybės „biudžeto lėšų likučio, o kai jo nepakanka, – iš biudžeto pajamų“. Jos naudojamos savivaldybės tarybos nustatyta tvarka. Savivaldybė turi galimybę sudaryti savivaldybės administracijos direktoriaus rezervą, kuris gali būti ne didesnis kaip 1 procentas patvirtintų

savivaldybės biudžeto asignavimų sumos. Konkretų rezervo dydį kiekvienais metais nustato savivaldybės taryba, kai tvirtina atitinkamų metų biudžetą. Rezervo lėšas paskirsto savivaldybės administracijos direktorius. Šio rezervo lėšos naudojamos ekstremaliųjų situacijų ir ekstremaliųjų įvykių likvidavimui, jų padarinių pašalinimui ir padarytų nuostolių iš dalies apmokėjimui savivaldybės tarybos nustatyta tvarka.

Apibendrinant galima teigti, jog pajamos yra svarbiausia biudžeto dalis, be kurios negalėtų būti jokių biudžeto išlaidų. Jos yra trijų rūšių. Dvi iš jų, t.y., mokestinės ir nemokestinės, kurias galima priskirti nuosavoms savivaldybės pajamoms (jas savivaldybė gali keisti reguliuodama nedarbo lygį rajone, skatindama verslumą, įvesdama rinkliavas, keisdama jų dydį ir pan.), o dotacijas skiria valstybė nustatytoms funkcijoms vykdyti, kurių nepanaudotą dalį reiks gražinti.

1.4. Savivaldybės biudžeto asignavimai

Asignavimais vadinamos savivaldybės biudžeto išlaidų sumos, kurios yra skiriamos asignavimų valdytojams. Savivaldybės biudžeto projekte numatytos išlaidos gali būti patirtos tik nustatytiems tikslams. Asignavimai paskirstomi asignavimų valdytojams.

Pagal LR Biudžeto sandaros įstatymo 23 str. (1990) „savivaldybių biudžetų asignavimai yra naudojami Vietos savivaldos įstatymui ir kitiems įstatymams įgyvendinti vykdant savivaldybių biudžetų asignavimų valdytojų patvirtintas programas.“ Kiekviena savivaldybė turi asignavimų valdytojus, kuriems yra reikalingos lėšos – asignavimai iš savivaldybės biudžeto - vykdomoms programoms finansuoti.

Kaip ir minėta anksčiau, išlaidos, kurios tampa asignavimais, skirstomos pagal funkcinę ir ekonominę klasifikaciją (žr. 2 lent.). Sudarant biudžeto planą išlaidos pateikiamos tik pagal funkcinę klasifikaciją, o biudžeto išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaitoje, kuri sudaroma biudžeto vykdymo atskaitomybei sudaryti, pateikiamos ir pagal ekonominę klasifikaciją.

2 lentelė. Savivaldybės asignavimų klasifikacija

Funkcinė klasifikacija	Ekonominė klasifikacija
1. Bendros valstybės paslaugos.	1. Darbo užmokestis ir socialinis draudimas.
2. Gynyba.	2. Prekių ir paslaugų naudojimas.
3. Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga.	3. Turto išlaidos.
4. Ekonomika.	4. Subsidijos.
5. Aplinkos apsauga.	5. Dotacijos.
6. Būstas ir komunalinis ūkis.	6. Socialinės išmokos (pašalpos).

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

2 lentelės tęsinys

Funkcinė klasifikacija	Ekonominė klasifikacija
7. Sveikatos priežiūra.	7. Kitos išlaidos.
8. Poilsis, kultūra ir religija.	8. Sandoriai su materialiuoju turtu bei finansinių įsipareigojimų vykdymas.
9. Švietimas.	
10. Socialinė apsauga.	

Šaltinis: sudaryta pagal Buškevičiūtė, 2008

Funkcinėje klasifikacijoje atsispindi visos funkcijos, kurias savivaldybė vykdo iš savų lėšų ir valstybės dotacijų. Ekonominėje klasifikacijoje atskleidžiama, kam konkrečiai vykdant funkcijas buvo patirto išlaidos, pvz., darbo užmokestis ir socialinis draudimas, ilgalaikio materialiojo turto kūrimas ir įsigijimas.

Tiesioginių reikalų savivaldybės su valstybės institucijomis turi gana nedaug. Valstybė nustato standartus ir normas pagal kuriuos savivaldybė turi vykdyti savo veiklą, o valstybė gali kontroliuoti, kaip laikomasi nuostatų. Valstybė tiesiogiai arba per apskritis gali finansuoti moksleivio krepšelį, tiltų ir kelių statybą. Valstybė finansuoja dalį išlaidų susijusių su senelių, invalidų priežiūra prieglaudose, dalį motinystės pašalpų, išlaidas, susijusias su socialinių būtų statyba, socialiniu draudimu savivaldybės valdininkams ir tarnautojams, tarp jų ir mokytojams, sveikatos priežiūros, socialiniams darbuotojams. O, pavyzdžiui, nedarbo lygis yra savivaldybių problema, nes nuo jo priklauso savivaldybių gaunamos pajamos ir čia jos jau turi tvarkytis pačios. (Lazdynas, 2005). Savivaldybės turi pačios galvoti, kokių būdu mažinti nedarbą savo rajone, kad surinktų daugiau lėšų į biudžetą.

Į atitinkamų metų biudžeto panaudotus asignavimus įskaitomos tos perduotinos lėšos, kurios pervedamos iki gruodžio 31 dienos imtinai. Kai pajamų nebūna gauta tiek, kiek planuota, asignavimų sumos pervedamos asignavimų valdytojams iš savivaldybės biudžeto mažinamos ta negauta pajamų dalimi, kuri buvo planuota. (LR biudžeto sandaros įstatymas, 1990).

Išlaidas galima klasifikuoti pagal valstybės funkcijas, jos taip skirstomos į tris grupes: išlaidos ekonomikos sričiai, socialinei sferai ir kitoms valstybės funkcijoms. Į tokias grupes galima suskirstyti ne tik valstybės biudžeto išlaidas, bet ir savivaldybės biudžetų išlaidas. Šių grupių sudėtis surašyta 3 lentelėje.

3 lentelė. Išlaidos pagal valstybės funkcijas

Ekonomikai	Socialinei sferai	Kitoms valstybės funkcijoms
Butų ir komunaliniam ūkiui.	Švietimui.	Bendroms valstybės paslaugoms.
Kuro ir energijos tiekimo paslaugoms.	Sveikatos apsaugai.	Krašto apsaugai.
Žemės ūkiui.	Socialinei apsaugai, globai ir rūpybai.	Viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai.
Miškininkystei.	Sveikatingumui, rekreacijai, kultūrai.	Kitos išlaidos nepriskirtos pagrindinių funkcijų grupėms.
Mineralinių išteklių gavybai.		
Transportui ir ryšiams.		
Kitai ekonominei veiklai.		

Šaltinis: sudaryta pagal Naraškevičiūtė, Lakštutienė, 2009

Taip klasifikuojant savivaldybės išlaidas lengviau atskirti ir grafiškai pavaizduoti, kiek lėšų skirta ekonomikai, socialinei sferai, kitoms valstybės funkcijoms bei matyti tendencijas. Savivaldybių funkcijos gali šiek tiek skirtis, bet kai kurios sutampa ir su valstybės funkcijomis, pvz. būstas ir komunalinis ūkis, švietimas, bet, pvz., mineraliniai ištekliai išgaunami jau valstybiniu mastu.

Apibendrinant galima teigti, kad išlaidos skirstomos pagal funkcinę ir ekonominę klasifikaciją. Viena iš jų parodo kiek ir kokioms funkcijoms buvo išleista lėšų, kita parodo konkretesnę lėšų panaudojimą – kiek buvo išleista darbo užmokesčiui, kiek pašalpoms ar pastatams įsigyti ir kt. Taip pat išlaidas galima priskirti ekonomikos, socialinei sferai ar kitoms valstybės funkcijoms, taip galima sužinoti, kur savivaldybė daugiausia patiria išlaidų, į ką kreipia daugiausia dėmesio, pvz., galbūt per mažai skiria dėmesio ekonomikos plėtojimui.

1.5. Savivaldybės biudžeto atskaitomybė

Savivaldybės biudžeto apskaita vykdoma atskirai (piniginiu principu) nuo buhalterinės apskaitos kaip ir savivaldybės biudžeto atskaitomybė. Šiuo metu savivaldybės naudoja specialias programas, kur matomos gautos pajamos, paskirstyti asignavimai. Tų pačių programų pagalba formuojamos reikalingos ataskaitos. Biudžeto įvykdymo atskaitomybę sudaro biudžeto įvykdymo ataskaita, biudžeto išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaita, biudžeto įvykdymo aiškinamasis raštas. Taip pat savivaldybės naudoja atskirą programą valstybinės žemės ir valstybinio vidaus vandens fondo vandens telkinių nuomos mokesčiui administruoti.

Biudžeto įvykdymo ataskaita turi būti pateikta Finansų ministerijai nuo sekančių biudžetinių metų vasario 1 d. iki vasario 15 d. Biudžeto įvykdymo ataskaitoje atsispindi pajamos, kurios gautos iš

mokesčių, pavyzdžiui, pajamų ir pelno mokesčiai, turto mokesčiai, prekių ir paslaugų mokesčiai. Kita pajamų rūšis, kuri atsispindi ataskaitoje – dotacijos, pavyzdžiui, dotacijos iš užsienio šalių, iš tarptautinių organizacijų, ES finansinės paramos lėšos, dotacijos iš kitų valdymo lygių. Dar viena pajamų rūšis įvardinta, kaip kitos pajamos, pavyzdžiui, turto pajamos, pajamos už prekes ir paslaugas, pajamos iš baudų ir konfiskacijos, perduodamos lėšos, kitos nei dotacijos, kitos neišvardytos pajamos. Kita pajamų rūšis ataskaitoje – sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas, tai gali būti materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo pajamos, tai gali būti žemė, pastatai ir statiniai, mašinos ir įrengimai, vertybės, atsargų realizavimo pajamos ir kt. pajamos, taip pat šiai daliai priklauso sandoriai dėl finansinio turto, tai tokie sandoriai, kaip paskolos (surinktos), akcijos (parduotos) ir kitas nuosavas kapitalas, kitos gautinos sumos, iš kitų savivaldybių gautos mokinio krepšelio lėšos.

Taip pat yra sudaromos ir ketvirčio biudžeto įvykdymo ataskaitos. Jos Finansų ministerijai teikiamos po ataskaitinio ketvirčio iki kito mėnesio 20 dienos.

Biudžeto išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaitoje galima matyti visas biudžeto išlaidas. Pirmoji išlaidų rūšis ataskaitoje įvardinta kaip darbo užmokestis ir socialinis draudimas. Kitos išlaidos, tai prekių ir paslaugų naudojimas, pavyzdžiui, mityba, transporto išlaikymas, spaudiniai, miestų ir gyvenviečių viešasis ūkis ir pan. Turto išlaidoms priskiriamos savivaldybių sumokėtos palūkanos, nuoma už žemę, žemės gelmių išteklius ir kitą atsirandantį gamtoje turta, asignavimo valdytojų sumokėtos palūkanos ir kt. Toliau seka subsidijos, dotacijos, socialinės išmokos (pašalpos), kitos išlaidos, pervedamos ES finansinės paramos ir bendrojo finansavimo lėšos, materialiojo ir nematerialiojo turto įsigijimo išlaidos, pavyzdžiui, transporto priemonės, muziejinės vertybės, antikvariniai ir kiti meno kūriniai, vaismedžiai ir kiti daugiamečiai sodiniai, žemė ir kt. Finansinio turto įsigijimo išlaidoms (perskolinimas) priskiriamos akcijos, paskolos ir pan. Paskutinė išlaidų rūšis – išlaidos dėl finansinių įsipareigojimų vykdymo (paskolų gražinimas). Visos šios išlaidos klasifikuojamos pagal ekonominę klasifikaciją.

Išlaidų pagal funkcinę klasifikaciją ataskaita daug trumpesnė ji priskiriama prie biudžeto įvykdymo ataskaitos. Yra išskirta 10 funkcijų ir parašytas kiekvienos funkcijos išlaidų planas bei įvykdymas, kaip ir kitose biudžeto įvykdymo ataskaitose. Taigi, šioje ataskaitoje išskiriamos tokios funkcijos: bendros valstybės paslaugos, gynyba, viešoji tvarka ir visuomenės apsauga, ekonomika, aplinkos apsauga, būstas ir komunalinis ūkis, sveikatos apsauga, poilsis, kultūra ir religija, švietimas, socialinė apsauga.

Igyvendinant biudžeto viešumo principą savivaldybė turi biudžeto duomenis skelbti viešai. Biudžeto skaidrumas ir viešumas yra svarbūs elementai tobulinant biudžeto formavimo ir vykdymo procesus. Kaip teigia Alegre, Penas, Santias ir Boubeta (2013), biudžeto skaidrumas yra ypač svarbus vietos valdžios institucijose. Globalizacija sukėlė didesnę vietos valdžios vaidmens pripažinimą,

parodytą per plačiai naudojamą subsidiarumo principą ir augantį dalyvavimą viešojoje politikoje. Gana dažnai tarptautinių organizacijų, dalyvaujančių skatinant biudžeto skaidrumą, nuomone savivaldybės labai tinka išbandyti naujas sistemas ir priemones, prieš jas įgyvendinant aukštesniame valdžios lygyje. Autoriai Zhang ir Liao (2011) aptaria biudžeto sudarymo mechanizmus, kurių pagrindas yra visuotinis dalyvavimas ir bendras pritarimas. Šie mechanizmai: vieši posėdžiai, gyventojų apklausos, konsultavimo lentos ir forumai, seminarai piliečiams, informacijos apie biudžetą skelbimas internete, pastangos, kuriomis siekiama skatinti gyventojus kalbėti apie biudžetą regulieruose susitikimuose.

Taigi, visi norintys sužinoti kokios yra suplanuotos ir įvykdytos biudžeto pajamos bei išlaidos, turi teisę pamatyti savivaldybės biudžeto projektą, įvykdymo ataskaitą, asignavimų pagal programas planą, asignavimų pagal asignavimų valdytojus planą. Taip pat gali sužinoti, kokias programas vykdo asignavimų valdytojai, kiek lėšų joms skiriama plane, kokios yra planuojamos biudžetinių įstaigų pajamos už teikiamas paslaugas ir įmokos už išlaikymą švietimo, socialinės apsaugos ir kitose įstaigose, biudžetinių įstaigų pajamos už patalpų nuomą ir išlaidų planą, asignavimus savivaldybei perduotoms funkcijoms atlikti planą. Lietuvoje ne visos savivaldybės pateikia visą šią informaciją viešai arba pateikia ją tik specialiai paprašytos.

1.6. Kurorto sąvoka ir kurortinių savivaldybių požymiai

Kurortologijos plėtra siejama su IV tūkstantmečiu pr. Kr. Egipte, jau tuomet buvo gydoma purvu, mineraliniu vandeniu. Senovės Graikijoje Ebei ežero rajone veržėsi karšti vandens šaltiniai, todėl graikai ten pradėjo statyti namus, kuriuose apgyvendindavo atvykstančius gydytis. Romoje termomis – pirtimis buvo gydomos ligos. Viduramžiais paplito gydymas saule, oru, vandens indikacijomis (Gorinienė, Gorinaitė, 2006).

Kadangi šiame darbe bus nagrinėjami ir lyginami kurortinės ir kurortinės teritorijos statusą turinčių savivaldybių (viena savivaldybė turi kurortinės teritorijos statusą, o kita – kurorto statusą) biudžetai, būtina išsiaiškinti, kuo šios savivaldybės skiriasi nuo kitų ir tarpusavyje.

Pirmiausia reikia išnagrinėti sąvoką kurortas. Internetiniame tarptautiniame žodžių žodyne sąvoka kurortas apibrėžiama, kaip vieta, kurioje yra gamtiniai gydomieji veiksniai, specialios įstaigos ir įrenginiai ligoniams gydyti. Gydomaisiais veiksniais gali būti palankus klimatas, mineralinio vandens versmės, gydomasis purvas. Pats žodis kurortas kildinamas iš vokiečių kalbos žodžių „kur“ (į lietuvių kalbą išvertus jis reiškia gydyti) ir „ort“ (į lietuvių kalbą išvertus jis reiškia vieta), pavadinti kurortą kitaip dar galima gydomąja vieta. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne kurorto sąvoka apibrėžiama, kaip vietovė, kuri turi veikiančių gydyklų ir gydomųjų priemonių. Bagdzevičienė, Navackaitė ir Miliukaitė (2002) kurortą apibūdina, kaip vietą, kurioje naudojantis gamtiniais gydomaisiais veiksniais, specialiomis įstaigomis ir įrengimais, galimas dalinis šalies nacionalinės

sveikatos koncepcijos nuostatų realizavimas ir žmonių sveikatinimo programų vykdymas. Povilanskas (2003) teigia, jog kurortas – tai vieta, kurioje yra specialių rekreacinių išteklių, joje žmogui suteikiamos galimybės atgauti fizines ir dvasines jėgas, pailsėti bei gydytis. Kaip teigia Kriščiūnas (2005), kurortai yra gyvenamosios vietovės, kuriose galima rasti gamtos gydomuosius veiksnius (mineralinį vandenį, gydomąjį purvą, sveikatai palankų klimata, rekreacinius želdinius bei vandens telkinius) ir specialią infrastruktūrą, kuri sudaro sąlygas naudotis šiais veiksniais gydymo, profilaktikos ir poilsio poreikiams tenkinti, taip pat tai objektas, kurį sudaro turizmas, sportas ir poilsis. Autorės Gorinienė ir Gorinaitė (2006) kurorto sąvoką apibrėžia kaip ypatingai saugomą gamtinę teritoriją, kuri naudojama gydymui ir profilaktikai, šioje teritorijoje randami gamtiniai gydomieji ištekliai, taip pat jų naudojimui reikalingi buitiniai pastatai ir įrenginiai, infrastruktūros objektai. Anglijoje pagal Oksfordo žodyną kurortas apibūdinamas, kaip vieta ar įstaiga, kuri specializuojasi sveikatos ir grožio procedūrų teikime. Pagal LR Turizmo įstatymą (1998) kurortas – gyvenamoji vietovė, kuriai suteiktas specialus statusas įstatymu, joje randama gamtinių gydomųjų veiksnių, kurie buvo ištirti mokslškai ir pripažinti kaip gydomieji, pvz., mineralinis vanduo, gydomasis purvas, mikroklimatas, kuris palankus sveikatai, rekreaciniai želdiniai, vandens telkiniai. Šioje teritorijoje turi būti speciali infrastruktūra, kuri išplėtotą, kad būtų galima naudoti minėtus veiksnius gydymui, sveikatinimui, turizmo ir poilsio reikmėms. Atlikus įvairių autorių ir šaltinių kurorto sąvokos apibūdinimą galima pastebėti skirtumą, kuris padalija nuomones į dvi grupes: viena, kur būtina, kad toje vietovėje būtų išgaunami specialūs ištekliai sveikatos ir savijautos gerinimui, kita – kur nebūtina. Apibendrinus galima teigti, jog didžiojoje dalyje autoriai iš apibūdinamų kurorto sąvokų būtinai pamini reikalingus išgaunamus išteklius sveikatinimo procedūroms ir infrastruktūrą sveikatinimo paslaugų teikimui.

Kita svarbi sąvoka yra kurortinė teritorija. Pagal LR Turizmo įstatymą (1998) kurortinė teritorija – tai gyvenamoji vietovė arba jos dalis, kuriai LR Vyriausybė suteikė tokį statusą ir kurioje randami gamtiniai ištekliai, galintys turėti gydomųjų savybių, taip pat joje yra speciali infrastruktūra naudotis tais ištekliais sveikatinimo, turizmo bei poilsio poreikiams.

Taigi, kurortas nuo kurortinės teritorijos skiriasi tuo, jog kurortinėje teritorijoje esantys gamtiniai ištekliai nėra mokslškai ištirti ir pripažinti gydomaisiais. Kurortinės teritorijos statusą turinti vietovė gali siekti tapti kurortu, tam reikia finansinių investicijų tyrimams ir plėtrai.

Tiek kurortai, tiek ir kurortinės vietovės, tai vietos į kurias patinka atvykti žmonėms poilsio ar sveikatingumo tikslais. Jos turi būti įdomios, išsiskirti iš kitų teritorijų ir vietovių savo gamta, klimatu, ištekliais, siūlomomis sveikatinimo paslaugomis, siūlomais laisvalaikio praleidimo būdais. Didesnė ekonominė nauda bus pasiekta, tada, kai kurortuose bus suteiktos sąlygos poilsiauti, gydytis, reabilituotis ir naudotis teikiama privalumais visais metų laikais, t.y., turi būti mažinamas sezoniškumas. Esant tokioms ekonominėms sąlygoms atsiras naujų darbo vietų ir dauguma jų nebus

sezoniškos, tuomet ir pašalpų gyventojams reikės mokėti mažiau, o gyventojų pajamų mokesčio į biudžetą bus surenkama daugiau.

Kurorto turimų išteklių panaudojimo bei plėtros strategijos ekonominė esmė – kuo efektyviau naudoti jau esamus išteklius, ieškoti naujų ir šio proceso metu gauti pelno, kad atsipirktų jau investuotos lėšos (Povilanskas, 2010-2011). Svarbi sąlyga sėkmingai kurorto plėtrai yra išsaugotas natūralus kraštovaizdis, tinkamas infrastruktūros išdėstymas, nepaverčiant kurorto vietovės vien statinių teritorija. Kaip teigia Povilanskas (2010-2011), kurorto kūrime, jo plėtroje turi dalyvauti ne tik savivaldybės administracija, bet ir verslininkai, savivaldybės gyventojai. Jie turi bendradarbiauti, kad būtų priimtas tinkamiausias sprendimas, kuris duos ekonominę naudą savivaldybei.

Kad gyvenamajai vietai būtų suteiktas kurorto statusas ji turi atitikti tam tikrus LR Vyriausybės patvirtintus reikalavimus (2006), vieni iš jų yra gamtinių veiksnių reikalavimai: turi būti randama gamtinių sveikatos veiksnių, o jų savybės iširtos ir pripažinta, jog jos gydo; būtini rekreaciniai išteklių; mikroklimatas, kuris palankus sveikatai. Kiti svarbūs reikalavimai yra speciali infrastruktūra ir paslaugos: įstaigos, kurios visus metus teikia kurortinio gydymo ir sveikatinimo paslaugas; viešbučiai; maitinimo įstaigos; turizmo informacijos centras; sistema, per kurią turizmo informacijos centras pateikia vizualinę informaciją, įstaigos, siūlančios įvairius pramogų ir laisvalaikio praleidimo būdus, baseinas, kuris gali būti arba atviro, arba uždaro tipo, aikštynai skirti sportuoti, turistinio inventoriaus nuomos galimybė, paplūdimiai, poilsivietės, stovyklavietės bei kempingai, slidinėjimo trasos, kurios gali būti atviro arba uždaro tipo, vietoje jų gali būti prieplauka arba pažintiniai takai su specialiu inventoriumi, kurį galima išsinuomoti, viešieji tualetai.

Kurortai gali būti skirstomi ir klasifikuojami pagal tam tikrus veiksnus, vieni iš jų teikiamų paslaugų specifika (poilsio, gydomieji, mišrūs), klimato pobūdis (kontinentiniai, pajūrio), gydomieji išteklių (balneologiniai, durpiniai, klimatiniai), sezonas, vieta (pajūrio, kontinentiniai, jūriniai), gydymo būdas (klimatiniai, balneologiniai, purvo, mišrūs), funkcijos (gydomieji, rekreaciniai, reabilitaciniai, prevenciniai – poilsiniai), vandens išteklių (gėlųjų vandenų dumblo, sūriųjų vandenų dumblo) (Žalienė, Žalys ir Iždonaitė-Medžiūnienė, 2009).

Apibendrinant galima teigti, jog kurortinės arba kurorto teritorijos statusą turinčios savivaldybės gali pasinaudoti savo statusu pritraukiant daugiau nuosavų pajamų į biudžetą. Pagal teikiamų paslaugų specifiką Lietuvos kurortus galima priskirti mišriems, kurie teikia poilsio ir gydymo paslaugas, pagal klimato pobūdį Lietuvoje yra ir kontinentinių (Druskininkai, Birštonas), ir pajūrio kurortų (Palanga, Nida), pagal gydymo būdą - mišrūs.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Metodologijos samprata ir tyrimo eiga

Metodologija gali būti suprantama kaip „mokslinio pažinimo principų sistema“, kaip „tyrimo būdų ir principų nustatymas“ arba tai gali reikšti, „kad bet kurį mokslinį tyrimą reikia metodologiškai pagrįsti, t.y., tinkamai suformuluoti temą, aptarti tyrimo koncepciją, tyrimo metodus ir kt.“ (Prakapas, Butvilas, 2011, p. 25).

Metodologija yra visi metodai, kurie naudojami tyrime ir yra naudingi siekiant tyrimo tikslo, jie padeda suformuoti tyrimo rezultatus.

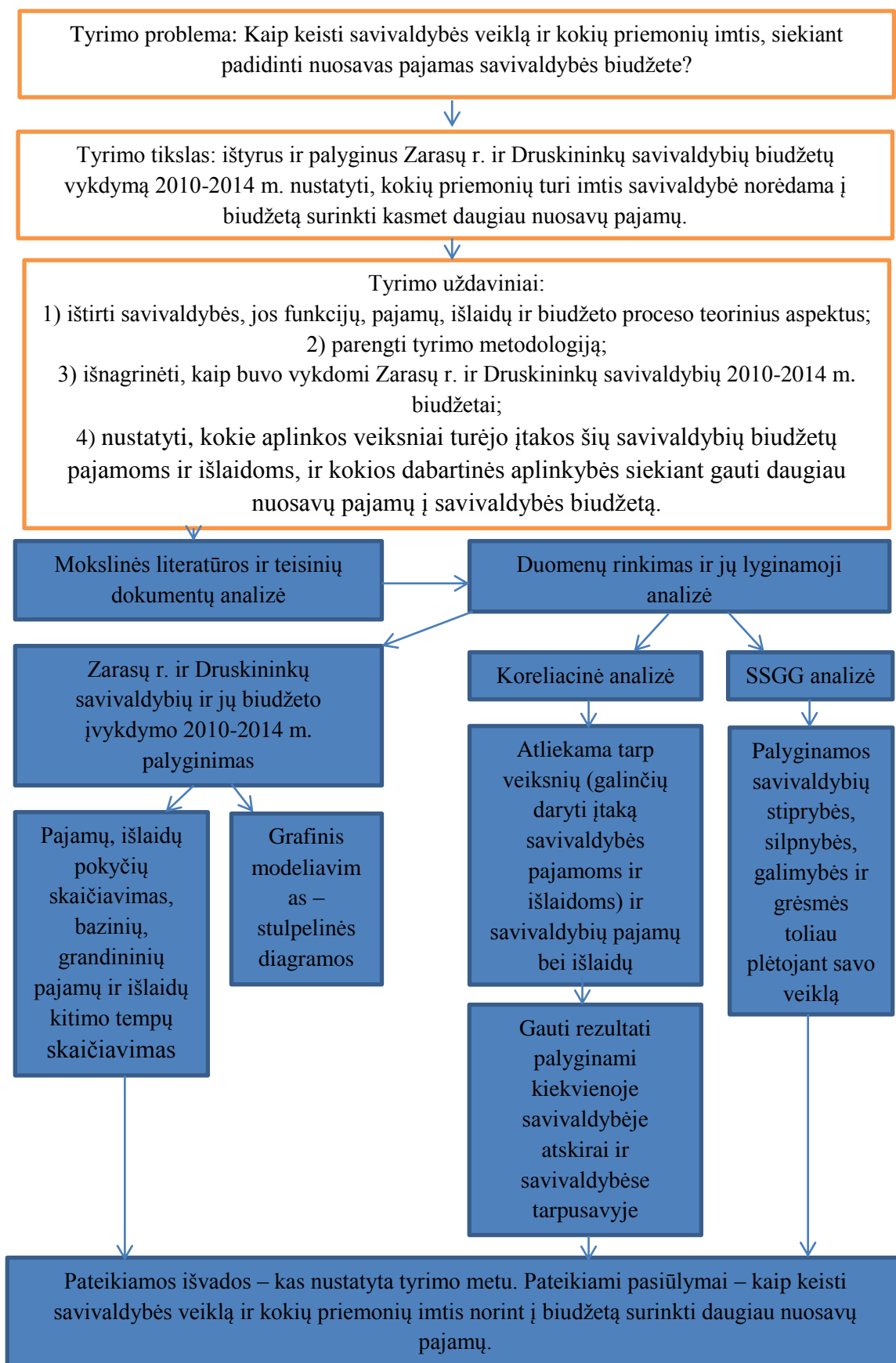
Šioje empirinio tyrimo loginės eigos schemoje (žr. 3 pav.) matyti, koku eiliškumu atliekamas tyrimas. Pirmiausia iškeliamas tyrimo problema, nusistatomas tyrimo tikslas ir jam pasiekti tyrimo uždaviniai. Toliau seka mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų analizė, tokiu būdu sužinomas problemos ištyrimo lygis, tirtos kryptys ir tyrimo metodai, aiškinamos sąvokos ir sampratos, atskleidžiami mokslininkų požiūriai tiriamą temą.

Toliau renkami duomenys, jie nagrinėjami ir lyginami. Duomenys nagrinėjami ir lyginami naudojant savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų pokyčių skaičiavimą (vertikali ir horizontali analizės), bazinių ir grandininių pajamų ir išlaidų kitimo tempų nustatymą. Vertikali ir horizontali analizės iliustruojamos naudojant grafinį modeliavimą – stulpelines diagramas, o bazinių ir grandininių kitimo tempų duomenys pateikiami lentelėse.

Toliau atliekama koreliacinė analizė atskirai tarp savivaldybės pajamų ir tam tikrų veiksnių bei savivaldybės išlaidų ir tų pačių veiksnių. Koreliacinė analizė atliekama kiekvienai savivaldybei atskirai pasirinkus tuos pačius veiksnus. Tai veiksniai, kurie labiausiai tikėtina, jog gali daryti poveikį savivaldybės ekonominei padėčiai.

Paskutinis metodas – SSGG analizė. Jinai atliekama apžvelgiant į vienos ir kitos savivaldybės strateginius veiklos ir strateginius plėtros planus įvertinant padėtį, kokia yra 2016 m., t.y., jog gali būti kažkas padaryta arba neįvykdyta.

Tyrimo metu, naudojant tam tikrą analizės metodą savivaldybės lyginamos tarpusavyje. Panaudojus visus numatytus tyrimo metodus pateikiami tyrimo rezultatai ir pasiūlymai. Visą tyrimo eigą galima matyti 3 paveiksle.

3 pav. Empirinio tyrimo loginė eigos schema

Tyrimas atliekamas nagrinėjant 2010 – 2014 m. duomenis. 2015 m. metų duomenys nenagrinėjami, nes Druskininkų savivaldybė savo praėjusių metų biudžeto ataskaitą pateikia per vėlai, kad būtų suspėta atlikti tyrimą, todėl neįmanoma laiku atlikti abiejų savivaldybių palyginimo 2015 m.

Tyrimui atlikti buvo pasirinkti penki praėję metai, kurių duomenys yra naujausi ir kurių duomenis galima gauti laiku. Nagrinėjami duomenys yra iš Zarasų r. savivaldybės 2010 – 2014 m. biudžetų įvykdymo ataskaitų, strateginių veiklos, plėtros ir turizmo plėtros strategijos planų, Druskininkų savivaldybės 2010-2014 m. biudžetų įvykdymo ataskaitų, strateginių veiklos, plėtros planų. Taip pat buvo naudojamos abiejų savivaldybių internetiniais tinklalapiais, ES statistikos tarnybos tinklalapiu Eurostatas ir Lietuvos statistikos departamento tinklalapiu.

2.2. Tyrimo metodai

Apžvelgiant literatūrą buvo domimasi nagrinėjama tema anksčiau išleistuose vadovėliuose, moksliniuose straipsniuose, taip pat sekant šių dienų aktualijas leidžiamuose savaitraščiuose ir dienraščiuose. Atliekant teisinių dokumentų analizę, buvo nagrinėjami įstatymai ir kiti norminiai aktai.

Lyginamoji analizė buvo atliekama, nagrinėjant horizontaliai ir vertikalčiai biudžeto įvykdymo ataskaitas. Nagrinėjant horizontaliai buvo aiškinamasi, koku dydžiu pakito pajamos ir išlaidos lyginant su prieš tai buvusiais metais, nagrinėjant vertikalčiai – kokią dalį sudarė tam tikros pajamų ir išlaidų rūšys atitinkamais metais.

Naudojant horizontalią analizę galima nustatyti biudžeto įvykdymo ataskaitų rodiklių dinamiką. Horizontaliosios analizės rezultatai gali būti išreikšti absoliučiais ir procentiniais dydžiais, taip pat galima apskaičiuoti nukrypimus nuo pasirinkto bazinio rodiklio. Horizontaliąją analizę galima atlikti pagal šias formules - absoliutus rodiklio pokytis žr. (1) formulę, procentinis rodiklio pokytis žr. (2) formulę (Mackevičius, Poškaitė ir Villis, 2011).

$$\Delta A = A_1 - A_0; \quad (1)$$

čia ΔA – absoliutus rodiklio pokytis;

A_1 – ataskaitinio laikotarpio duomenys;

A_0 – praėjusio (bazinio) laikotarpio duomenys.

$$\Delta A \% = \frac{A_1 - A_0}{A_0} \times 100; \quad (2)$$

čia $\Delta A \%$ - procentinis rodiklio pokytis;

A_1 – ataskaitinio laikotarpio duomenys;

A_0 – praėjusio (bazinio) laikotarpio duomenys.

Kai duomenys yra lyginami, baziniai duomenys negali būti lygūs nuliui arba būti neigiami. Esant tokiam atvejui procentinis pokytis neskaičiuojamas (Mackevičius ir kt., 2011).

Atliekant vertikalią analizę nustatoma duomenų struktūra ir skaičiuojami struktūros pokyčiai. Struktūriniai pokyčiai įprastai reiškiami procentiniais punktais (Mackevičius ir kt., 2011). Norint atlikti vertikalią analizę ir sužinoti tam tikro rodiklio sudedamosios dalies užimamą dydį rodiklyje naudojama pateikta žemiau formulė, žr. (3) formulę.

$$X\% = \frac{X}{A} \times 100; \quad (3)$$

čia $X\%$ - rodiklio dalies procentinė išraiška;

X - rodiklio dalis;

A – rodiklis.

Taip pat buvo nagrinėjami baziniai ir grandiniai išlaidų, pajamų kitimo tempai. Nagrinėjant bazinį kitimo didėjimo/mažėjimo tempą, žr. (4) formulę, kaip bazė buvo pasirinkti 2010 m. ir tuomet 2011-2014 m. pajamos ir išlaidos buvo lyginamos su 2010 m. rezultatu.

$$Td_b = \frac{y_i}{y_0} \times 100; \quad (4)$$

čia Td_b – bazinis didėjimo/mažėjimo tempas;

y_i – lyginamojo laikotarpio pajamos/išlaidos;

y_0 – bazinio laikotarpio pajamos/išlaidos.

Grandininis kitimo didėjimo/mažėjimo tempas apskaičiuojamas lyginant kiekvienus metus su prieš tai buvusiais metais, žr. (5) formulę.

$$Td_g = \frac{y_i}{y_{i-1}} \times 100; \quad (5)$$

čia Td_g – grandininis didėjimo/mažėjimo tempas;

y_i - lyginamojo laikotarpio pajamos/išlaidos;

y_{i-1} – ankstesnio laikotarpio pajamos/išlaidos.

Baziniai ir grandininiai padidėjimo/sumažėjimo tempai rodo, kokia dalimi tam tikrų metų esamas rezultatas pakito su lyginamu rezultatu, žr. (6), (7) formules.

$$Tp_b = \frac{y_i - y_0}{y_0}; \quad (6)$$

čia Tp_{bazinis} – bazinis padidėjimo/sumažėjimo tempas;

y_i - lyginamojo laikotarpio pajamos/išlaidos;

y_0 - bazinio laikotarpio pajamos/išlaidos.

$$Tp_g = \frac{y_i - y_{i-1}}{y_{i-1}}; \quad (7)$$

čia

Tp_g – grandininis padidėjimo/sumažėjimo tempas;

Y_i - lyginamojo laikotarpio pajamos/išlaidos;

Y_{i-1} - ankstesnio laikotarpio pajamos/išlaidos.

Absoliutus bazinis pokytis, žr. (8) formulę, parodo, kokia suma tūkst. Lt pakito biudžeto pajamos ar išlaidos lyginant su 2010 m. biudžeto pajamomis ar išlaidomis, o absoliutus grandininis pokytis, žr. (9) formulę, parodo, kokia suma tūkst. Lt pakito biudžeto pajamos ar išlaidos lyginant su prieš tai buvusių metų pajamomis ar išlaidomis.

$$\Delta y_b = y_i - y_0; \quad (8)$$

čia

Δy_b – absoliutus bazinis pokytis;

Y_i - lyginamojo laikotarpio pajamos/išlaidos;

Y_0 - bazinio laikotarpio pajamos/išlaidos.

$$\Delta y_g = y_i - y_{i-1}; \quad (9)$$

čia Δy_g – absoliutus grandininis pokytis;

y_i - lyginamojo laikotarpio pajamos/išlaidos;

y_{i-1} - ankstesnio laikotarpio pajamos/išlaidos.

Koreliacijos koeficientas, tai matas požymių tarpusavio ryšių stiprumui nustatyti. Atliekant porinio tiesinio koreliacijos koeficiento skaičiavimus reikia sugebėti jį įvertinti. Porinio tiesinės koreliacijos koeficiento formulė, žr. (10) formulę, pateikiama žemiau.

$$r_{xy} = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sigma_x \cdot \sigma_y}; \quad (10)$$

čia

r_{xy} – koreliacijos koeficientas;

\overline{xy} – dviejų kintamųjų bendras vidurkis;

\bar{x} – pirmo kintamojo vidurkis;

\bar{y} – antro kintamojo vidurkis;

σ_x – pirmo kintamojo standartinis nuokrypis;

σ_y – antro kintamojo standartinis nuokrypis.

Koreliacijos koeficientas gali kisti intervale nuo -1 iki 1 imtinai (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Kintamųjų ryšio stiprumas pagal koreliacijos koeficiento reikšmę

r	< 0,3	0,3 – 0,7	0,7 – 0,9	0,9 – 0,99
ryšys	silpnas	vidutinis	stiprus	labai stiprus

Šaltinis: sudaryta pagal Bartosevičienė, 2010, p. 66

Kai $r = 1$, tai tuomet tarp kintamųjų vyrauja griežtai tiesinė teigiama priklausomybė, t.y., didėjant vieno kintamojo reikšmei didėja ir kito kintamojo reikšmė bei atvirkščiai. Jei $r = -1$, tai tarp kintamųjų vyrauja griežtai tiesinė neigiama priklausomybė, t.y., didėjant vieno kintamojo reikšmei mažėja kito kintamojo reikšmė ir atvirkščiai. Kai $r = 0$, tai tuomet nėra tiesinės koreliacijos. Kai apskaičiuojamos koreliacijos koeficiento reikšmės, tada galima daryti sprendimą apie ryšio stiprumą. Šis sprendimas atliekamas vertinant koreliacijos koeficientą pagal tam tikras intervalų reikšmes.

Taip pat atliekant tyrimą bus skaičiuojamas vienam savivaldybės gyventojui tenkančių visų savivaldybės biudžeto pajamų dydis, žr. (11) formulę. Jis bus apskaičiuojamas tam, kad būtų galima nustatyti, koks skirtumas yra tarp dviejų savivaldybių tenkančių pajamų dydžio vienam gyventojui.

$$A = \frac{P}{G}; \quad (11)$$

čia A – visų savivaldybės biudžeto pajamų dalis tenkanti vienam savivaldybės gyventojui;

P – visos savivaldybės pajamos atitinkamais metais;

G – gyventojų skaičius savivaldybėje atitinkamais metais.

Norint nustatyti, kiek nuosavų savivaldybės biudžeto pajamų tenka vienam savivaldybės gyventojui tam tikrais metais, bus naudojama 11 formulė, bet visas savivaldybės pajamas pakeičia būtent nuosavos savivaldybės pajamos, žr. (12) formulė.

$$A = \frac{N}{G}; \quad (12)$$

čia A – nuosavų savivaldybės biudžeto pajamų dalis tenkanti vienam gyventojui;

N – nuosavos savivaldybės pajamos atitinkamais metais;

G – gyventojų skaičius savivaldybėje atitinkamais metais.

Grafinis modeliavimas buvo naudojamas tyrimui iliustruoti – stulpelinės diagramos. Vaizduojant tokiu būdu yra aiškesnė tyrimo eiga ir jo rezultatai.

Taip pat buvo naudojamas SSGG analizės metodas, kuris aprašomas 2.3. skyriuje.

2.3. SSGG analizės metodika

Savivaldybės sudarydamos strateginius veiklos ir plėtro planus sudaro SSGG (Stiprybės, Silpnybės, Galimybės, Grėsmės) analizę. Anglų kalboje ji vadinasi SWOT – Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats. Šis metodas buvo pristatytas prof. K. Andrewso Harvarde vykusioje konferencijoje 1963 m. Ši metodika laikoma universalia, nes yra tinkama naudoti sudarant įvairių lygių ir sričių strateginius planus (įvairių įmonių padėties analizė, rinkodara, vertinant regionų būklę), ji taikoma iki dabar. „SSGG analizė“ yra neatsiejama verslo ir rinkodaros planų dalis (Augustinaitis ir kt., 2009).

Savivaldybėms jinai reikalinga norint matyti savo padėtį tarp kitų savivaldybių, sužinoti, ką turi ištaisyti ar panaikinti savo veikloje, ką daryti geriau, norint pagerinti savo padėtį.

SSGG analizės metodas taikomas, kai norima išnagrinėti ir įvertinti savo padėtį visapusiškai, t.y., iš vidaus ir iš išorės. Išorinei padėčiai analizėje priskiriamos nagrinėjamos galimos grėsmės ir galimybės aplinkoje (politinė, ekonominė, konkurencinė aplinka), vidinei – stiprybės, silpnybės, kurios yra organizacijos viduje (teikiamos paslaugos, žmogiškieji, materialiniai ištekliai). Išskiriamos dvi šios analizės kryptys, nes išoriniai veiksniai yra mažai sukontroliuojami arba nesukontroliuojami visai, o vidiniai yra lengviau kontroliuojami veiksniai. Vienas iš svarbiausių šios analizės požymių yra tas, jog ja naudojantis galima ne tik numatyti galimybes ir grėsmes, kurios yra išoriniai veiksniai ir gali paveikti institucijos, organizacijos ar įmonės ateitį, bet ir tai, jog galima numatyti korekcines priemones, kurias būtų galima panaudoti esant tam tikrai situacijai. Vidinė – stiprybių ir silpnybių –

analizė atliekama, norint suformuoti ir nustatyti tam tikras strategijas, kurios galėtų būti taikomos organizacijoje, siekiant tobulinti, stiprinti konkrečią veiklos rūšį (Augustinaitis ir kt., 2009).

Autoriai Vanagas ir Vyšniauskienė (2012) teigia, jog SSGG analizę galima pradėti tiek nuo vidinės, tiek nuo išorinės aplinkos nagrinėjimo, nes analizės pabaigoje tik jos sudarys visumą. Strategijos formulavimo pagrindas yra stiprybių ir silpnybių derinimas su grėsmėmis ir galimybėmis.

SSGG analizei pradžia davė iš keturių klausimų sudaryta koncepcija apie strategijos modelį:

- ✓ „Ką mes galime padaryti?
- ✓ Ką mes norime padaryti?
- ✓ Ką mes turime padaryti?
- ✓ Ko kiti tikisi, kad mes darysime?“ (Vanagas, Vyšniauskienė, 2012, p. 110).

Viešojo administravimo institucijos šį metodą pradėjo taikyti praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio pradžioje (Bryson, Roering, 1987).

SSGG analizė pradedama naudojant minėtus keturis elementus, taip išskiriant platesnę strateginio planavimo dalį. Šie elementai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. SSGG analizės elementai

Stiprybė = organizacijos ištekliai ar gebėjimai, kurie gali padėti efektyviai pasiekti tikslus	Silpnybė = organizacijos apribojimai ir trūkumai, kurie trukdys pasiekti tikslus
Galimybė = bet kokia palanki situacija organizacijos išorinėje aplinkoje	Grėsmė = bet kokia nepalanki situacija organizacijos išorinėje aplinkoje, kuri gali trukdyti įgyvendinti strategiją

Šaltinis: sudaryta pagal Augustinaitis ir kt., 2009, p. 252

Nustačius šiuos keturis elementus turėtų būti atliekami šie veiksmai:

- „plėsti ir tvirtinti stiprybes;
- eliminuoti silpnybes;
- išnaudoti galimybes;
- sumažinti grėsmių poveikį.“ (Augustinaitis ir kt., 2009, p. 252).

„SSGG analizės tikslas – remiantis stiprybėmis ir pasinaudojant galimybėmis sukurti strategiją, padedančią kovoti su grėsmėmis.“, (Augustinaitis ir kt., 2009, p. 252).

Naudojantis šia analizės rūšimi galima išsiaiškinti situacijos problemas ir poreikius, tokiu būdu išaiškinus problemas galima toliau į jas gilintis ir ieškoti sprendimų būdų, pvz., socialinėje, ekonomikos sferoje bei stiprinti poreikių įgyvendinimo priemonių naudojimą (Augustinaitis ir kt., 2009).

Norint sėkmingai atlikti SSGG analizę, reikia vadovautis šiais analizės atlikimo bruožais:

- *realistiškai vertinti analizuojamos situacijos stipriąsias ir silpnąsias savybes;*
- *analizėje turi būti išskirta dabartinė situacija (stipriosios ir silpnosios vietos) ir numatoma būsimoji situacija (galimybės ir grėsmės);*
- *analizė turi būti konkreti, reikia vengti šešėlinių sričių;*
- *SSGG analizė turi būti trumpa ir paprasta, reikia vengti sudėtingumo (Augustinaitis ir kt., 2009, p. 253).*

Atliekant SSGG analizę reikia ne tik įvertinti situaciją, bet ir stengtis mažinti, šalinti silpnąsias vietas ir grėsmes. Silpnąsias savybes reikia stengtis paversti stipriosiomis, grėsmes paversti galimybėmis, stipriosios savybės ir galimybės turi būti derinamos tarpusavyje taip siekiant geriausio rezultato (Augustinaitis ir kt., 2009).

Tyrimo metu bus naudojama SSGG analizė nustatyti savivaldybių stiprybėms, silpnybėms, galimybėms ir grėsmėms. Zarasų r. savivaldybės SSGG analizės rezultatai bus lyginami su Druskininkų savivaldybės rezultatais.

3. ZARASŲ RAJONO IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Kuo daugiau turistų ar kurorto svečių atvyksta į kurortą, tuo geresnė kurorto finansinė padėtis bei didesnės galimybės ateityje, nes yra tikimybė, jog žmonės sugrįš arba rekomenduos kitiems, potencialiems kurorto klientams.

Pagal Bagdzevičienę, Navackaitę ir Miliukaitę (2002) Kurortų plėtros koncepcijos modelį kurortų plėtrai pirmiausia reikalingos valstybės institucijos, kurios įtvirtina įstatyminę bazę bei dalinai finansuoja šią plėtrą, taip pat būtini vartotojai ir verslininkai, nes reikia, kad verslininkai savarankiškai arba bendradarbiaudami su savivaldybėmis, valstybės institucijomis statytų sanatorijas, teiktų sanatorines paslaugas, o vartotojai jomis naudotųsi. Kurortų plėtrą įtakoja tokie veiksniai: ugdymas (verslumo skatinimas, žmogiškųjų išteklių tobulinimas), pritraukimas (naujos investicijos bei naujo verslo kūrimas), išsaugojimas ir plėtra (išsaugoti gamtinius resursus, esamą ekonominę veiklą, ją tobulinti išlaikant pagrindinį jos tikslą – gydymą, rekreaciją), sektorių plėtra.

2002 m. spalio 29 d. LR teritorijos bendras planas buvo patvirtintas LR Seimo nutarimu, šiame plane numatoma kurortinių vietovių tinklo plėtra, kurios turi didelį gamtinių kurortinių išteklių potencialą: Anykščiai, Aukštadvaris, Juodkrantė, Likėnai, Salantai, Smalininkai, Zarasai (Kriščiūnas, 2005). Lietuvoje šiuo metu yra keturi kurortai: Neringa, Palanga, Birštonas, Druskininkai. Kurortinės teritorijos statusas suteiktas keturioms vietovėms: Anykščiams, Zarasams, Ignalintai, Trakams. Kiekvienas iš šių kurortų ir kurortinių teritorijų turi savitą stilių ir tam tikrus požymius, kuriais išsiskiria iš visų kitų. Kurorto statusas savivaldybei tai privalumas, kuriuo racionaliai naudojantis galima savo rajoną išlaikyti gražų, patrauklios būklės, įdomų atvykstantiems žmonėms, o tuomet ir biudžeto pajamų bus gaunama daugiau. Esant kurortinės teritorijos statusui labai svarbu stengtis tobulinti teikiamas paslaugas, didinti jų įvairovę ir visą tai padaryti taip, kad sudominti žmones, kurie norės atvykti pasinaudoti teikiamomis vietovės paslaugomis.

3.1. Zarasų rajono charakteristika

Zarasų r. yra Lietuvos Respublikos šiaurės rytuose, Utenos apskrityje, ribojasi su Latvija ir Baltarusija. Statistikos departamento duomenimis 2014 m. pradžioje Zarasų r. gyveno 17 318 gyventojų. Gyventojų skaičiaus tendencija mažėjanti: 2010 m. – 19 013, 2011 m. – 18 472, 2012 m. – 18 013, 2013 m. - 17 693 gyventojai. 2014 m. pradžioje veikė 322 ūkio subjektai.

Zarasų kraštas garsėja kalvotu kraštovaizdžiu ir ežerų gausa, savo gražia gamta kasmet pritraukia vis daugiau turistų. Zarasai gali pasigirti ne tik nuostabiu kraštovaizdžiu, bet ir tvarkoma

miesto infrastruktūra, kuri pritaikyta šiam gražiam Lietuvos kampeliui pamatyti. Zaraso ežere įrengtas fontanas, pakrantė sutvarkyta, pritaikyta lankytojų patogumui, įrengta sezoninė kavinė, vaikų žaidimo aikštelė, tinklinio aikštelė, dviračių, riedžių, valčių ir vandens dviračių nuoma bei kitos pramogos, 2015 m. rudenį įrengta „Cable Drive“ linų trasą (čiuožimas ant vandens laikantis už lyno), kuri yra didžiausia Baltijos šalyse. Per pakrantę driekiasi ežero dugno nuotraukų ir įvairių skulptūrų ekspozicija vandens tema, kuri vis pildoma. To paties ežero pakrantėje įrengtas apžvalgos ratas, kuris buvo atidarytas 2011 m., jis yra 17 metrų aukščio. Iš ten atsiveria labai gražus vaizdas į Zaraso ežerą. Nusileidus nuo apžvalgos rato, patenkama į tą pačią įrengtą patogiam vaikščiavimui ir lankymuisi pakrantę, kuria einant galima pasiekti net Didžiąją Zaraso ežero salą. Ši sala 2015 m. vasarą taip pat buvo rekonstruota, kad būtų patogesnė ir dar įdomesnė turizmo ir laisvalaikio praleidimo vieta. Didžiojoje Zaraso ežero saloje vyksta įvairiausi renginiai: regioninė dainų šventė, muzikos festivalis „Galapagai“, ralis „Autoplius 300 lakes rally“ ir daug kitų renginių. Šie renginiai kiekvieną vasarą pritraukia daug svečių į Zarasus. Pačiame Zarasų mieste teikiamos sanatorinės paslaugos: perlinės, povandeninio masažo, sukūrinės vonios, purvo įvyniojimo procedūros, masažai, mankštos, yra įrengtas baseinas, kelių rūšių pirtys, vyksta vandens aerobikos užsiėmimai. Didžioji šių paslaugų dalis teikiama VšĮ „Zarasų ligoninėje“, o kita dalis asmenų atliekančių paslaugas privačiai, pvz., masažas. Zarasuose dar nėra sanatorijos pastato, kuriame būtų visas gydomųjų ir sveikatinimo paslaugų kompleksas. Purvo procedūros daromos su atvežtiniu purvu, bet jau pradėti paruošiamieji darbai saprospelio gavybai. Zarasuose yra labai palankios sąlygos šio gydomojo purvo gavybai, nes jis išgaunamas iš nusistovėjusių gėlų vandenų, šiuo atveju ežerų, dugno. Tai labai gera galimybė įtvirtinti kurorto statusą, pritraukti lankytojų ir gauti daugiau pajamų į biudžetą. Kiti Zarasų krašto miesteliai taip pat stengiasi neatsilikti nuo Zarasų ir tvarko savo aplinką, verslininkai steigia turizmo, poilsio vietas. Ne tik pačiuose Zarasuose, bet ir jo apylinkėse gausu įvairių renginių, vieni iš žymiausių ristūnų lenktynės „Sartai“, muzikos festivalis „Tundra“. Tokie renginiai taip pat atkreipia žmonių dėmesį į Zarasų kraštą.

Zarasai 2008 metais buvo paskelbti pirmąja Lietuvos kultūros sostine, taip pat gautas kurortinės vietovės statusas – tai labai jauna kurortinė vietovė, tikimasi, jog ateityje taps kurortu. 2010 metais Zarasų kraštas paskelbtas patraukliausia vandens turizmui teritorija Lietuvoje. 2013 metais Zarasų r. paskelbtas Lietuvos „Žvejybos rojumi“, šis titulas turėtų suformuoti naują šventę, kuri pritrauks žvejybos mėgėjus. Taip pat šio titulo dėka, naudojant ES fondų bei pačios savivaldybės lėšas rajono ežerai ne tik yra papildomai žuvinami, bet ir pritaikomos tvarkomos ežerų pakrantės, pastatyti lieptai, sutvarkytos stovyklavietės.

Stengiamasi, jog į Zarasų r. atvyktų kuo daugiau lankytojų, investuotų vis daugiau investuotojų, kad būtų sukurta patraukli pramogų ir poilsio vieta bei sukurta naujų darbo vietų. Tik taip į Zarasų r. bus galima greičiau pritraukti naujų gyventojų bei pasiekti tai, kad neišvyktų dabar gyvenantys

žmonės, į savivaldybės biudžetą bus galima pritraukti naujų pajamų, kurių labai trūksta, bei išgelbėti rajoną nuo žlugimo, nes kol kas Zarasų r. per mažai išvystyta verslo plėtra, o viešosios įstaigos palaipsniui uždaromos, jauniems žmonėms nebėra kur dirbti, iš ko pragyventi ir jie palieka Zarasų kraštą. Pagal 2014 m. Lietuvos laisvosios rinkos instituto nustatytą savivaldybių indeksą, Zarasų r. savivaldybė užėmė dvidešimt ketvirtą vietą iš 53 rajonų savivaldybių ir surinko 51,9 balus iš 100 balų. 2013 m. savivaldybė užėmė trisdešimtą vietą, surinko 46,7 balus iš 100 balų, viena iš pagrindinių tokio rezultato priežasčių 2013 m. – didelis nedarbas, 2012 m. užimta keturiasdešimt pirma vieta, 2011 m. keturiasdešimta vieta, 2015 m. savivaldybių indekse Zarasų r. savivaldybė dalinosi 43-45 vietomis su Šiaulių ir Kupiškio r. savivaldybėmis, šios savivaldybės surinko po 38 balus. 2015 m. geriau nei vidutiniškai savivaldybė buvo įvertinta mokesčių srityje, blogiau – investicijų ir plėtros (mažas įsigytų verslo liudijimų skaičius, investicijų lygis), komunalinių paslaugų srityse (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2015). 2014 m. Zarasų r. savivaldybės įvertinimas yra aukščiausias iš visų vertintų metų, tokį įvertinimą lėmė tokių sričių, kaip mokesčiai, socialinė rūpyba, sveikatos sritis geras įvertinimas. Dar aukštesnės vietos užimti nepavyko dėl tokių veiksnių kaip investicijos, biudžeto sritis. Savivaldybės materialinės investicijos sumažėjo daugiau nei 30 proc., vis mažiau išduodama leidimų statyboms, verslo liudijimų, didėjo savivaldybės įsipareigojimų apimtis, abejojama kai kurių viešųjų pirkimų skaidriu vykdymu. Vertinant atskiras sritis savivaldybė pateko į šiose srityse geriausiai įvertintų savivaldybių dešimtukus – sveikata (10 vieta), investuotojui (6 vieta), mokesčiai (9 vieta) (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2014).

Pagal atliktą tyrimą remiantis Statistikos departamento ir Lietuvos darbo biržos rodikliais prasčiausia vieta gyventi jaunoms šeimoms Lietuvoje yra Zarasų r., čia yra mažiausi atlyginimai ir mažiausia laisvų vietų vaikų darželiuose, nepilnamečių nusikalstamumas didžiausias Lietuvoje (Dubauskas, 2014). Palankumo jaunoms šeimoms reitingas buvo skaičiuojamas įtraukiant duomenis apie savivaldybėse 2013 m. laisvas vietas darželiuose, 2013 m. ketvirto ketvirčio vidutinį darbo užmokestį, 2014 m. balandžio mėn. pabaigoje registruotą nedarbo lygį, 2012 m. nepilnamečių nusikalstamumą, bendrą nusikalstamumą, eismo saugumą. Atlikus šį tyrimą paaiškėjo, jog žemiausias reitingas atiteko Zarasų r. savivaldybei. Tokį rodiklį reikia stengtis pakeisti, siekiant geresnės ekonominės padėties Zarasų r. Pirmas žingsnis link to – didesnis darbo vietų skaičius ir didesni atlyginimai. Tai reiškia, jog reikia plėtoti verslumą šiame rajone.

Zarasų r. savivaldybės biudžetas formuojamas remiantis Zarasų r. savivaldybės strateginiu veiklos ir plėtros planais. 2010 - 2013 m. Zarasų r. savivaldybės biudžetai buvo formuojami remiantis Zarasų r. savivaldybės plėtros 2008 – 2013 m. strateginiu planu. Šiame plane išdėstyti tokie prioritetai:

1. Turizmo, verslo plėtra bei investicijų skatinimas.
2. Saugios ir sveikos aplinkos bendruomenei kūrimas.
3. Inžinerinės infrastruktūros vystymas ir gyvenamosios aplinkos kokybės gerinimas.

4. Žmogiškųjų išteklių plėtra.

Zarasų r. 2014 m. savivaldybės biudžetas buvo formuojamas remiantis savivaldybės 2014-2016 m. strateginiu veiklos planu. Zarasų r. savivaldybės 2014-2016 m. strateginiame veiklos plane pateikti šie penki tikslai:

1. Užtikrinti švietimo visiems prieinamumą ir kokybę, mažinti socialinę atskirtį ir ugdyti bendruomenės sveikatą;
2. Formuoti šiuolaikinę gyventojų kultūrą ir saugoti kultūrinį identitetą;
3. Sudaryti palankias sąlygas turizmo, verslo, kaimo plėtrai, skatinti užimtumą;
4. Plėtoti inžinerinę ir susisiekimo infrastruktūrą, užtikrinti ekologišką aplinką, išsaugoti natūralią gamtą;
5. Padidinti rajono savivaldybės administracijos valdymo kokybę.

Taigi, šioms sritims savivaldybė turi skirti daugiausiai dėmesio ir lėšų, bet savivaldybė negali būti tokia savarankiška ir paskirstyti didžiąją lėšų dalį savo nuožiūra šioms prioritetinėms sritims, nes nuosavos pajamos sudaro nedidelę dalį visų pajamų, o kitos pajamos yra iš anksti patvirtintos Seimo, todėl lėšos yra ribotos ir nepavyksta taip greitai įgyvendinti šių tikslų, kaip norėtūsi.

Pagal Zarasų turizmo informacijos centro turimus duomenis 2012 m. turistams suteikta 19,4 tūkst. nakvynių, 2013 m. – 18,0 tūkst., 2014 m. – 23,4 tūkst. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 2013 m. nakvynių skaičius buvo mažesnis, nei 2012 m., bet 2014 m. jis vėl išaugo. 2012 m. buvo apgyvendinti 9,1 tūkst. poilsiautojų, 2013 m. – 8,4 tūkst. ir 2014 m. – 9,3 tūkst. Taigi, tarp turistams suteiktų nakvynių ir apgyvendintų poilsiautojų tendencija išlieka panaši, nes 2013 m. poilsiautojų apgyvendinta buvo mažiau nei 2012 m., o 2014 m. skaičius buvo didžiausias. Lyginant 2013 ir 2014 m., lankytojų skaičius Turizmo informacijos centre išaugo (tiek Lietuvos, tiek ir užsieniečių), 2013 m. bendras apsilankiusių skaičius buvo 759 lankytojai, 2014 m. – 1812 lankytojai, iš jų 44 proc. lankytojų buvo užsieniečiai.

Kaip numatyta Zarasų miesto turizmo plėtros 2011 – 2020 m. strategijos plane, būsimi planai yra: konferencijų salės su vaizdu į ežerą, kavinės ir turizmo informacijos centro įrengimas prie jau esančio apžvalgos rato, įrengti slidinėjimo trasas, kurios būtų patrauklios bei įveikiamos ne tik patyrusiems slidžių sporto mėgėjams, bet ir pradedantiesiems (taip būtų pritraukiamas didesnis srautas paslaugų naudotojų), kiekvieną žiemą įrengti čiuožinėjimo pačiūžomis aikštę pagrindinėje Zarasų miesto aikštėje, rengti vasaros sezono metu mankštas paplūdimyje, sudaryti galimybę (paruošiant įveikiamas trasas ir žemėlapius) plaukti vandens maršrutais pagal pasirinktą trasą, įrengti SPA centrą, viešbutį su maitinimo paslaugomis bei konferencijų salę istoriniame pastate. Planuojama statyti daugia-funkcinį sporto centrą su atvirais ir uždariais aikštynais pritaikytais naudotis visais sezonais. Taip tikimasi sudominti žmones atvykti į Zarasų r. Jei Zarasų rajone apsilankančių žmonių skaičius pradėtų augti susidomėjus šiomis veiklos galimybėmis, tuomet galėtų plėstis apgyvendinimo ir

maitinimo paslaugų sektoriai.

Kad Zarasai būtų pripažinti kurortu, turi būti padaryta daug darbų įgyvendinant nustatytus reikalavimus. Zarasuose randama rekreacinių išteklių, bet jie kol kas neiširti ir moksliskai nepripažinti gydomaisiais, įstaigos, išskyrus, VšĮ „Zarasų ligoninė“, kuri teiktų kurortines paslaugas nėra, teikia tik ligoninė, bet siūlomų paslaugų spektras nėra platus, viešbučių, kurie talpintų didelius atvykstančiųjų srautus nėra, Zarasuose trūksta pramogų, laisvalaikio praleidimo būdus siūlančių įstaigų. Daugumą keliamų reikalavimų Zarasai atitinka, bet kurortinei veiklai šių reikalavimų išpildymas per mažas: Zarasuose yra maitinimo įstaigos – restoranai, kavinės, bet trūksta tokios maitinimo įstaigos kaip valgykla, kur atvykusieji poilsiauti ar gydytis galėtų pavalgyti pigiau, apgyvendinimo paslaugas teikiančių asmenų ir organizacijų taip pat yra, bet ten jie galės tik pernaktuoti, maistą gamintis patys – Zarasuose nėra bendro komplekso, kuriame būtų galima poilsiauti, gydytis, kuriame būtų teikiamas maitinimas – viskas bendrai. Tokio komplekso nebuvimas sukelia žmonėms nepatogumus – reikia eiti į skirtingas vietas, taip pat laisvu laiku galima tik pasivaikščioti gražiomis vietomis, paplaukioti ežerais ar upėmis, maudytis atvirame vandens baseine ar kituose telkiniuose, trūksta tokių paslaugų: boulingas, kino teatras (yra, bet neveikia), koncertai.

Jeigu Zarasus priskirti tam tikram kurorto tipui, tai būtų mišrus kurortas, kuriame susijungia poilsis ir gydymasis. Nors poilsinių kurortų požymiai yra saulė, jūra ir smėlis, tačiau, Zarasuose jūrą gali pakeisti ežerai. Poilsis čia labiau aktualesnis vasaros metu, gydytis galima visais sezonais.

3.2. Druskininkų charakteristika

Druskininkai yra Alytaus apskrityje ir tai piečiausias Lietuvos rajonas, jis turi sienas su Baltarusija ir Lenkija. Statistikos departamento duomenimis 2014 m. pradžioje Druskininkų savivaldybėje gyveno 20 947 žmonių ir veikė 592 ūkio subjektai. Pastebimas gyventojų skaičiaus mažėjimas: 2010 m. – 22 656, 2011 m. – 21 876, 2012 m. – 21 495, 2013 m. – 21 221 gyventojas.

Druskininkai kurortu yra nuo pat savo egzistavimo pradžios, kuriuose šaltinių vandeniu gydoma buvo jau XVII a. Gydoma vieta Druskininkai buvo paskelbti 1794 m. birželio 20 d. Oficialiai kurortu Druskininkai paskelbti 1837 m. Pagrindiniai šio kurorto privalumai yra mineralinis vanduo, kuriuo gydoma ne tik iš vidaus – jį geriant, bet ir iš išorės – maudantis voniose (balneoterapija), baseinuose bei gydymasis purvas. Mineraliniam vandeniui išgauti yra padaryti specialūs giluminiai gręžiniai, kuriuose mineralinių medžiagų koncentracija daug didesnė, nei randama natūraliai trykstančiuose šaltiniuose. Šio vandens įsipilti ir išgerti galima specialiai įrengtose biušetėse.

Druskininkuose yra 10 sanatorijų ir SPA centrų. Prie gydomųjų paslaugų buvo priderintos ir kitos šiuo metu kurorte teikiamos paslaugos: baro-terapija – deguonies kamera, gintaro terapija, haloterapija – druskų kambarys, hirudoterapija – gydymas dëlėmis, krioterapija – gydymas šalčiu. Tokie

netradicinės medicinos būdai yra labai įdomūs ir patrauklūs žmonėms. Šie būdai naudojami ne tik gydymui, bet ir sveikiems žmonėms sveikatos stiprinimui, atsipalaidavimui. Sveikatinimo paslaugos tai ne vienintelis pasiūlymas žmonėms. Druskininkuose yra vandens parkas, „Snow Arena“, „One nuotykių parkas“, „Vilkės golfo klubas“, konferencijų centras „Atlantida“, įvairūs muziejai, vykdomos edukacinės pamokos su druska, įkurtos teniso aikštelės ir tai tik dalis pramogų, ką galima nuveikti ir pamatyti Druskininkuose. Pats Druskininkų miestas yra sutvarkytas reprezentatyviai – įrengti dviračių, pėsčiųjų takai, fontanai, gėlynai, sutvarkyti parkai. Taip pat svarbu pastebėti tai, jog ši kurortinė savivaldybė nežada sustoti, yra daug vykdomų ir planuojamų projektų, kaip ir toliau tobulinti kurortą, kad būtų pritraukta kuo daugiau turistų. Planuojamas traukinuko maršrutas vaizdingomis vietovėmis, rekonstruojamas istorinis „Sveikatingumo parkas“, planuojamas „Kultūros ir kongresų rūmų“ įrengimas, mineralinės jūros ir bangų baseino įrengimas, Druskininkų aerodromo modernizavimas ir pritaikymas tarptautiniams skrydžiams, keleivinis keltuvas iš Druskininkų centro į slidinėjimo areną turėtų sumažinti oro taršą, taip pat planuojamas trasos skirtos lygumų slidinėjimui įrengimas, ir kt.

Pagal Lietuvos savivaldybių indeksą 2015 m. Druskininkų savivaldybė užėmė 3 vietą, surinkusi 67,9 balus iš 100 galimų. Pagal atskiras sritis pateko į šių sričių dešimtukus: komunalinės paslaugos (6 vieta), investicijos ir plėtra (5 vieta), švietimas (1 vieta), administracija (8 vieta). Vieni iš privalumų: vandens kaina yra viena mažiausių iš tirtų savivaldybių, viešojo transporto maršrutus aptarnauja privatus vežėjas (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2015). Savivaldybė nepateko į dar aukštesnę vietą dėl prasčiau įvertintų sričių: mokesčiai – verslo liudijimų mokestis vienas iš didžiausių tarp nagrinėtų savivaldybių, biudžetas - išaugusi savivaldybės skola, kuri 2014 m. buvo 67 proc. pajamų. 2014 m. Druskininkų savivaldybė užėmė ketvirtą vietą, surinkusi 63,9 balus. 2013 m. užėmė trečiąją vietą, 2012 m. – septintąją, 2011 m. – penktąją. Nagrinėjant Druskininkų konkurencinę aplinką, Zarasų r. savivaldybė kaip konkurentas neįžvelgiamas.

Druskininkų savivaldybės biudžetas formuojamas atsižvelgiant į strateginio plėtros plano prioritetus. Druskininkų savivaldybės strateginio 2014-2020 m. plėtros plano prioritetai:

- 1) aukštos gyvenimo kokybės užtikrinimas;
- 2) išskirtinių sveikatinimo, turizmo ir kultūros paslaugų vystymas;
- 3) darni ir harmoninga savivaldybės plėtra.

Strateginio 2004-2013 m. plėtros plano prioritetai buvo:

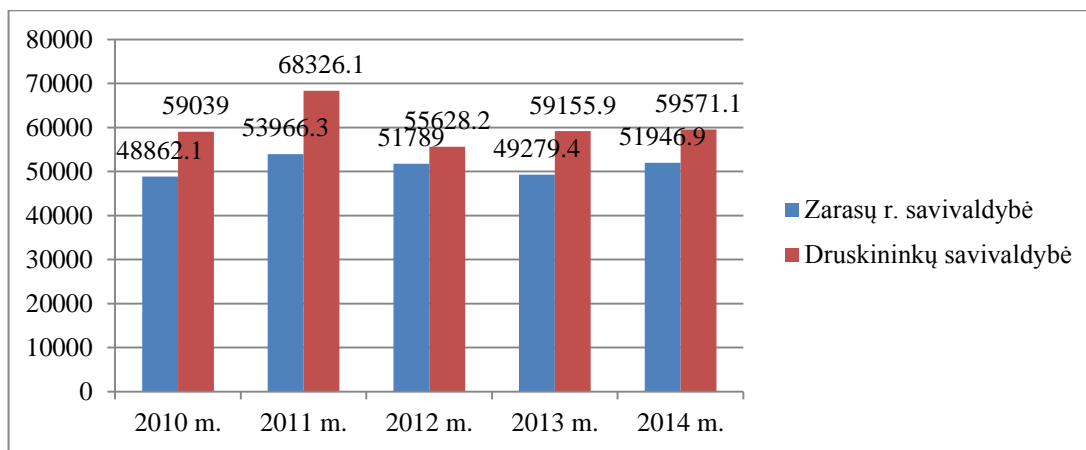
- 1) kurorto tarptautinio konkurencingumo didinimas;
- 2) infrastruktūros plėtra ir aplinkos apsauga;
- 3) žmoniškųjų, gamtinių ir kitų išteklių plėtra ir puoselėjimas;
- 4) saugios ir sveikos aplinkos puoselėjimas.

2004-2013 m. planus savivaldybė vykdė, o 2014-2020 m. planus vykdo dabar. Druskininkai tikrai padidino savo tarptautinį konkurencingumą pastatę vandens parką, ištikus metus veikiančią slidinėjimo trasą, pastatę SPA centrus, teikdami netradicines sveikatinimo paslaugas šiuose centruose ir sanatorijose bei kitas paslaugas. Taip pat buvo kuriama ir tobulinama infrastruktūra, sukurtos patrauklios lankytinos vietos grožėtis gamta. Nuo šių prioritetų einama prie sudėtingesnių tikslų įgyvendinimo, kad kurortas būtų dar žinomesnis ir patrauklesnis, kurie įgyvendinami turės būti iki 2020 m.

Druskininkus galima priskirti mišriam kurorto tipui, nors jūros nėra ir ežerų ne tiek daug, kiek Zarasuose, tačiau yra daug kitų pramogų ir laisvalaikio leidimo būdų – ir aktyvių, ir pasyvių. Tiek poilsis, tiek gydymasis Druskininkuose populiarus ir aktualus yra visais sezonais. Pagal Statistikos departamento pateikiamus duomenis turistų skaičius Druskininkuose augo: 2010 m. – 203 062, 2011 m. – 236 117, 2012 m. – 261 273, 2013 m. – 272 633, 2014 m. – 283 800 turistai.

3.3. Zarasų rajono ir Druskininkų savivaldybių 2010-2014 m. biudžetų gautų pajamų lyginamoji analizė

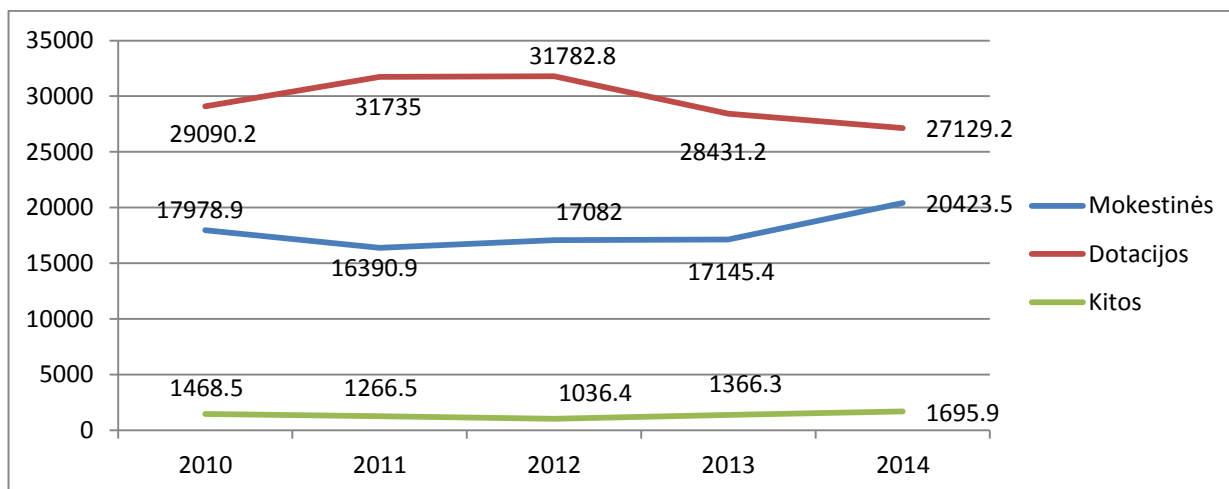
Kaip matyti 4 pav. Druskininkų savivaldybė nagrinėjamais metais daugiausiai pajamų gavo 2011 m., taip pat ir Zarasų r. savivaldybė (14 359,8 tūkst. mažiau nei Druskininkų savivaldybė). Zarasų r. savivaldybės pajamos visada buvo mažesnės už Druskininkų gaunamas pajamas: 2010 m. Druskininkai gavo 10 176,9 tūkst. Lt daugiau, 2012 m. Druskininkai gavo 3 839,2 tūkst. Lt daugiau pajamų, 2013 m. - 9 876,5 tūkst. Lt daugiau, 2014 m. – 7 624,2 tūkst. Lt daugiau nei Zarasų r. savivaldybė. Zarasų r. savivaldybės pajamos lyginant 2010 ir 2011 m. išaugo, o nuo 2011 iki 2013 m. mažėjo, 2014 m. buvo didesnės nei 2013 m.. 2011 m. pajamos buvo 5 104,2 tūkst. Lt didesnės nei 2012 m., 2012 m. jos buvo 2 177,3 tūkst. Lt mažesnės nei 2011 m., 2013 m. 2 509,6 tūkst. Lt mažesnės nei 2012 m., o 2014 m. 2 667, 5 tūkst. Lt didesnės už 2013 m. pajamas. Druskininkų savivaldybės pajamos kaip ir Zarasų r. savivaldybės nuo 2010 iki 2011 m. išaugo 9 287,1 tūkst. Lt, o 2012 m. lyginant su 2011 m. sumažėjo 12 697,9 tūkst. Lt, o 2013 m. pradėjo augti ir buvo 3 527,7 tūkst. Lt didesnės nei 2012 m., 2014 m. - 415,2 tūkst. Lt pajamos didesnės nei 2013 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

4 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų pajamos 2010–2014 m., tūkst. Lt

Kaip matyti 5 pav. Zarasų r. savivaldybės didžiąją pajamų dalį sudaro dotacijos (nuo 55,1 iki 64,3 proc.), mažąją – kitos pajamos (nuo 2,1 iki 3,4 proc.). Mokestinės pajamos sudaro nuo 33,2 iki 41,5 proc. bei nuo 2011 m. turi tendenciją augti. Nuo 2010 iki 2012 m. dotacijos turėjo tendenciją augti, bet nuo 2013 m. pastebimas jų mažėjimas, ypač, mokinio krepšeliui finansuoti, tai susiję su mokinių skaičiaus mažėjimu. Kitos pajamos nuo 2010 iki 2012 m. mažėjo, o 2012 m. pradeda augti.

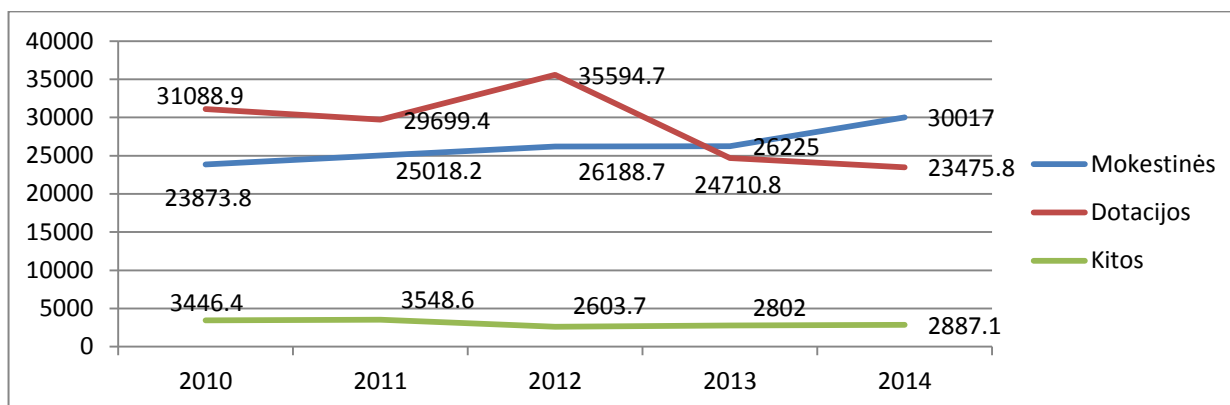

Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. savivaldybės biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

5 pav. Zarasų r. savivaldybės biudžetų pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt

Nagrinėjant 6 pav. galima pastebėti, jog Druskininkų savivaldybės biudžeto struktūra skiriasi nuo Zarasų r. savivaldybės. Dotacijos didžiausią biudžeto pajamų dalį sudarė 2010 (53,2 proc.) ir 2012 m. (55,3 proc.), o nuo 2013 m. didžiąją pajamų dalį sudaro savivaldybės mokestinės pajamos (48,8 proc.). Mažąją pajamų dalį sudaro kitos pajamos. Mokestinės pajamos turi tendencija augti, tai įtakojo GPM didesnis surinkimas į biudžetą, taip pat 2014 m. surinkta daugiau turto mokesčio nei prieš tai du buvusius metus. Dotacijos 2011 m. lyginant su 2010 m. sumažėjo, tuomet vėl išaugo, o 2013 m. jos

pradeda mažėti, nes mažiau lėšų skiriama valstybinėms funkcijoms atlikti bei mokinio krepšeliui finansuoti. Kitos pajamos didžiausios 2011 m., o 2012 m. sumažėja ir sekančiais metais pradeda augti.

Šaltinis: sudaryta pagal Druskininkų savivaldybės biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

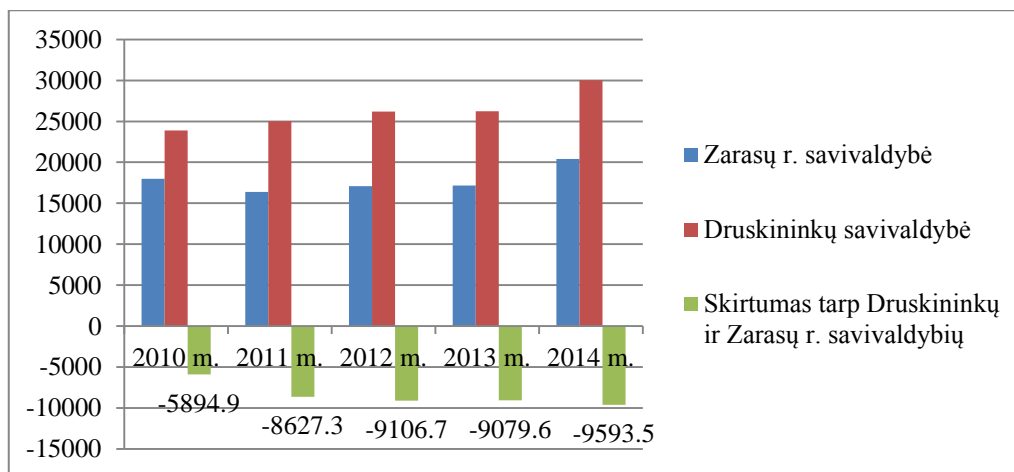
6 pav. Druskininkų savivaldybės biudžetų pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt

Kaip matyti 1 priede, Zarasų r. savivaldybės pajamų didžiausias bazinis padidėjimo tempas buvo 2011 ir 2014 m.. mažiausias – 2013 m. Grandininis padidėjimo tempas didžiausias buvo 2011 ir 2014 m., o 2012 ir 2013 m. buvo neigiamas. Matoma tendencija yra tokia, jog 2011 m. pajamos auga, 2012 ir 2013 m. mažėja, o 2014 m. vėl pradeda augti.

Kaip matyti 1 priede Druskininkų savivaldybės pajamų didžiausias bazinis padidėjimo tempas buvo 2011 m., o 2012 m. jis buvo neigiamas. Didžiausias grandininis tempas buvo 2011 m., 2012 m. neigiamas. Matoma tendencija yra tokia. Jog 2011 m. pajamos išauga, 2012 m. sumažėja, 2013 ir 2014 m. vėl išauga.

Apibendrinant galima teigti, jog abiejų nagrinėjamų savivaldybių pajamų augimo ir mažėjimo tendencijos šiek tiek skiriasi: 2011 m. abiejų savivaldybių pajamos išauga, 2012 m. abiejų savivaldybių pajamos mažesnės, 2013 m. Zarasų r. savivaldybės pajamos dar labiau sumažėja, o Druskininkų savivaldybės pajamos išauga, 2014 m. abiejų savivaldybių pajamos auga. Druskininkų savivaldybėje pastebimas, didelis pajamų sumažėjimas 2012 m., net 18,58 proc., lyginant su prieš tai buvusiais metais.

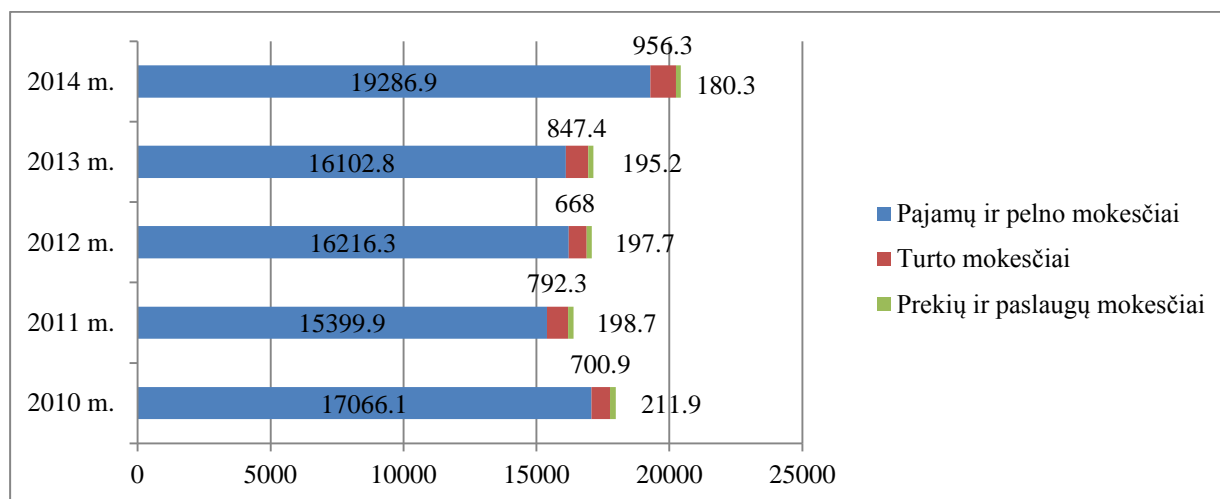
Lyginant savivaldybių gautas mokestines pajamas, 7 pav. aiškiai matyti, jog Druskininkai mokestinių pajamų visais nagrinėjimais metais gavo daugiau nei Zarasai ir šis skirtumas, išskyrus, 2013 m. vis augo: 2010 m. – 5 894,9 tūkst. Lt, 2011 m. – 8 627,3 tūkst. Lt, 2012 m. – 9 106,7 tūkst. Lt, 2013 m. – 9 079,6 tūkst. Lt, 2014 m. 9 593,5 tūkst. Lt. Zarasų r. savivaldybės mokestinės pajamos svyruojančios: 2011 ir 2013 m. mažėjo, 2012 ir 2014 m. augo. Druskininkų savivaldybės mokestinės pajamos visais nagrinėjimais metais, išskyrus, 2013 m. augo.

Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybės biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

7 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų mokestinių pajamų 2010–2014 m. palyginimas, tūkst. Lt

Išnagrinėję mokestinių pajamų struktūrą Zarasų r. savivaldybėje, galime matyti, kad didžiausią dalį jose užima pajamų ir pelno mokesčiai (žr. 8 pav.): 2010 m. – 95 proc., 2011 m. - 94 proc., 2012 m. - 94,9 proc., 2013 m. – 93,9 proc., 2014 m. – 94,4 proc., toliau seka turto mokesčiai: 2010 m. – 3,9 proc., 2011 m. - 4,8 proc., 2012 m. - 3,9 proc., 2013 m. – 4,9 proc., 2014 m. – 4,7 proc. bei prekių ir paslaugų mokesčiai (mokesčiai už aplinkos teršimą, valstybės ir vietinės rinkliavos), kurie sudaro labai mažą dalį savivaldybės mokestinių pajamų: 2010-2012 m. - 1,2 proc., 2013 m. – 1,1 proc., 2014 m. – 0,9 proc.

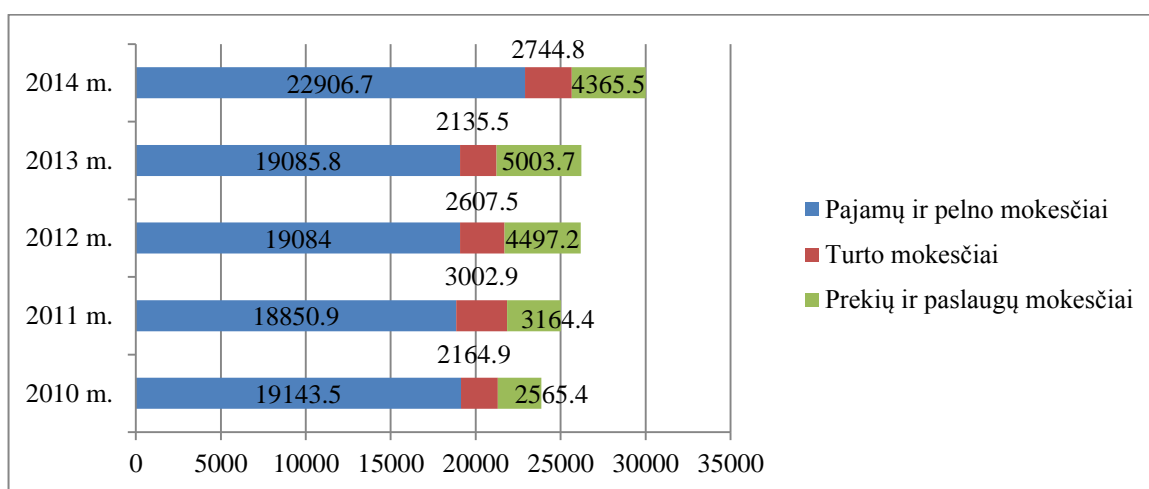
Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. savivaldybės biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

8 pav. Zarasų r. savivaldybės biudžetų mokestinių pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt

Kaip matyti 2 priede, Zarasų r. savivaldybėje daugiausia pajamų ir pelno mokesčių buvo gauta 2014 m., mažiausiai 2011 m. Šios rūšies pajamos 2011 m. sumažėjo, 2012 m. pradėjo augti, 2013 m. - šiek tiek sumažėjo (0,7 proc.), o 2014 m. - išaugo. Turto mokesčių daugiausiai buvo gauta 2014 m.,

mažiausiai – 2012 m. Pajamos iš turto mokesčių 2011 m. išaugo, 2012 m. jos sumažėjo, o nuo 2013 m. prasidėjo augimas. Prekių ir paslaugų mokesčių daugiausia surinkta 2010 m., mažiausia – 2014 m. 2011 m. šios pajamų rūšies buvo surinkta mažiau nei 2010 m., ir visais likusiais metais pastebimas šios pajamų rūšies mažėjimas.

Išnagrinėję mokestinių pajamų struktūrą Druskininkų savivaldybėje, galime matyti, kad didžiausią dalį jose užima pajamų ir pelno mokesčiai (žr. 9 pav.): 2010 m. – 80,2 proc., 2011 m. – 75,4 proc., 2012 m. - 72,9 proc., 2013 m. – 72,8 proc., 2014 m. – 76,4 proc., toliau seka prekių ir paslaugų mokesčiai (mokesčiai už aplinkos teršimą, valstybės ir vietinės rinkliavos): 2010 m. – 10,7 proc., 2011 m. – 12,6 proc., 2012 m. – 17,2 proc., 2013 m. – 19,1 proc., 2014 m. – 14,5 proc. bei turto mokesčiai, kurie šioje savivaldybėje sudaro mažiausią dalį mokestinėse pajamose: 2010 m. – 9,1 proc., 2011 m. – 12,0 proc., 2012 m. - 9,9 proc., 2013 m. – 8,1 proc., 2014 m. – 9,1 proc.

Šaltinis: sudaryta pagal Druskininkų savivaldybės biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

9 pav. Druskininkų savivaldybės biudžetų mokestinių pajamų struktūra 2010–2014 m., tūkst. Lt

Kaip matyti 2 priede, Druskininkų savivaldybė daugiausia pajamų iš pajamų ir pelno mokesčių gavo 2014 m., mažiausiai – 2011 m. Pajamų ir pelno mokesčių surinkimas 2011 m. sumažėjo, 2012 m. pradėjo augti. Turto mokesčių daugiausia gauta buvo 2011 m., mažiausia – 2013 m. Turto mokesčių 2011 m. buvo gauta daugiau nei 2010 m., o 2012 m. jų surinkimas pradėjo mažėti ir tęsėsi iki 2013 m., 2014 m. šių mokesčių surinkta daugiau nei 2013 m. Prekių ir paslaugų mokesčių daugiausiai surinkta 2013 m., mažiausiai – 2010 m. Nuo 2011 iki 2013 m. šių pajamų surinkimas didėjo, o 2014 m. sumažėjo.

Zarasų r. savivaldybėje nuo 2011 m. mokestinių pajamų buvo surenkama vis daugiau. Kaip buvo minėta, mokestinėse pajamose mažąją dalį užima turto, prekių ir paslaugų mokesčiai. 2010 m. nekilnojamojo turto mokesčio tarifas buvo 0,8 proc. Nekilnojamojo turto mokesčio tarifą nuo 2011 iki 2012 m. nustatė savivaldybė intervale nuo 0,3 iki 1 proc. Zarasų r. savivaldybė 2011, 2012, 2013, 2014 m. taikė 0,8 proc. tarifą nekilnojamojo turto mokestinei vertei, o 2013 m. įvedė papildomą 1 proc.

(padidintas intervalas iki 3 proc.) tarifą apleisto ir neprižiūrimo nekilnojamojo turto mokestinei vertei, 2014 m. šis tarifas pakeltas iki 3 proc., 2015 m. išliko toks pats. Kaip matome iš pateiktų duomenų (žr. 2 priedą), į savivaldybės biudžetą gaunamos mokestinės pajamos iš turto mokesčių pradėjo didėti, ypač, nuo 2013 m. Esant pajamų trūkumui savivaldybėje, 0,8 proc. tarifą dar galima didinti ir taikyti iki 3 proc. (nuo 2013 m.), geriausia jį būtų nustatyti perpus mažesni, kad akivaizdžiai matytųsi tarifų atotrūkis tarp prižiūrimo ir apleisto nekilnojamojo turto. Taip pat tokiu būdu galima paskatinti turto savininkus turtą naudoti arba parduoti tiems, kas jį naudos, tai galimybė skatinti verslumą Zarasų r., tai reikštų darbo vietų kūrimą ir mokesčių atėjimą į biudžetą.

Druskininkų savivaldybėje pajamos iš turto mokesčio labai svyruoja. 2010-2011 m. nekilnojamojo turto mokesčio tarifo dydis buvo 0,9 proc., 2012 m. – 0,5 proc., 2013 m. nustatyti trys skirtingi tarifai: 0,6 proc., 0,7 proc. – vidutinių ir stambių įmonių nekilnojamajam turtui, 1 proc. – nekilnojamajam turtui, kurį įmonės naudoja ne pagal paskirtį arba jo neprižiūri, 2014 m. išlieka tie patys tarifai, tik 1 proc. tarifas pakeliamas iki 3 proc., 2015 m. išlieka tokie patys tarifai. Iš pateiktų duomenų matyti (žr. 2 priedą), kad 2014 m. turto mokesčių gaunama ženkliai daugiau nei 2013 m., tai turėtų būti susiję su 3 proc. tarifo įvedimu neprižiūrimam ar ne pagal paskirtį naudojamam įmonių turtui. Esant poreikiui ši savivaldybė taip pat turi galimybę esamus tarifus dar didinti.

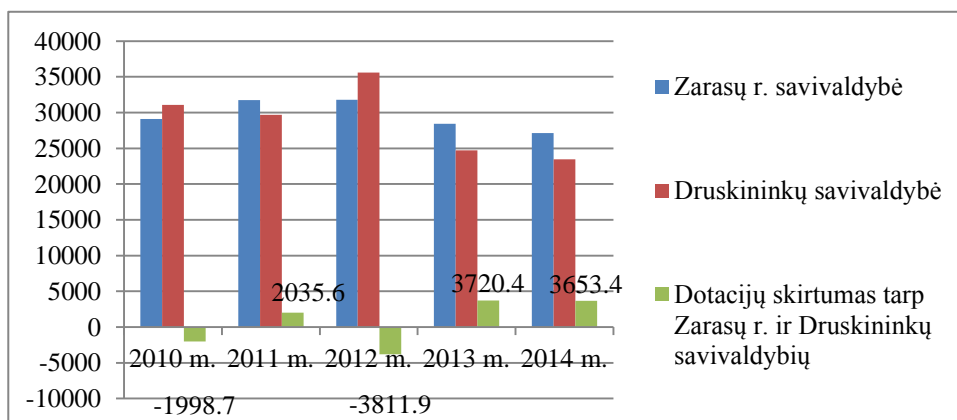
Kitas svarbus mokestis – žemės mokestis, Zarasų r. savivaldybėje nagrinėjamaisiais metais jo buvo surenkama tai daugiau, tai mažiau, ypač, didelis šių pajamų išaugimas pastebimas 2013 m., o 2014 m. mažesnis, bet gerokai viršijantis 2010-2012 m. pajamas (2010 m. – 277 tūkst. Lt, 2011 m. – 260,6 tūkst. Lt, 2012 m. – 291,4 tūkst. Lt, 2013 m. – 421,9 tūkst. Lt, 2014 m. – 386,5), žemės mokestis šioje savivaldybėje nagrinėjamaisiais metais sudarė nuo 32,9 iki 49,8 proc. turto mokesčių. Druskininkų savivaldybėje žemės mokesčio gaunama buvo vis daugiau (2010 m. - 199,1 tūkst. Lt, 2011 m. - 213,7 tūkst. Lt, 2012 m. – 216,9 tūkst. Lt, 2013 m. – 266,9 tūkst. Lt, 2014 m. – 349,4 tūkst. Lt.), šis mokestis nagrinėjamu laikotarpiu sudarė nuo 7,1 iki 12,7 proc. turto mokesčių. Prie didesnio mokesčio surinkimo prisidėjo žemės mokesčio reformos, įsigaliojusios nuo 2013 m., kurios įvedė mokesčio tarifo intervalą nuo 0,01 proc. iki 4 proc., o 2011 ir 2012 m. tarifas buvo 1,5 proc. žemės mokestinė vertės (neįskaitant lengvatų) visoms savivaldybėms. Šio intervalo ribose mokesčio tarifą nustato kiekviena savivaldybė atskirai visų paskirčių žemei (tarifai gali skirtis). Taigi, tai dar viena potenciali galimybė sugeneruoti didesnes pajamas iš mokesčių, nes savivaldybė gali nustatyti tarifus pagal savo poreikius, jei reikia ir padidinti, bet ne daugiau nei 4 proc.

Kaip matyti iš 2 priede pateiktų duomenų, Druskininkų savivaldybėje didelė mokestinių pajamų dalis gaunama iš prekių ir paslaugų mokesčių, šioje savivaldybėje jų didžiąją dalį sudaro vietinės rinkliavos: už naudojimąsi Druskininkų kurorto viešąja infrastruktūra, už leidimo prekiauti ar teikti paslaugas Druskininkų savivaldybės teritorijos viešosiose vietose išdavimą, už leidimo įrengti išorinę reklamą išdavimą, už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą, už leidimą

atlikti kasinėjimo darbus savivaldybės viešojo naudojimo teritorijoje, atitverti ją ar jos dalį arba apriboti eismą joje. Zarasų r. savivaldybės viešai pateikiamoje informacijoje užsimenama tik apie tris vietines rinkliavas: už leidimo prekiauti ar teikti paslaugas Zarasų r. savivaldybės teritorijos viešosiose vietose išdavimą, už leidimo įrengti išorinę reklamą išdavimą, už leidimą atlikti kasinėjimo darbus savivaldybės viešojo naudojimo teritorijoje, atitverti ją ar jos dalį arba apriboti eismą joje. Zarasų miestas yra kurortinė vietovė, čia įrengta infrastruktūra leidžia aktyviai leisti laisvalaikį, poilsiauti, grožėtis Lietuvos kalvotomis ir ežeringomis vietomis, ką ir daro atvykę turistai. Zarasų r. savivaldybė dar gali įvesti vietinę rinkliavą už naudojimąsi viešąja infrastruktūra, kurią mokėtų turistai ar kiti atvykstantys asmenys.

Apibendrinant, galima teigti, jog abiejų savivaldybių didžiąją mokesčių pajamų dalį sudaro pajamų ir pelno mokesčiai. Antri pagal užimamą dalį mokesčių pajamose yra turto mokesčiai (Zarasų r. savivaldybė) bei prekių ir paslaugų mokesčiai (Druskininkų savivaldybė). Atitinkamai likę mokesčiai savivaldybėse sudaro mažiausią mokesčių pajamų dalį. Prekių ir paslaugų mokesčių Druskininkų savivaldybė surenka daugiau nei turto mokesčių, todėl, kad labai didelė dalis prekių ir paslaugų mokesčių susidaro iš vietinių rinkliavų. Kadangi tai kurortinė savivaldybė, į ją atvyksta daug turistų ir kitų svečių, todėl į biudžetą yra surenkama tiek daug vietinių rinkliavų, kurias sumoka nevietiniai gyventojai. Zarasų r. savivaldybė dar turi sričių, kur galėtų įvesti vietines rinkliavas ir taip gauti daugiau pajamų. Druskininkų savivaldybė surenka daugiau turto mokesčių nei Zarasų r. savivaldybė, tai susiję su nekilnojamojo turto kiekiu. Nekilnojamojo turto tarifai didesni Zarasų r. savivaldybėje, bet šis skirtumas labai nežymus. Žemės mokesčio surinkimas Zarasų r. savivaldybėje svyruoja, o Druskininkų savivaldybėje nuolatos auga, bet nepasiekia tokio surinkimo lygio kaip Zarasų r. savivaldybėje.

Kita svarbi savivaldybių biudžetų pajamų dalis yra dotacijos. 10 paveiksle galima matyti dotacijų tendenciją Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybėse. Zarasų r. savivaldybėje dotacijos augo iki 2012 m., o 2013 ir 2014 m. buvo mažesnės. Druskininkų savivaldybėje dotacijos didžiausios 2012 m., bet iki jų nebuvo tolygaus augimo – 2011 m. dotacijos mažesnės nei 2010 m., o nuo 2013 jos sumažėjo. Druskininkų savivaldybės dotacijos už Zarasų r. savivaldybės dotacijas didesnės 2010 (1 998,7 tūkst. Lt) ir 2012 m. (3 811,9 tūkst. Lt), mažesnės – 2011 (2 035,6 tūkst. Lt), 2013 (3 720,4 tūkst. Lt), 2014 m. (3 653,4 tūkst. Lt). Apibendrinant galima teigti, jog vienodos dotacijų augimo ar mažėjimo tendencijos tarp savivaldybių nėra.

Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

10 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų dotacijų 2010–2014 m. palyginimas, tūkst. Lt

Nagrinėjant Zarasų r. savivaldybės dotacijų struktūrą (žr. 3 priedą) galima pastebėti, jog didžioji dalis dotacijų nagrinėjamu laikotarpiu buvo skirta valstybinėms funkcijoms vykdyti – nuo 22,5 iki 47,6 proc. visų dotacijų. Daugiausia jų buvo gauta 2011, 2012, 2013 m. Kita didelė dalis buvo skiriama mokinio krepšeliui finansuoti – nuo 35,1 iki 42,3 proc. visų dotacijų. 2010 ir 2014 m. dotacijų mokinio krepšeliui finansuoti buvo gauta daugiau negu valstybinėms funkcijoms finansuoti. Toliau seka bendrosios dotacijos kompensacija, kuri sudaro nuo 8,4 iki 29,1 proc. dotacijų. Kita tikslinė dotacija sudaro nuo 0 iki 12,6 proc., dotacija kapitalui formuoti - nuo 0 iki 23,1 proc., kitos dotacijos ir lėšos iš kitų valdymo lygių – nuo 0 iki 1,1 proc., bendroji dotacija – 0 proc.

Nagrinėjant Druskininkų savivaldybės dotacijų struktūrą (žr. 3 priedą) galima pastebėti, jog visais nagrinėjamais metais didžiąją dotacijų dalį sudarė dotacijos mokinio krepšeliui finansuoti – nuo 37,1 iki 52,8 proc. Taip pat didelę dotacijų dalį sudaro dotacijos valstybinėms funkcijoms vykdyti – nuo 21,6 iki 41,3 proc. Toliau seka bendrosios dotacijos kompensacija, kuri sudaro nuo 3,8 iki 18,4 proc., dotacija kapitalui formuoti sudaro nuo 0 iki 28,8 proc., kita tikslinė dotacija – nuo 0 iki 0,7 proc., kitos dotacijos ir lėšos iš kitų valdymo lygių – nuo 0 iki 18 proc., bendroji dotacija – 0 proc.

Zarasų r. savivaldybėje dotacijos valstybės funkcijoms vykdyti (žr. 3 priedą) vienos tendencijos neturi: 2011 m. jos išauga, 2012 m. sumažėja, 2013 m. vėl išauga, 2014 m. sumažėja. Galima teigti, jog Druskininkuose aiškiai matyti dotacijų mažėjimo tendencija (žr. 3 priedą). 2011 m. jos išauga, bet nuo 2012 m. nuolat mažėja. Galima pastebėti, jog dotacijos mokinio krepšeliui finansuoti Zarasų r. savivaldybėje visais nagrinėjamais metais mažėja. Druskininkų savivaldybėje ši dotacijų rūšis išauga tik 2011 m., bet nuo 2012 m. visą laiką mažėja. Kita tikslinė dotacija Zarasų r. savivaldybėje atsirado tik 2012 m., o visais sekančiais nagrinėjamais metais mažėjo. Druskininkų savivaldybėje ji atsirado 2011 m. ir visais sekančiais metais mažėjo. Bendrosios dotacijos kompensacija Zarasų r. savivaldybėje vienodos tendencijos neturėjo: 2011 m. – išaugo, 2012 m. – sumažėjo, 2013 m. – išaugo, o 2014 m. ženkliai išaugo. Druskininkų savivaldybėje ši dotacijų rūšis taip pat neturėjo vienos tendencijos: 2011-2012 m. – mažėjo, 2013 m. – išaugo, 2014 m. ženkliai išaugo. Kitos dotacijos ir lėšos iš kitų valdymo lygių Zarasų r. savivaldybėje atsirado tik 2013 m., o 2014 m. jos buvo didesnės. Druskininkų savivaldybėje 2011-2012 m. jos sumažėjo, 2013 m. – nebuvo iš viso, 2014 m. išaugo. Dotacija kapitalui formuoti Zarasų r. savivaldybėje svyravo, bet šis svyravimas nebuvo didelis: 2011 m. – sumažėjo (nebuvo iš viso), 2012 m. – didėjo, 2013 m. – mažėjo, 2014 m. – išaugo. Druskininkų savivaldybėje ši dotacijų rūšis taip pat svyravo: 2010-2011 m. – nebuvo iš viso, 2012 m. – išaugo,

2013 m. – sumažėjo, 2014 m. – išaugo. Bendrosios dotacijos nagrinėjamu laikotarpiu šioms dviem savivaldybėms nebuvo skiriama iš viso.

Apibendrinant galima teigti, jog nagrinėjamais metais abiejose savivaldybėse didžiąją dotacijų dalį sudarė dotacijos valstybinėms funkcijoms vykdyti ir mokinio krepšeliui finansuoti. Druskininkų savivaldybėje dotacijos mokinio krepšeliui finansuoti visada buvo didžiausios, Zarasų r. savivaldybėje didžiausios jos buvo 2010 ir 2014 m. Visos kitos dotacijų rūšis pagal užimamas dalis pasiskirsto panašiai, bet neviseškai vienodai. Zarasų r. savivaldybėje mažėjimo tvarka jos pasiskirsto taip: bendrosios dotacijos kompensacija, kapitalui formuoti, kita tikslinė dotacija, kitos dotacijos ir lėšos iš kitų valdymo lygių. Druskininkų savivaldybėje tokia pačia tvarka likusios dotacijos pasiskirsto taip: kapitalui formuoti, bendrosios dotacijos kompensacija, kitos dotacijos ir lėšos iš kitų valdymo lygių, kita tikslinė dotacija. Abiejose savivaldybėse pastebima kitos tikslinės dotacijos mažėjimo tendencija, bendrosios dotacijos kompensacijos ir dotacijos kapitalui formuoti svyravimų panašumas.

Nemokestines Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių pajamas sudaro turto pajamos, pajamos už prekes ir paslaugas, pajamos iš baudų ir konfiskacijos, perduodamos lėšos kitos nei dotacijos, sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas, kitos neišvardytos pajamos.

Kaip matyti 4 priede, kitos Zarasų r. savivaldybės pajamos visais nagrinėjamais metais buvo mažesnės už Druskininkų savivaldybės kitas pajamas: 2010 m. – 2 238,6 tūkst. Lt, 2011 m. – 2 351 tūkst. Lt, 2012 m. – 1 662,5 tūkst. Lt, 2013 m. – 1 429,4 tūkst. Lt, 2014 m. – 1 353,5 tūkst. Lt mažesnės. Zarasų r. savivaldybės kitos pajamos mažėjo nuo 2010 iki 2012 m., o augti pradėjo 2013 m. Druskininkų savivaldybės kitų pajamų tendencija tokia pati.

Druskininkų savivaldybėje surenkamų didesnių kitų pajamų nei Zarasų r. savivaldybėje kiekviui daugiausiai įtakos daro pajamos už prekes ir paslaugas, būtent šių pajamų skirtumas didžiausias lyginant savivaldybes. Druskininkų savivaldybės pajamos už prekes ir paslaugas nagrinėjamais metais buvo didesnės nei Zarasų r. savivaldybės ir šis skirtumas augo nuo 2011-2013 m., atitinkamai 1 407,3, 1 407,5, 1 624,5 tūkst. Lt, o 2014 m. skirtumas šiek tiek sumažėjo ir buvo 1 234,8 tūkst. Lt.

5 priede matyti, jog Zarasų r. savivaldybėje didžiausią nemokestinių pajamų dalį sudaro pajamos už prekes ir paslaugas – nuo 33,3 iki 58,3 proc., taip pat didelę pajamų dalį sudaro turto pajamos – nuo 29,1 iki 49,6 proc. Toliau seka kitos neišvardytos pajamos – nuo 5,9 iki 1,4 proc. Mažą kitų pajamų dalį sudaro sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas – nuo 2,6 iki 1,5 proc. Pajamos iš baudų ir konfiskacijos 2010-2011 m. sudarė gana didelę kitų pajamų dalį (30,4 ir 27,8 proc.), o visais kitais metais – nuo 0,03 iki 0,2. Turto pajamos turėjo tendenciją augti, pajamos už prekes ir paslaugas taip pat. Pajamos iš baudų ir konfiskacijos mažėjo, o perduodamų lėšų kitų nei dotacijos nebuvo surinkta iš viso. Kitos neišvardytos pajamos 2011 m. sumažėjo, bet vėliau

visą laiką augo, sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas iki 2012 m. mažėjo, 2013 m. pradėjo augti.

5 priede matyti, jog Druskininkų savivaldybėje didžiąją kitų pajamų dalį sudaro pajamos už prekes ir paslaugas – nuo 47,6 iki 78,9 proc., toliau seka turto pajamos – nuo 14,7 iki 22,1 proc. Mažą pajamų dalį sudaro sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas – nuo 0,6 iki 7,6 proc., taip pat kitos neišvardytos pajamos – nuo 0,4 iki 6,9 proc. Pajamos iš baudų ir konfiskacijos 2010-2011 m. atitinkamai sudarė po 23,5 proc., o nuo 2012 m. sumažėjo ir sudarė – nuo 0,04 iki 0,3 proc. Turto pajamos pastovios tendencijos neturėjo: 2011 m. sumažėjo, 2012 m. išaugo, 2013-2014 m. vėl sumažėjo. Pajamos už prekes ir paslaugas visą nagrinėjamą laikotarpį augo, pajamos iš baudų ir konfiskacijos mažėjo, perduodamų lėšų kitų nei dotacijų nebuvo iš viso, kitos neišvardytos pajamos 2011 m. išaugo, 2012-2013 m. mažėjo, 2014 m. vėl išaugo, sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas 2011 m. sumažėjo, 2012 m. išaugo, 2013 m. sumažėjo, 2014 m. išaugo.

Apibendrinant galima teigti, jog abiejose savivaldybėse didžiausią kitų pajamų dalį sudaro pajamos už prekes ir paslaugas bei turto pajamos, taip yra todėl, kad daug sumokama nuomos už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandens fondo vandens telkinius, už patalpas, už išlaikymą švietimo, socialinės apsaugos ir kitose įstaigose. Vertinant sudaromą dalį procentais Druskininkų savivaldybės pajamos už prekes ir paslaugas užima ženkliai daugiau nei Zarasuose, tačiau Zarasų r. savivaldybėje turto pajamų užimama dalis yra didesnė nei Druskininkų savivaldybėje. Abiejose savivaldybėse pajamos už prekes ir paslaugas augo, o turto pajamos pastoviai augo tik Zarasų r. savivaldybėje, pajamos iš baudų ir konfiskacijos abiejose savivaldybėse mažėjo, taip pat perduodamų lėšų kitų nei dotacijos nebuvo surinkta iš viso, kitos neišvardytos pajamos bei sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas tarp lyginamų savivaldybių bendros tendencijos neturėjo. Druskininkų savivaldybės kitos pajamos didesnės nei Zarasų r. savivaldybės. Abiejų savivaldybių kitų pajamų bendros sumos tendencija tokia pati – 2010-2012 m. matomas mažėjimas, nuo 2013 m. pastebimas augimas.

Kadangi didžiąją kitų pajamų dalį sudaro pajamos už prekes ir paslaugas, įdomu išnagrinėti ir jų struktūrą abiejose savivaldybėse. Matyti, jog Zarasų r. savivaldybėje (žr. 6 priedą) didžiąją prekių ir paslaugų pajamų dalį sudaro įmokos už išlaikymą švietimo, socialinės apsaugos ir kitose įstaigose (nuo 64,9 iki 91,2 proc.), šios pajamos vienakryptės tendencijos neturėjo: 2011 m. sumažėjo, o 2012-2014 m. nuolatos augo. 2014 m. lyginant su 2013 m. jos išaugo šiek tiek daugiau nei dvigubai. Kitos didelę dalį sudarančios pajamos buvo pajamos už atsitiktines paslaugas, jos sudarė nuo 2,9 iki 20,6 proc. ir neturėjo vienakryptės tendencijos, bet nuo 2011-2014 m. visada sudarė daugiau nei 10 proc. šioje pajamų rūšyje. Toliau seka pajamos už patalpų nuomą, kurios sudarė nuo 5,9 iki 19,2 proc. ir augo

2011-2012 m. bei mažėjo 2013-2014 m. Mažiausią dalį (1,1 proc.) užėmė kitos pajamos, kurių buvo gauta tik 2011 m.

Druskininkų savivaldybėje (žr. 6 priedą) didžiąją pajamų už prekes ir paslaugas dalį sudarė įmokos už išlaikymą švietimo, socialinės apsaugos ir kitose įstaigose (nuo 39,3 iki 44,5 proc.), šios pajamos visą nagrinėjamą laikotarpį augo. Kitos pajamos, kurios užima didelę dalį – pajamos už atsitiktines paslaugas (nuo 31,4 iki 35,3 proc.), šios pajamos 2011 m. išaugo, 2012 m. sumažėjo, 2013 m. vėl išaugo, o 2014 m. šiek tiek sumažėjo. Pajamos, kurios užima mažiausią dalį – pajamos už patalpų nuomą (nuo 22,5 iki 25,9 proc.), šios pajamos augo iki 2013 m., o 2014 m. sumažėjo.

Apibendrinant galima teigti, jog abiejose savivaldybėse didžiąją pajamų už prekes ir paslaugas pajamų dalį sudaro įmokos už išlaikymą švietimo, socialinės apsaugos ir kitose įstaigose. Abiejose savivaldybėse pastebimas šių pajamų augimas (Zarasų r. savivaldybėje nuo 2011 m). Pajamos už atsitiktines paslaugas yra antros abiejose savivaldybėse pagal užimamą šios pajamų rūšies dalį, šių pajamų tendencija, kuri yra nepastovi, vienoda abiejose savivaldybėse. Toliau seka pajamos už patalpų nuomą, šios pajamos tarp savivaldybių bendros tendencijos neturėjo.

Apibendrinant galima teigti, kad Zarasų r. savivaldybė yra mažiau savarankiška planuojant didžiąją dalį savo biudžeto nei Druskininkų savivaldybė, nes kiekvienais metais didžioji pajamų dalis yra valstybės skiriamos dotacijos valstybinėms funkcijoms vykdyti ir būna nuspręsta kam jos bus skirtos, o savo įtaka savivaldybė labiau gali paveikti mokestines ir nemokestines – kitas pajamas, kurios sudaro mažesnę dalį pajamų nei dotacijos. Savivaldybei norint gauti daugiau pajamų ir būti mažiau priklausomai nuo valstybės tektų didinti vietinius mokesčius ar įvesti naujus, galimas ir abiejų būdų derinimas, bet dažniausiai tokie būdai nėra remiami visuomenės.

Anot autorės Naraškevičiūtės (2008), problemas susijusias su pajamomis galima spręsti pakeičiant šiuo metu esantį savivaldybių finansavimo būdą į kitokį: savivaldybes suskirstyti į tam tikras grupes pagal jų požymius (gyventojų skaičius, teritorijos plotas ir pan.) ir nustatyti reikiamą pajamų lygį vienam savivaldybės gyventojui. Panaudojant tokį naują finansavimo mechanizmą ir remiantis užsienio šalių pavyzdžiu tai būtų teisingumo principo įgyvendinimas.

Savivaldybes galima palyginti apskaičiavus vienam savivaldybės gyventojui tenkančias pajamas. Vienam Zarasų r. savivaldybės gyventojui nagrinėjamais metais (žr. 7 priedą) vidutiniškai tekdavo 2,8 tūkst. Lt pajamų. Pajamų dalis vienam gyventojui 2010-2014 m. atitinkamai keitėsi nuo 2,6 iki 3,0 tūkst. Lt. Savarankiškų pajamų dalis vienam gyventojui vidutiniškai sudarė 1,1 tūkst. Lt ir keitėsi nuo 1,0 iki 1,3 tūkst. Lt.

Druskininkų savivaldybėje vienam gyventojui vidutiniškai teko (žr. 8 priedą) po 2,8 tūkst. Lt, ši dalis 2010-2014 m. atitinkamai keitėsi nuo 2,6 iki 2,8 tūkst. Lt, o 2011 m. teko po 3,1 tūkst. Lt. Savarankiškų pajamų dalis vienam gyventojui vidutiniškai sudarė 1,4 tūkst. Lt ir keitėsi nuo 1,3 iki 1,6 tūkst. Lt.

Atlikus vienam gyventojui tenkančių pajamų savivaldybėje skaičiavimą paaiškėjo, jog vidutinė visų pajamų dalis tenkanti vienam gyventojui abiejose savivaldybėse sutapo, o vidutinė savarankiškų pajamų dalis tenkanti vienam gyventojui Druskininkų savivaldybėje buvo 0,3 tūkst. Lt didesnė. Paaiškėjo, jog skirtumas tarp savivaldybių nedidelis, tam įtakos turėjo didesnis gyventojų skaičius Druskininkuose.

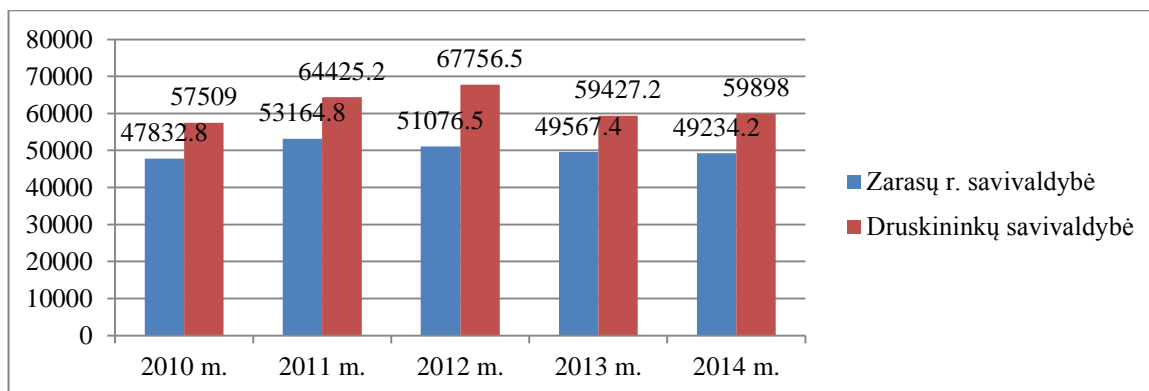
Druskininkų savivaldybės pajamų rodikliai geresni už Zarasų r. savivaldybės pajamų rodiklius. Zarasų r. savivaldybė gali siekti gauti daugiau savarankiškų pajamų ir su mažesniu gyventojų skaičiumi nei Druskininkuose. Papildomais finansavimo šaltiniais Zarasų r. savivaldybė turi rūpintis pati. Vienas iš galimų būdų – investicijų pritraukimas. Šiuo metu savivaldybė reklamuojasi tarptautinėse turizmo mugėse, savivaldybės administracijos atstovai dalyvauja įvairiose tarptautinėse konferencijose, ten pasirašo bendradarbiavimo sutartis su kitomis šalimis skatinant turizmą, taip pat savivaldybė turi viešai publikuojamą video medžiagą apie savo planus, kuriems įgyvendinti ieško investuotojų.

Investicijas Zarasų r. savivaldybei reikia pritraukti ne tik turizmo plėtrai skatinti, nes dalis šių verslo sričių yra sezoniškos. Gyventojams reikia pastovių darbo vietų. Savivaldybė galėtų daugiau reklamuotis ir pristatyti savo pranašumus (geografinė padėtis, pastatai, žemė, darbo jėga) tokiu paprastu būdu, kaip savivaldybės tinklalapyje pateikta informacija ne tik lietuvių, bet ir keliomis užsienio kalbomis, kai šiuo metu apie tai išvis nėra jokios informacijos.

Šiuo metu esant sparčiam technologijų vystymuisi savivaldybės administracija galėtų palaikyti glaudesnę ryšį su gyventojais atlikdama internetines apklausas planuojamų projektų, paslaugų teikimo, mokesčių ir kt. klausimais. Taip būtų įnešamas ir visuomenės indėlis į biudžeto formavimą (Razaki, Lindberg, 2012). Šiuo metu apklaustos vykdomos rinkimų, renginių, pavadinimų suteikimo klausimais.

3.4. Zarasų rajono ir Druskininkų savivaldybių 2010-2014 m. biudžetų išlaidų įvykdymo lyginamoji analizė

Zarasų r. savivaldybės išlaidos (žr. 11 pav.) nagrinėjamu laikotarpiu buvo mažesnės nei Druskininkų savivaldybės. Zarasų r. savivaldybės išlaidos nuo 2010 iki 2011 m. augo, o nuo 2011 iki 2014 m. mažėjo. Druskininkų savivaldybės išlaidos nuo 2010 iki 2012 m. augo, 2013 m. sumažėjo, 2014 m. vėl pradėjo augti.

Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas.

11 pav. Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų išlaidos 2010-2014 m., tūkst. Lt

Analizuojant išlaidų kitimo tempus Zarasų r. savivaldybės biudžete (žr. 9 priedą) galima pastebėti, jog bazinis didėjimo ir padidėjimo tempas buvo didžiausias 2011 m. ir iki 2014 m. jis mažėjo, grandininis didėjimo ir padidėjimo tempas taip pat didžiausias buvo 2011 m., o 2012-2013 m. jis buvo neigiamas, 2014 m. – teigiamas. Nagrinėjant absoliutųjį pokytį galima matyti, jog išlaidos labiausiai padidėjo 2011 m., o mažiausiai padidėjo 2014 m. (lyginant su baze), 2012 m. (skaičiuojant grandininį pokytį).

Analizuojant išlaidų kitimo tempus Druskininkų savivaldybės biudžete (žr. 9 priedą) galima pastebėti, jog bazinis didėjimo ir padidėjimo tempas didžiausias buvo 2012 m., o 2013 m. jis buvo mažiausias. Grandininis didėjimo ir padidėjimo tempas didžiausias 2011 m., o 2013 m. jis buvo neigiamas. Didžiausias bazinis absoliutus pokytis buvo 2012 m., o 2013 m. jis buvo mažiausias. Didžiausias grandininis absoliutus pokytis buvo 2011 m., o mažiausias 2013 m.

Apibendrinant galima teigti, jog abiejose savivaldybėse sutampa didžiausių grandininį didėjimo ir padidėjimo tempų taip pat didžiausių absoliučių grandininį tempų laikotarpiai, o daugiau panašių tendencijų nėra.

Toliau reikia išnagrinėti išlaidų struktūrą ir jos kitimą nagrinėjamaisiais metais, kad būtų aišku kam savivaldybės skiria daugiausiai ir kam mažiausiai lėšų. Išlaidos nagrinėjamos suskirstytos pagal funkcinę klasifikaciją.

Zarasų r. savivaldybėje (žr. 10 priedą) nagrinėjamaisiais metais daugiausia lėšų buvo skiriama švietimui (nuo 36,34 iki 41,39 proc.), 2014 m. išlaidos švietimui sudarė mažiausią dalį iš visų nagrinėjamųjų metų. Toliau seka lėšos socialinei apsaugai (nuo 20,46 iki 28,72 proc.), 2010 m. išlaidos socialinei apsaugai sudarė mažiausią dalį iš visų nagrinėjamųjų metų. Trečios pagal išlaidų dydį yra bendros valstybės paslaugos, jos sudaro nuo 13,62 iki 18,69 proc., mažiausią dalį iš nagrinėjamųjų metų sudarė 2011 m. Kitos sritys, kurioms savivaldybė skiria didesnę lėšų dalį yra poilsis, kultūra ir religija (nuo 7,89 iki 13,80 proc.), būstas ir komunalinis ūkis (nuo 3,79 iki 5,29 proc.), viešoji tvarka ir

visuomenės apsauga (nuo 0,23 iki 2,50 proc.) bei ekonomika (nuo 2,40 iki 4,98 proc.). Mažąją dalį lėšų skiria gynybai (nuo 0,17 iki 2,67 proc.), aplinkos apsaugai (nuo 0,29 iki 1,85 proc.), sveikatos apsaugai (nuo 0,02 iki 0,50 proc.).

Druskininkų savivaldybėje (žr. 11 priedą) nagrinėjamaisiais metais daugiausia lėšų buvo skiriama švietimui (nuo 33,04 iki 41,96 proc.), iš nagrinėjamų metų mažiausia dalis buvo 2012 m. Toliau seka lėšos socialinei apsaugai (nuo 15,43 iki 19,28 proc.), iš nagrinėjamų metų mažiausia dalis buvo 2014 m. Trečios pagal išlaidų dydį yra išlaidos bendroms valstybės paslaugoms (nuo 10,95 iki 16,81 proc.), mažiausią dalį iš nagrinėjamų metų sudarė 2012 m. Kitos funkcijos, kurias vykdydama savivaldybė skiria didesnę lėšų dalį yra būstas ir komunalinis ūkis (nuo 7,65 iki 12,12 proc.), poilsis, kultūra ir religija (nuo 4,68 iki 10,22 proc.), ekonomika (nuo 4,16 iki 16,93 proc.), aplinkos apsauga (nuo 4,46 iki 6,47 proc.). Mažoji lėšų dalis skiriama viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai (nuo 0,38 iki 1,57 proc.), sveikatos apsaugai (nuo 0,04 iki 0,93 proc.) bei gynybai (nuo 0,09 iki 0,11 proc.).

Apibendrinant galima teigti, jog abiejose savivaldybėse daugiausia lėšų skiriama švietimui, socialinei apsaugai ir bendroms valstybės paslaugoms. Kita didelė lėšų dalis pasiskirsto poilsiui, kultūrai ir religijai, būstui ir komunaliniam ūkiui, ekonomikai. Mažiausiai lėšų savivaldybės skiria gynybai ir sveikatos apsaugai. Druskininkų savivaldybė daugiau nei Zarasų r. savivaldybė finansuoja viešąją tvarką ir visuomenės apsaugą, bet mažiau aplinkos apsaugą.

Taip pat išlaidas galima analizuoti pagal suskirstymą ekonomikai, socialinei sferai ir kitoms sritims, tai yra, pagal bendrąsias funkcijas. Išlaidos socialinei sferai: švietimas, sveikatos apsauga, poilsis, kultūra ir religija, socialinė apsauga. Išlaidos ekonomikai: būstas ir komunalinis ūkis, ekonomika. Kitos išlaidos: viešoji tvarka ir visuomenės apsauga, gynyba, bendros valstybės paslaugos, aplinkos apsauga.

Zarasų r. savivaldybė (žr. 12 priedą) daugiausia lėšų nagrinėjamaisiais metais skyrė socialinei sferai (nuo 70,26 iki 76,06 proc.). Kitos išlaidos sudarė nuo 16,54 iki 22,11 proc., o mažiausiai buvo skiriama ekonomikai (nuo 7,41 iki 9,39 proc.).

Druskininkų savivaldybė (žr. 12 priedą) daugiausiai lėšų skyrė taip pat socialinei sferai (nuo 58,77 iki 65,97 proc.). Kitoms išlaidoms buvo skiriama nuo 16,33 iki 23,78 proc., o mažiausiai kaip ir Zarasų r. savivaldybėje buvo skiriama ekonomikai (nuo 15,12 iki 24,58 proc.). Tarp abiejų savivaldybių skirtumas toks, jog Druskininkų savivaldybė skiria didesnę dalį iš savo biudžeto ekonomikai ir mažesnę socialinei sferai nei Zarasų r. savivaldybė.

Nagrinėjant išlaidas socialinei sferai Zarasų r. savivaldybėje (žr. 13 priedą) galima pastebėti, jog daugiausia šioje sferoje skiriama švietimui, visais nagrinėjamaisiais metais daugiau nei 49 proc., išlaidos švietimui kito netolygiai. Toliau seka išlaidos socialinei apsaugai (ne mažesnės nei 29 proc.), jos taip pat kito netolygiai. Mažiausiai išlaidų buvo patiriama poilsiui, kultūrai ir religijai (nuo 10,80 iki 18,95

proc.) bei sveikatos apsaugai (nuo 0,02 iki 0,69 proc.), šios rūšies išlaidos nuo 2010 iki 2013 m. mažėjo, o 2014 m. išaugo.

Nagrinėjant išlaidas socialinei sferai Druskininkų savivaldybėje (žr. 13 priedą) galima pastebėti, jog daugiausia šioje sferoje skiriama švietimui (ne mažiau nei 55 proc.) ir socialinei apsaugai (ne mažiau 26 proc.), šios išlaidos, kaip ir Zarasų r. savivaldybėje, kito netolygiai, o mažiausiai lėšų skiriama poilsiui, kultūrai ir religijai, kurios sudarė nuo 7,1 iki 15,86 proc. (nuo 2010 iki 2013 m. augo, 2014 m. sumažėjo) bei sveikatos apsaugai – kito netolygiai ir sudarė nuo 0,06 iki 1,59 proc.

Nagrinėjant išlaidas ekonomikos sferai, matyti, jog Zarasų r. savivaldybė (žr. 14 priedą) būstui ir komunaliniam ūkiui skiria nuo 43,19 iki 64,14 proc. ekonomikos sferos išlaidų, nuo 2012 m. išlaidos būstui ir komunaliniam ūkiui augo. Ekonomikai buvo skiriama nuo 35,86 iki 56,81 proc., šios išlaidos pastovios mažėjimo ar didėjimo tendencijos neturėjo.

Nagrinėjant išlaidas ekonomikos sferai Druskininkų savivaldybėje, matyti (žr. 14 priedą), jog ji taip pat didžiąją ekonomikos sferos išlaidų dalį skyrė būstui ir komunaliniam ūkiui (nuo 31,13 iki 72,46 proc.), o ekonomikai skyrė nuo 27,54 iki 68,87 proc. Išlaidos ekonomikai sparčiai augo 2011-2012 m., o 2013 m. sumažėjo. Išlaidos būstui ir komunaliniam ūkiui 2011-2012 m. mažėjo, 2013-2014 m. augo.

Taigi, galima teigti, jog abi savivaldybės ekonomikos sferoje labiau finansuoja būstą ir komunalinį ūkį, o mažiau ekonomiką.

Nagrinėjant kitas išlaidas, matyti (žr. 15 priedą), kad Zarasų r. savivaldybė daugiausia lėšų skyrė bendroms valstybės paslaugoms (nuo 76,4 iki 84,45 proc.), šių išlaidų procentinė dalis mažėjo 2011 m., o 2012-2013 m. augo, 2014 m. – šiek tiek sumažėjo. Pagal daugiausiai skiriamų lėšų dydį antros buvo viešoji tvarka ir visuomenės apsauga, šiai funkcijai buvo skiriama nuo 10,87 iki 14,02 proc., šios išlaidų dalis nagrinėjamu laikotarpiu augo. Toliau seka aplinkos apsauga, kuriai buvo skiriama nuo 1,6 iki 10,38 proc. (užimama dalis mažėjo nuo 2012 m., iki tol augo), ir gynyba, kuriai buvo skiriama nuo 1 iki 1,16 proc. (užimama dalis keitėsi labai nežymiai – 2010-2011 m. išliko tokia pati, 2012-2013 m. sumažėjo, 2014 m. išaugo).

Druskininkų savivaldybės kitose išlaidose (žr. 15 priedą) didžiąją dalį taip pat sudarė bendros valstybės paslaugos (nuo 63,61 iki 70,68 proc.), kurių užimama dalis nuo 2012 m. didėjo. Pagal daugiausiai skiriamas lėšas sekančios išlaidos yra aplinkos apsaugai, ji buvo finansuojama nuo 26,82 iki 29,83 proc., jos užimama dalis 2011-2013 augo, 2014 m. šiek tiek sumažėjo. Viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai buvo skiriama nuo 1,65 iki 8,79 proc., šių išlaidų dalis 2011 m. didėjo, nuo 2012 m. pradėjo mažėti. Gynybai buvo skiriama nuo 0,47 iki 0,54 proc., šių išlaidų užimama dalis buvo nepastovi.

Taigi, galima teigti, jog abi savivaldybės daugiausia lėšų kitoms išlaidoms skiria bendroms valstybės paslaugoms. Mažiausiai – gynybai. Druskininkų savivaldybė po daugiausia finansuojamų

bendrų valstybės paslaugų pirmenybę teikė aplinkos apsaugai, o Zarasų r. savivaldybė viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai.

Apibendrinant galima teigti, jog pagal nagrinėtas išlaidų rūšis abi savivaldybės yra panašios, jos finansuoja tas pačias funkcijas pagal tokį patį eiliškumą (skiriamų lėšų dydį) atitinkamai pagal savo biudžeto dydį. Skiriasi tai, jog Zarasų r. savivaldybė mažiau negu Druskininkų savivaldybė finansavo aplinkos apsaugą, o Druskininkų savivaldybė – viešąją tvarką ir visuomenės apsaugą.

Nuo 2014 m. sausio 1 d. savivaldybės tapo pačios atsakingos už socialinės paramos – pašalpų paskirstymą. Tai yra gera galimybė sukaupti papildomų lėšų mažinant išlaidas, t.y., savivaldybė gali nuspręsti kam pašalpas mokėti, o kam ne, kažkas galbūt dirba nelegaliai ir pajamas iš tikrųjų gauna ne tik iš pašalpos, bet ir iš nelegalios veiklos. Savivaldybė sutaupiusi tam tikrą lėšų sumą galės ją panaudoti savo nuožiūra ir jų nereikės gražinti valstybei. Lėšos gali būti panaudojamos įvairiausiais tikslais, vienas iš galimų - suteikti paramą, kaip paskatinimą, įsikuriant jaunoms šeimoms Zarasų r., pradedant ūkininkauti ar pradedant vystyti savo verslą.

3.5. Savivaldybių pajamas ir išlaidas galėjusių lemti veiksnių koreliacinė analizė

Įdomu iširti, kokie veiksniai gali daryti įtaką biudžetui. Veiksnių bei pajamų ir išlaidų statistinio ryšio apskaičiavimui buvo naudojama koreliacinė analizė – koreliacijos koeficiento apskaičiavimas.

Veiksnių galėjusių lemti savivaldybės pajamas ir išlaidas analizei atlikti pasirinkti šie keturi veiksniai: vidutinė metinė infliacija, BVP pokytis, atitinkamais metais veikiančių ūkio subjektų savivaldybės rajone skaičius ir gyventojų skaičius rajone.

Kaip matyti iš 16 priede pateiktų duomenų, Zarasų r. pajamos labiausiai koreliuoja su BVP pokyčiu ($r=0,84788277$) ir ūkio subjektų skaičiumi savivaldybėje ($r=0,751666876$). Tarp pajamų ir šių veiksnių vyrauja stiprus teigiamas tiesinis ryšys, tai reiškia, jog didėjant BVP pokyčiui šalyje ir ūkio subjektų skaičiui savivaldybėje pajamos auga. Tarp pajamų ir vidutinės metinės infliacijos vyrauja vidutinė teigiama tiesinė priklausomybė ($r=0,632894156$) tai reiškia, jog didėjant infliacijai, pajamos taip pat šiek tiek kyla. Mažiausia priklausomybė pastebima tarp pajamų ir gyventojų skaičiaus savivaldybėje ($r=-0,171912894$). Ši priklausomybė yra silpna neigiama tiesinė priklausomybė ir tai reiškia, jog mažėjant gyventojų skaičiui pajamos auga.

Kaip matyti iš 16 priede pateiktų duomenų, Druskininkų pajamos labiausiai koreliuoja su BVP pokyčiu ($r=0,721928992$), tarp jų vyrauja teigiama stipri tiesinė priklausomybė, tai reiškia, jog didėjant BVP pokyčiui dažnai didėja ir pajamos. Tarp pajamų ir vidutinės metinės infliacijos ($r=0,475209281$) bei ūkio subjektų savivaldybėje ($r=0,369221109$) vyrauja teigiama tiesinė vidutinė priklausomybė, tai reiškia, jog vidutinės metinės infliacijos ir ūkio subjektų skaičiaus pokyčiai turi, bet mažą įtaką pajamų lygiui. Silpniausias tiesinis teigiamas ryšys vyrauja tarp pajamų ir gyventojų skaičiaus, tai reiškia, jog

gyventojų skaičiaus kitimas daro labai mažą įtaką savivaldybės biudžeto pajamoms.

Apibendrinant galima teigti, jog abiejose savivaldybėse pajamos stiprus tiesinis teigiamas ryšys sieja su BVP pokyčiu. Zarasų r. savivaldybėje pajamos labiau koreliuoja su ūkio subjektų skaičiumi, o Druskininkų savivaldybėje antrą vietą užima vidutinė metinė infliacija. Trečioje vietoje pagal ryšio stiprumą Zarasų r. savivaldybėje yra vidutinė metinė infliacija, o Druskininkų savivaldybėje – ūkio subjektų skaičius. Abiejose savivaldybėse silpniausias ryšys vyrauja tarp pajamų ir gyventojų skaičiaus.

Savivaldybių biudžetų išlaidoms įtaką darančių veiksnių analizei buvo parinkti tie patys keturi veiksniai. Iš 17 priede pateiktų duomenų matyti, jog Zarasų r. savivaldybės išlaidos labiausiai koreliavo su BVP pokyčiu ir vidutine metine infliacija. Tarp išlaidų ir BVP pokyčio vyravo tiesinis teigiamas labai stiprus ryšys ($r=0,985211175$), o tarp išlaidų ir vidutinės metinės infliacijos – tiesinis teigiamas stiprus ryšys ($r=0,872858970$). Tai reiškia, jog didėjant BVP pokyčiui ir augant vidutinei metinei infliacijai savivaldybės išlaidos taip pat didėjo. Išlaidas ir ūkio subjektų skaičių savivaldybėje siejo tiesinis teigiamas vidutinis ryšys ($r=0,69999003$), tai reiškia, jog ūkio subjektų skaičiaus pokytis galėjo daryti įtaką savivaldybės išlaidoms, bet tai priklauso nuo pokyčio dydžio. Silpniausias ryšys buvo tarp išlaidų ir gyventojų skaičiaus ($r=-0,022602336$), tai buvo tiesinė neigiama silpna priklausomybė. Tai reiškia, jog mažėjant gyventojų skaičiui išlaidos didėja, bet šis ryšys yra labai silpnas, todėl galima sakyti, kad gyventojų skaičiaus mažėjimas beveik neturi įtakos iš viso.

Iš 17 priede pateiktų duomenų matyti, jog Druskininkų savivaldybės išlaidos labiausiai koreliavo su vidutine metine infliacija (juos siejo tiesinis teigiamas stiprus ryšys – $r=0,79476023$) ir BVP pokyčiu (juos siejo tiesinis teigiamas vidutinis ryšys – $r=0,666736267$). Tai reiškia, jog didėjant vidutinei metinei infliacijai savivaldybės išlaidos taip pat didėja, o didėjantis BVP pokytis taip pat galėjo turėti įtakos išlaidų augimui, bet netokios didelės kaip infliacija. Tarp savivaldybės išlaidų ir ūkio subjektų skaičiaus savivaldybėje vyravo tiesinis neigiamas vidutinis ryšys ($r=-0,360473041$), o tarp išlaidų ir gyventojų skaičiaus – tiesinis neigiamas silpnas ryšys ($r=-0,2061225$). Tai reiškia, jog ūkio subjektų skaičiui augant išlaidos mažėja ir atvirkščiai, o mažėjant gyventojų skaičiui išlaidos taip pat šiek tiek keičiasi į priešingą pusę.

Apibendrinant galima teigti, jog abiejose savivaldybėse išlaidos labiausiai koreliuoja su BVP pokyčiu ir vidutine metine infliacija. Zarasų r. savivaldybės išlaidos labiau koreliavo su BVP pokyčiu, Druskininkų – su vidutine metine infliacija. Abiejose savivaldybėse trečioje vietoje pagal koreliavimo stiprumą yra veikiantys ūkio subjektai, o silpniausias ryšys abiejose savivaldybėse yra tarp išlaidų ir gyventojų skaičiaus.

Atlikus veiksnių galėjusių daryti įtaką savivaldybių biudžetų pajamoms ir išlaidoms analizę, galima teigti, jog stipriausias ryšys buvo su makroekonominiais veiksniais, o silpniausias – su rajono apimties lygiu nagrinėtais veiksniais. Taip yra todėl, kad didelė, o Zarasų r. savivaldybėje didžiausia

savivaldybės pajamų dalis yra gaunama dotacijų forma, o jų dydis priklauso nuo vyriausybės patvirtintų rodiklių. Kadangi vietinės savivaldybės pajamos, kurios priklauso nuo gyventojų skaičiaus, veikiančių ūkio subjektų, yra mažoji jų dalis bei tik iš šių gautų pajamų išlaidas savivaldybė gali planuoti pati, tai ir vietinio masto veiksniai daro mažesnę įtaką biudžeto pajamoms ir išlaidoms. Atlikus šią analizę pastebėtina tai, jog veikiančių ūkio subjektų skaičius turi stipresnį ryšį Zarasų r. savivaldybėje nei Druskininkų.

3.6. Nuosavų savivaldybių pajamų didinimo galimybių SSGG analizė

Norint į biudžetą surinkti kuo daugiau savarankiškų pajamų, savivaldybei reikia tobulėti ir investuoti į savo vystymąsi, tai daryti reikia, gerai žinant savo pranašumus ir silpnąsias vietas. Pamatyti savo padėtį ir numatyti ateitį padeda SSGG analizė, išsiaiškinant savivaldybės stiprybes, silpnybes, galimybes bei grėsmes.

Zarasų raj. savivaldybės stiprybės reiškia dabartinę situaciją, jos gerąsias puses ir dalykus, kurie dar gali būti tobulinami siekiant geresnių rezultatų (žr. 6 lent.).

6 lentelė. Zarasų r. savivaldybės stiprybės

Stiprybės
1. Pasienio regionas su patogia transporto infrastruktūra.
2. Daug vandens telkinių, kuriais naudojantis galima plėtoti vandens turizmą.
3. Gausu aktyviam, poilsiniam ir pažintiniam turizmui tinkamų ir patrauklių gamtos, architektūrinių, kultūrinių, vandens išteklių, istorijos ir kultūros paveldo objektų.
4. Vyksta daug masinių renginių.
5. Įgyvendinama projektus naudojasi ES fondų lėšomis.
6. Zarasai yra vienas iš populiariausių ir aktyviausių kaimo bei vandens turizmo rajonų centrų.
7. Pakanka laisvų, nepanaudotų pastatų ir plotų pramogų, paslaugų plėtrai.

Šaltinis: adaptuota pagal Zarasų r. savivaldybės plėtros 2008-2013 m. strateginį planą, 2008, p. 18-19, 2014-2016 m. strateginį veiklos planą, 2014 m., p. 10-11, Zarasų miesto turizmo plėtros 2011-2020m. strategiją, 2011 m., p. 44-46

Rajonas ribojasi su Latvija ir Baltarusija, todėl į jį atvyksta ne tik Lietuvos, Anglijos, Rusijos, bet ir šių šalių turistų, spartinant turistinę ir kurortinę veiklą turistų atvyktų dar daugiau. Zarasuose yra autobusų stotis, o Turmanto miestelyje, kuris yra už 17 km nuo Zarasų, yra traukinių stotis, todėl į Zarasų r. patogiu atvykti ne tik nuosavu automobiliu. Zarasų r. yra 305 ežerai, todėl galima sudarinėti įvairiausių kajakų, baidarių, maršrutus praplaukiant ir upėmis, teikti valčių, vandens dviračių, slidžių ir pan. nuomos paslaugas. Zarasuose gausu ne tik stovyklaviečių, bet yra įrengti ir pažintiniai takai, kuriais keliaujant (arba nebūtinai jais) galima išvysti gamtos, kultūrinių paminklų, architektūrinių istorinių pastatų. Jau minėta anksčiau, jog Zarasų r. vyksta daug sportinių, muzikinių, kultūrinių

renginių, ypač vasarą, kurių metų atvyksta daug svečių. Dauguma rajone vykstančių darbų iš dalies finansuojami ES fondų lėšomis, todėl visi turizmo ir kurortinės vietovės ruošimo bei tvarkymo darbai vyksta sparčiau. Zarasuose yra tuščių pastatų, kuriuose galima vystyti verslą, pvz., įkurti kino teatrą (jis buvo, bet kurį laiką neveikia, šiuo metu toje vietoje planuojama statyti SPA centrą), boulingo aikštelę.

Zarasų r. silpnybės, parodo visus nepalankius dalykus rajonui, iš jų išsivysto ir kitos blogos pasekmės, pvz., didėjantis nedarbas (žr. 7 lent.).

7 lentelė. Zarasų r. savivaldybės silpnybės

Silpnybės
1. Žemas regiono investicinis patrauklumas.
2. Menkai išvystytos apgyvendinimo paslaugos.
3. Mažėja gyventojų skaičius.
4. Turizmo profesionalų ir kvalifikuotų paslaugų teikėjų stoka.
5. Neišvystyta paslaugų ir pramogų pasiūla besilankantiems turistams.
6. Mažai reklamuojamasi.

Šaltinis: adaptuota pagal Zarasų r. savivaldybės plėtros 2008-2013 m. strateginį planą, 2008, p. 18-19, 2014-2016 m. strateginį veiklos planą, 2014 m., p. 10-11, Zarasų miesto turizmo plėtros 2011-2020m. strategiją, 2011 m., p. 44-46

Į rajoną per mažai investuojama, nes savivaldybė mažai žinoma, mažai reklamuojasi, taip pat nėra nei vieno viešbučio, kuriame galėtų apsistoti grupė turistų vienu metu (jau yra parengtas projektas, jog jis bus SPA centre). Kadangi į rajoną neinvestuojama, tuomet neatsiranda darbo vietų arba jų skaičius net mažėja, todėl gyventojai išvyksta. Atvykusiems poilsiautojams be poilsio prie ežero, nėra kuo užsiimti, nėra pramogų, spektaklių, kino teatro, koncertų bei sveikatingumo komplekso. Kaip minėta savivaldybė turėtų daugiau dėmesio skirti reklamai. Pirmiausia būti žinomai reikia Lietuvoje.

Zarasų r. savivaldybės galimybes parodo, kur savivaldybė turi tobulėti ir stengtis (žr. 8 lent.).

8 lentelė. Zarasų r. savivaldybės galimybės

Galimybės
1. Vidaus ir užsienio kapitalo pritraukimas, ES struktūrinių fondų panaudojimas.
2. Kaimo turizmo paslaugų plėtojimas, pvz., vietiniai tradiciniai amatai ir pan.
3. Turistų skaičiaus augimas dėl besivystančios turizmo infrastruktūros.
4. Savivaldybės teritorijų patrauklumo augimas verslui ir investicijoms.
5. Informacinė veikla bei aktyvus rajono įvaizdžio formavimas.
6. Sukoncentruoti investicijas į pramogų ir paslaugų plėtrą rajono lankytojams.

Šaltinis: adaptuota pagal Zarasų r. savivaldybės plėtros 2008-2013 m. strateginį planą, 2008, p. 18-19, 2014-2016 m. strateginį veiklos planą, 2014 m., p. 10-11, Zarasų miesto turizmo plėtros 2011-2020m. strategiją, 2011 m., p. 44-46

Norint gerinti savo padėtį savivaldybei reikia pritraukti tiek Lietuvos, tiek ir užsienio investuotojus, įtikinti juos, kad verslas bus perspektyvus, taip pat savivaldybė turi vykdyti projektus, kurie finansuojami ES fondų lėšomis, nes tokiu būdu dirbant darbai yra pigesni savivaldybei, jos gyventojams ir greitesni. Zarasų r. jau vyksta duonos kepimo, audimo užsiėmimai, juos galima pajvairinti ir praturtinti kitais. Vystantis turizmo infrastruktūrai (apnakvindinimas, užimtumas) augs ir turistų skaičius. Kuo savivaldybė bus garsesnė, kuo daugiau pritrauks žmonių, tuo ir kitiems verslininkams labiau norėsis investuoti šioje teritorijoje. Kaip minėta, savivaldybė, pirmiausia, galėtų daugiau informacijos apie save skleisti Lietuvoje. Verslininkų investicijos turėtų būti skirtos pramogų, sveikatingumo paslaugoms.

Zarasų r. savivaldybės grėsmės parodo, galimus įvykius, kurie gali daryti blogą įtaką Zarasų r., kaip turistinės ir kurortinės vietovės, veiklai (žr. 9 lent.).

9 lentelė. Zarasų r. savivaldybės grėsmės

Grėsmės
1. Gyventojai išvyks gyventi į didžiuosius Lietuvos miestus ar užsienį.
2. Mažai galimybių naudotis turistinėmis paslaugomis ne vasaros metu.
3. Lietuvos kurortai ir kitos lankomos vietos bus patrauklesnės turistams dėl siūlomų paslaugų gausos.
4. Vietinių gyventojų skeptiškas požiūris į turizmo verslo plėtros galimybes.
5. Negauta potencialios naudos, kurią galėtų atnešti lankytojai.
6. Neplėtojant apnakvindinimo paslaugų nebūtų išnaudota verslui vakarinė dienos pusė.
7. Nepasirengus parduoti pakankamai kokybiškų paslaugų, turistų srautų padidėjimas neduos norimo ekonominio efekto.

Šaltinis: adaptuota pagal Zarasų r. savivaldybės plėtros 2008-2013 m. strateginį planą, 2008, p. 18-19, 2014-2016 m. strateginį veiklos planą, 2014 m., p. 10-11, Zarasų miesto turizmo plėtros 2011-2020m. strategiją, 2011 m., p. 44-46

Jei gyventojai vyks gyventi į didžiuosius miestus ir užsienį, nebus kam kurti vietinių verslų, gyventojų skaičius ir toliau mažės, reikės uždarinėti mokyklas ir taip atsiras dar daugiau bedarbių žmonių. Šiuo metu Zarasų r. siūlomų paslaugų ir pramogų didžiaja dalimi galima naudotis tik vasaros sezono metu, todėl turistinė veikla aktyvi bus tik ¼ metų dalį. Kadangi kitais metų sezonais rajono svečiai neturės ką atvykus veikti (šiuo metu rengiamasi įkurti slidinėjimo trasą), pasirinks kitus Lietuvos miestus, o jei rajono kaip turistinės ir kurortinės vietovės veikla bus vykdoma vangiai, tuomet ir vasaros metu neatvyks daugiau lankytojų nei atvykdavo anksčiau. Gyventojai gali nesusidomėti ir jų gali neįtikinti idėjos, skatinančios kurti vietinius verslus susijusius su turistų užimtumu. Jei lankytojams bus teikiama, kiek galima daugiau nemokamų paslaugų, tai neduos jokios ekonominės naudos nei gyventojams, nei visai savivaldybei. Jei nebus vietos, kur galėtų atvykę rajono svečiai nakvoti, tuomet neišsivystys ir vakarinis užimtumas – nebus poreikio. Jeigu nebus teikiamos

kokybiškos, efektyvios, patrauklios paslaugos, nors joms teikti ir bus pastatyti gražūs pastatai, niekas į juos neatvyks.

10 lentelė. Druskininkų savivaldybės stiprybės

Stiprybės
1. Sėkmingai veikiančios viešosios ir privačiosios iniciatyvos dėka įrengti poilsiautojų traukos centrai.
2. Ilgametė kurorto patirtis, kurortinio sveikatinimo ir gydymo tradicijos bei tokias paslaugas teikiančių įstaigų koncentracija.
3. Ne tik Lietuvos, bet ir užsienio turistų gausiai lankomas kurortas.
4. Gamtinių išteklių, tinkamų kurortiniam gydymui ir sveikatinimui, turizmui ir laisvalaikio praleidimui gausa.
5. Plačios turizmo ir laisvalaikio praleidimo galimybės, daug lankytinų kultūros objektų.
6. Modernus sporto centras, atitinkantis profesionalių Lietuvos ir užsienio sportininkų poreikius.
7. Racionalus finansinių išteklių naudojimas.
8. Nėra sezoniškumo įtakos.

Šaltinis: adaptuota pagal Druskininkų savivaldybės plėtros 2004-2013 m. strateginį planą, 2004, p. 77-81, plėtros 2014-2020 m. strateginį planą, 2014

Druskininkai savo visą turimą turistinę ir kurortinę infrastruktūrą gali vadinti stiprybe (žr. 10 lent.), nes sanatorijose ir SPA viešbučiuose galima naudotis kurortinėmis paslaugomis, o kitu laiku galima ir paturistauti plaukiant baidarėmis, aplankant parkus ir pan. Druskininkai yra nuo seno pripažintas kurortas, tęsiantis ir stiprinantis šias tradicijas iki dabar, ypač garsėja savo mineraliniais vandenimis, gydomuoju purvu, pušynais ir jų poveikiu sveikatai. Šiame kurorte lankosi ne tik Lietuvos gyventojai, bet jis puikiai žinomas ir kaimyninėse šalyse, iš kurių taip pat atvyksta žmonės gydytis ar atgauti jėgas. Druskininkuose veikiančios turizmo agentūros organizuoja ekskursijas po Druskininkų apylinkes, galima aplankyti įvairius muziejus, meno galerijas, miesto objektus, plaukti garlaiviu. Taip pat Druskininkuose yra įrengtas sporto centras, kuriame galima aktyviai praleisti laisvalaikį. Druskininkų savivaldybė kaip vieną iš savo stiprybių įvardina racionalų finansinių išteklių naudojimą. Kadangi Druskininkuose visos sanatorijos ir SPA centrai veikia ne tik vasarą, bet ir žiemą, o slidinėjimo trasa, galima naudotis ir vasarą, taip pat ekskursijos vedamos ištisus metus, todėl nėra sezoniškumo įtakos.

11 lentelė. Druskininkų savivaldybės silpnybės

Silpnybės
1. Nėra sukurto paslaugų paketo pažintiniam turizmui plėtoti panaudojant etnografinį, kultūrinį ir gamtinį potencialą.

11 lentelės tęsinys kitame puslapyje

11 lentelės tęsinys

Silpnybės
2. Vietinių gyventojų verslumo ir iniciatyvos stoka.
3. Nepakankama turizmo ir laisvalaikio objektų infrastruktūra, trūksta šiuolaikinių kaimo turizmo sodybų, poilsiaviečių.
4. Mažėjantis gyventojų skaičius.
5. Aukštas nedarbo lygis.
6. Nepakankamai moksliskai pagrįstas gydomųjų išteklių poveikis sveikatai.

Šaltinis: adaptuota pagal Druskininkų savivaldybės plėtros 2004-2013 m. strateginį planą, 2004, p. 77-81, plėtros 2014-2020 m. strateginį planą, 2014

Druskininkų savivaldybės nuomone, Druskininkuose vis dar per mažai plėtojamas pažintinis turizmas, kuomet panaudojama šiam kraštui būdinga etnografija, kultūros pakraipos bei gamta (žr. 11 lent.). Taip pat pasigendama didesnės gyventojų iniciatyvos ir verslumo kartu prisidedant prie rajono svečių sudominimo, ekonomikos kėlimo. Druskininkuose vis dar jaučiamas turizmo ir laisvalaikio infrastruktūros trūkumas, kuri užimtų turistus ir poilsiaujančius svečius laisvu nuo procedūrų metu, taip pat pastebima ir tai, jog Druskininkuose gausu viešbučių, bet trūksta atskirų sodybų ir poilsiaviečių prie ežerų, upių. Druskininkuose pastebimas kasmetinis gyventojų skaičiaus mažėjimas, jei gyventojų skaičius ir toliau mažės, užsidarinės mokyklos, mažės verslų, didės nedarbas ir savivaldybė į biudžetą surinks mažiau pajamų. Savivaldybėje aukštas nedarbo lygis, šią problemą galima sumažinti jei gyventojai imtųsi iniciatyvos kurti savo verslą. Druskininkų savivaldybė įvardija kaip vieną iš savo silpnybių nepakankamą gydomųjų išteklių mokslinį ištyrimą.

12 lentelė. Druskininkų savivaldybės galimybės

Galimybės
1. Pritraukti ir skatinti šalies bei užsienio verslininkų investicijas Druskininkuose.
2. Kurti naujus ir atnaujinti senus vandens turizmo maršrutus.
3. Pateikti kurorto unikalumą pabrėžiančias „legendas“.
4. Maksimalus Nemuno upės išnaudojimas vandens pramogoms ir turizmui.
5. Infrastruktūra kultūriniais renginiais.
6. Tarptautinis bendradarbiavimas, regioninė ir tarptautinė rinkodara.
7. PVM lengvata viešbučiams.
8. Smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas

Šaltinis: adaptuota pagal Druskininkų savivaldybės plėtros 2004-2013 m. strateginį planą, 2004, p. 77-81, plėtros 2014-2020 m. strateginį planą, 2014

Druskininkai yra potenciali vieta ir toliau dominti naujus investuotojus, nes esamos investicijos yra gerai panaudotos ir jų sąskaita sukurta infrastruktūra ir paslaugomis turistai naudojasi (žr. 12 lent.). Druskininkai dar neišnaudoję visų galimybių vandens turizme, dar galima atkurti senuosius maršrutus ir sukurti naujų, ypač, Nemuno upe. Gera galimybė patobulėti ir pritraukti turistus būtų pristatyti ir rodyti „kurorto legendas“ padedančias atskleisti ir pasirinkti pažintinius maršrutus. Turistų ir

bendruomenės poreikiai auga, todėl tampa pastebimas poreikis, kurį įgyvendinant būtų galima pritraukti dar didesnius turistų srautus – infrastruktūros kultūros renginiams vystymas. Tarptautinis bendradarbiavimas gali būti naudingas, norint pritraukti naujų turistų, taip pat tai gali padėti norint stiprinti ryšius su esamais investuotojais ir pritraukti naujų. PVM lengvata viešbučiams (tarifas ne 21 proc., o 5 proc.) atpigino viešbučių paslaugas, todėl tai padidino patrauklumą rajono svečiams apsistoti viešbučiuose, todėl gali padidėti investicijos apgyvendinimo srityje. Turizmo ir verslo informacinis centras užsiima verslo skatinimu Druskininkuose, jei padaugės verslininkų, pagerės ir ekonominė padėtis savivaldybėje.

13 lentelė. Druskininkų savivaldybės grėsmės

Grėsmės
1. Lėšų reikalingų plėtrai, stoka.
2. Mažėjantis moksleivių skaičius.
3. Vidaus ir užsienio konkurentai.
4. Politiniai sprendimai, susiję su minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio didinimu, naujų mokesčių įvedimu.

Šaltinis: adaptuota pagal Druskininkų savivaldybės plėtros 2004-2013 m. strateginį planą, 2004, p. 77-81, plėtros 2014-2020 m. strateginį planą, 2014

Druskininkų savivaldybė jaučia lėšų stoką, reikalingų jos plėtrai (žr. 13 lent.). Dėl to negalia įgyvendinti planuojamų projektų taip greitai, kaip norėtų. Kadangi mažėja moksleivių skaičius, gali būti uždarnos mokyklos, todėl didės nedarbas. Pastebima, jog pagal materialines ir užsienio investicijas tenkančias vienam gyventojui kai kurie Lietuvos kurortai lenkia Druskininkus, todėl gali didėti konkurencija tarp atskirų tipų turistų segmentų. Jei konkurentai vystys žiemos ar žiemą ir vasarą veikiančias pramogas konkurencija dar labiau išaugs. Spartėja ir užsienio konkurentų veiksmas, tarptautinis turizmas auga. Šalių tarpusavio santykiai, problemos susijusios su tautinėmis mažumomis, energetika, ligų prevencija, vizų režimu ir kitais veiksniais, gali daryti blogą įtaką formuojantis nuomonei apie mūsų valstybę, todėl gali sumažėti atvykstančių turistų į Druskininkus skaičius. Didinant minimalų mėnesinį darbo užmokestį, didėja darbo kaina, tai kelia kainas, tokiu būdu yra mažinamas šalies konkurencingumas. Taip pat šalies konkurencingumai gali daryti įtaką automobilių mokesčių įvedimas, jų didinimas, akcizų didinimas.

Apibendrinant galima teigti, jog nors ir yra keletas panašumų (didelis nedarbas, mažėjantis gyventojų, moksleivių skaičius) abiejų savivaldybių stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės ir jų mastai skiriasi. Zarasų r. stiprybės susijusios su turizmo ir kurortinių paslaugų teikimo ateityje perspektyva, o Druskininkai – sėkmingai veikiantys poilsiautojų traukos centrai, kurortinės tradicijos, sveikatingumo paslaugos, kurie yra gerai žinomi ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Zarasų r. silpnybės susijusios su vidaus problemomis, nepasiruošimu teikti turistines paslaugas bei vystyti kurortinę veiklą, Druskininkų silpnybės yra tai, jog ne viskas išnaudota tiek, kiek galima tai padaryti sukuriant maksimalų vietovės patrauklumą lankytojams, tai yra tobulintini aspektai. Zarasų r. galimybės, tai

veiksmai, kuriais ji įgytų bent minimalų įsitvirtinimą kurortų tarpe, Druskininkų tobulintinos kryptys, kad didėtų konkurencinis pranašumas tarptautiniu mastu. Zarasų r. grėsmės, tai dalinai ir dabartinės situacijos faktai, kas jau vyksta ir stabdo vietovės patrauklumą, Druskininkų grėsmės susijusios negalėjimu padaryti visko ir iš karto dėl lėšų stygiaus, taip pat su turistų srautais dėl konkurencijos ir su šalies makroekonominiais pokyčiais.

IŠVADOS

1. Atlikus literatūros analizę išaiškėjo tai, jog savivaldybėms trūksta pajamų savarankiškoms funkcijoms vykdyti, todėl reikia ieškoti būdų, kaip tokių pajamų gauti. Sudarant biudžetą Lietuvoje savivaldybės naudojasi siekiamų rezultatų ir jų pagrindu programinio biudžeto sudarymo metodu, nors dabartinė padėtis yra tokia, kad pirmiausia sudaromas planuojamų pajamų biudžetas, ir tik tada žiūrima, kiek galima finansuoti programas, prioritetines sritis, kad užtektų lėšų. Didžiausią biudžeto pajamų dalį sudaro valstybės skiriamos dotacijos ir tai parodo mažą savivaldybių finansinį savarankiškumą. Nepanaudotų dotacijų grąžinimas į valstybės biudžetą nemotyvuoja savivaldybių lėšas naudoti efektyviai.

Kurortinė teritorija vykdydama tyrimus ir plėtrą, atitinkdama nustatytus kriterijus gali tapti kurortu. Kurortinės savivaldybės turi naudoti turimus išteklius ekonominei naudai gauti ir tuo pačiu metu ieškoti naujų išteklių bei veiklų, kurias galės siūlyti savo lankytojams ateityje, tokiu būdu kartu turi būti mažinamas veiklos sezoniškumas. Taip savivaldybė gaus daugiau pajamų, galės padengti patirtas išlaidas ankstesniems tyrimams ir galės plėsti savo veiklą bei geriau vykdyti biudžetą.

2. Atliekant tyrimą nustatyta, kad Zarasų r. savivaldybės pajamos nagrinėjama 2010-2014 m. buvo mažesnės už Druskininkų savivaldybės pajamas. Kadangi Druskininkai yra kurortinė savivaldybė, į ją atvyksta daug žmonių iš kitur, todėl į biudžetą yra surenkama daug vietinių rinkliavų, kurias sumoka nevietiniai gyventojai. Druskininkų savivaldybė surenka daugiau nekilnojamojo turto mokesčių nei Zarasų r. savivaldybė, jo daugiausia surenkama iš juridinių asmenų.

Abiejose savivaldybėse daugiausia lėšų skiriama švietimui, socialinei apsaugai ir bendroms valstybės paslaugoms. Tarp abiejų savivaldybių skirtumas toks, jog Druskininkų savivaldybė skiria didesnę dalį iš savo biudžeto ekonomikai ir mažesnę socialinei sferai nei Zarasų r. savivaldybė. Zarasų r. savivaldybė kitų išlaidų sferoje mažiau negu Druskininkų savivaldybė finansavo aplinkos apsaugą, o Druskininkų savivaldybė – viešąją tvarką ir visuomenės apsaugą.

3. Ištyrus, kokie aplinkos veiksniai (vidutinė metinė infliacija, BVP pokytis, veikiančių ūkio subjektų skaičius, gyventojų skaičius Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybėse) koreliavo su biudžeto pajamomis ir išlaidomis, nustatyta, kad stipriausias ryšys buvo tarp abiejų savivaldybių pajamų ir BVP pokyčio, silpniausias - tarp pajamų ir gyventojų skaičiaus savivaldybėje. Zarasų r. savivaldybėje išlaidas stipriausias koreliacinis ryšys siejo su BVP pokyčiu, Druskininkų – su vidutine metine infliacija. Silpniausias ryšys abiejose savivaldybėse buvo tarp išlaidų ir gyventojų skaičiaus. Stipriausias koreliacinis ryšys buvo su makroekonominiais veiksniais, o silpniausias – su rajono apimties lygiu nagrinėtais veiksniais. Taip yra todėl, kad didelė, o Zarasų r. savivaldybėje didžiausia savivaldybės pajamų dalis yra gaunama dotacijų forma, jei būtų surenkama daugiau nuosavų pajamų, tuomet ir koreliacija stipresnė būtų su vietos rodikliais.

Atlikus SSGG analizę galima teigti, jog nors ir yra keletas panašumų (didelis nedarbas, mažėjantis gyventojų, moksleivių skaičius), abiejų savivaldybių stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės ir jų mastai skiriasi. Zarasų r. savivaldybėje yra tik kurorto užuomazgos, o Druskininkų savivaldybėje lankosi nepalyginamai daugiau lankytojų, šio kurorto sėkminga veikla užtikrinta ir patikrinta laiko, todėl šių savivaldybių artimų perspektyvų planai skiriasi.

SIŪLYMAI

Esant pajamų trūkumui abiejose savivaldybėse, galima nustatyti didesnę nekilnojamojo turto mokesčio tarifą. Taip pat tokiu būdu galima paskatinti turto savininkus turtą naudoti arba parduoti tiems, kas jį naudos, tai galimybė skatinti verslumą, taip pat tai reikštų darbo vietų kūrimą ir mokesčių atėjimą į biudžetą. Žemės mokesčio tarifų koregavimas, tai dar viena potenciali galimybė sugeneruoti didesnes pajamas iš mokesčių, nes savivaldybė gali nustatyti tarifus pagal savo poreikius, jei reikia ir padidinti, bet nedaugiau nei nustatyta riba.

Zarasų r. savivaldybė dar gali įvesti vietinę rinkliavą už naudojimąsi viešąja infrastruktūra, kurią mokėtų atvykstantys žmonės, bet tai turėtų būti daroma po atitinkamų pokyčių, kai žmonės turės ką veikti, kuo užsiimti ilgesnį laiko tarpą (kai bus teikiama daugiau paslaugų, bus daugiau laisvalaikio praleidimo galimybių, geresnės apgyvendinimo sąlygos).

Papildomas finansavimo šaltinis gali būti investicijų pritraukimas. Investicijas Zarasų r. savivaldybei reikia pritraukti ne tik turizmo plėtrai skatinti, nes dalis šių verslo sričių yra sezoniškos, bet ir įsikuriant kitokių tipų įmonėms, todėl savivaldybė galėtų daugiau reklamuotis ir pristatyti savo pranašumus, pvz., savivaldybės tinklalapyje pateikti informaciją nors keliomis užsienio kalbomis.

Savivaldybės administracija galėtų palaikyti glaudesnę ryšį su gyventojais atlikdama internetines apklausas planuojamų projektų, paslaugų teikimo, mokesčių ir kt. klausimais.

Nuo 2014 m. savivaldybė turi daugiau dėmesio kreipti į socialinių pašalpų skyrimą, kad jos būtų teikiamos tiems, kam tikrai reikia, nes visos nepanaudotos lėšos liks jai ir šias lėšas bus galima panaudoti savo nuožiūra, tai dar viena galimybė savivaldybei generuoti papildomų lėšų savo biudžete.

LITERATŪRA

1. Alegre J. C., Penas S. L., Santias F. R., Boubeta A. S. (2013). Budget Transparency in Local Governments: An Empirical Analysis // *Local Government*, vol. 39, no. 2, p. 182-207. Prieiga per internetą: <http://www.tandfonline.com/skaitykla.mruni.eu/doi/pdf/10.1080/03003930.2012.693075>, [žiūrėta 2015 06 02].
2. Astrauskas A. (2003). Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
3. Augustinaitis A., Rudzkiene V., Petrauskas R. A., Dagytė I., Martinaitytė E., Leichteris E., ... Žilionienė I. (2009). Lietuvos e. valdžios gairės: ateities išvalgų tyrimas: kolektyvinė monografija. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/lietuvos-evaldios-gairs-ateities-valg-tyrimas25169/253/SSGG>, [žiūrėta 2015 06 18].
4. Bagdzevičienė R., Navackaitė L., Miliukaitė B. (2002). Kurortų plėtros koncepcijos teoriniai aspektai // *Regionų plėtra – 2002 medžiagos ištraukos*, p. 24-29. Prieiga per internetą: <http://www.lrti.lt/veikla/publikacijos.html>, [žiūrėta 2015 03 25].
5. Balvočiūtė R., Makuškaitė A. (2012). Lietuvos vietinės valdžios subsektorius finansų regioninė diferenciacija // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 4 (28), p. 38-52.
6. Bartosevičienė V. (2010). Ekonominės statistikos pagrindai: mokomoji knyga. – Kaunas: Technologija.
7. Bryson J. M., Roering W. (1987). D. Applying Private Sector Strategic Planning in the Public Sector // *Journal of the American Planning Association*, no. 53, p. 9-22. Prieiga per internetą: <http://www.tandfonline.com/skaitykla.mruni.eu/doi/pdf/10.1080/01944368708976631>, [žiūrėta 2015 06 18].
8. Buškevičiūtė E. (2008). Viešieji finansai. – Kaunas: Technologija.
9. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/search/>, [žiūrėta 2015 03 25].
10. Davulis G. (2006). Lietuvos savivaldybių finansų struktūra ir jos raida // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (7), p. 40 – 45.
11. Druskininkai sveikatos šaltinių kurortas. Druskininkų sanatorijos, gydyklos, apgyvendinimas ir kita veikla. Prieiga per internetą: <http://info.druskininkai.lt/new/lt/apgyvendinimas/sanatorijos-spa>, [žiūrėta 2015 08 06].

12. Druskininkų savivaldybė. Turizmo infrastruktūros plėtra. Prieiga per internetą:
<http://www.druskininkai.lt/go.php/lit/Turizmo-infrastrukturos-pletra/679>, [žiūrėta 2015 08 06].
13. Druskininkų savivaldybė. 2012 m. biudžeto vykdymo ataskaitų aiškinamasis raštas. Prieiga per internetą:
http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=202103&p_org=4557&p_fix=y&p_gov=n, [žiūrėta 2015 02 27].
14. Druskininkų savivaldybė. Druskininkų savivaldybės plėtros 2004-2013 m. strateginis planas. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/go.php/Strategija965>, [žiūrėta 2015 07 23].
15. Druskininkų savivaldybė. Druskininkų savivaldybės plėtros 2014-2020 m. strateginis planas. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/go.php/Strategija965>, [žiūrėta 2015 07 23].
16. Druskininkų savivaldybė. Statistika. Prieiga per internetą:
<http://www.druskininkai.lt/go.php/Statistika499182>, [žiūrėta 2015 02 25].
17. Druskininkų savivaldybės administracija. Biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2013 m. gruodžio 31 d. ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/go.php/lit/Biudzeto-vykdy-mo-ataskaitu-rinkiniai/270>, [žiūrėta 2015 02 27].
18. Druskininkų savivaldybės administracija. Biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2011 m. gruodžio 31 d. ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/go.php/lit/Biudzeto-vykdy-mo-ataskaitu-rinkiniai/270>, [žiūrėta 2015 08 07].
19. Druskininkų savivaldybės administracija. Biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2012 m. gruodžio 31 d. ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/go.php/lit/Biudzeto-vykdy-mo-ataskaitu-rinkiniai/270>, [žiūrėta 2015 08 07].
20. Druskininkų savivaldybės administracija. Biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2014 m. gruodžio 31 d. ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/go.php/lit/Biudzeto-vykdy-mo-ataskaitu-rinkiniai/270>, [žiūrėta 2015 08 07].
21. Druskininkų savivaldybės administracija. Druskininkų savivaldybės administracijos finansų ir apskaitos skyriaus 2010 metų biudžeto vykdymo ataskaita.
22. Dubauskas M. (2014). Kad nieko netrūktų // IQ. Nr. 6 (51), p. 32.
23. ES statistikos tarnyba. BVP procentinis pokytis palyginti su ankstesniais metais. Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115>, [žiūrėta 2015 07 16].
24. ES statistikos tarnyba. Vidutinė metinė infliacija Lietuvoje. Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tec00118&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>, [žiūrėta 2015 07 16].

25. Europos vietos savivaldos chartija // Žin., 1999, Nr. 82-2418. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=48874&Condition2=>, [žiūrėta 2015 06 03].
26. Gorinienė G., Gorinaitė A. (2006). Fizioterapija ir kurortiniai veiksniai: vadovėlis. – Kaunas: LKKA.
27. Internetinis tarptautinių žodžių žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=kurortas&wid=11067>, [žiūrėta 2015 03 25].
28. Y. Zhang, Y. Liao. (2011). Participatory Budgeting in Local Government // Public Performance & Management Review, vol. 35, no. 2, p. 281-302. Prieiga per internetą: <http://www.tandfonline.com/skaietykla.mruni.eu/doi/pdf/10.2753/PMR1530-9576350203>, [žiūrėta 2015 06 02].
29. Kriščiūnas A. (2005). Kurortai ir kurortologijos plėtra Lietuvoje // Medicinos istorija ir raida. Nr. 41(4), p. 355-358.
30. Lazdynas R. (2005). Savivalda: filosofija, teorija, praktika. – Šiauliai: Saulės delta.
31. Levišauskaitė K., Rūškys G. (2003). Valstybės finansai. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
32. Lietuvos kurortų asociacija. Druskininkai – Lietuvos turizmo deimantas. Prieiga per internetą: <http://www.kurortuasociacija.lt/druskininkai>, [žiūrėta 2015 08 06].
33. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. (2013). Lietuvos savivaldybių indeksas 2013. – Vilnius. Prieiga per internetą: <http://files.lrinka.lt/SI2013/SI2013.pdf>, [žiūrėta 2014 10 30].
34. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Lietuvos savivaldybių indeksas 2014 m. Prieiga per internetą: <http://www.llri.lt/lietuvos-savivaldybiu-indeksas-2014>, [žiūrėta 2015 02 27].
35. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Lietuvos savivaldybių indeksas 2015. – Vilnius. Prieiga per internetą: <http://files.lrinka.lt/SI2015.pdf>, [žiūrėta 2015 11 30].
36. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas // Žin., 1990, Nr. 24-596. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.712BBBFA3D41/BsDUcInxqE>, [žiūrėta 2015 09 24].
37. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992, Nr. 33-1014. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>, [žiūrėta 2016 01 24].
38. Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas // Žin., 1997, Nr. 69-1743. Prieiga per internetą: https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F960F4CF3005/TAIS_494467, [žiūrėta 2015 09 24].
39. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas // Žin., 1994, Nr. 55-1049. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/HkGwXwcitL>, [žiūrėta 2015 09 24].

40. Lietuvos statistikos departamentas. Apgyvendintų turistų skaičius Druskininkų raj. sav. Požymiai: apgyvendinimo įstaigos tipas, administracinė teritorija ir metai. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>, [žiūrėta 2015 07 28].
41. Lietuvos statistikos departamentas. Gyventojų skaičius metų pradžioje Zarasų r. ir Druskininkų sav. Požymiai: lytis, amžius, administracinė teritorija ir metai. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>, [žiūrėta 2015 07 16].
42. Lietuvos statistikos departamentas. Veikiančių ūkio subjektų skaičius Druskininkų sav. Požymiai: įmonių dydžio grupė, administracinė teritorija ir metai. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>, [žiūrėta 2015 07 16].
43. Lietuvos statistikos departamentas. Veikiančių ūkio subjektų skaičius Zarasų r. sav. Požymiai: įmonių dydžio grupė, administracinė teritorija ir metai. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>, [žiūrėta 2015 07 16].
44. LR Finansų ministerijos tinklalapis. Biudžetas. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/c/portal/layout?p_1_id=PUB.1.52, [žiūrėta 2015 05 23].
45. LR Finansų ministerijos tinklalapis. Valstybės ir savivaldybių biudžetų vykdymo, biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų programų sąmatų vykdymo ataskaitų sudarymo taisyklės. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/web/finmin/biudzeto_formos/pirmas, [žiūrėta 2014 03 06].
46. LR Turizmo įstatymas // Žin., 1998, Nr. 32-852. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=471612, [žiūrėta 2015 03 20].
47. LR Vyriausybė. Dėl kurorto statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašo, kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašo ir kurorto ar kurortinės teritorijos statuso gyvenamosioms vietovėms suteikimo ir panaikinimo taisyklių patvirtinimo // Žin., 2006, Nr. 350.
48. Mackevičius J., Poškaitė D., Villis L. (2011). Finansinė analizė: mokomoji knyga. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/finansin-analiz25180/51/Horizontali+analiz%C4%97>, [žiūrėta 2015 06 18].
49. Naraškevičiūtė V. (2008). Savivaldybių biudžetų formavimo ir asignavimų naudojimo problemos Lietuvoje // Ekonomika ir vadyba. Nr. 13, p. 149 – 156.
50. Naraškevičiūtė V., Lakštutienė A. (2009). Valstybės finansai. – Kaunas: Technologija.
51. Oxford Dictionaries Language matters. Prieiga per internetą: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/health-resort>, [žiūrėta 2015 03 25].
52. Povilanskas R. (2003). Turizmo geografija ir kurortologija universitetinėse rekreacijos ir turizmo studijų programose. Nr. 4, p. 95-100. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB->

- 0001:J.04~2003~1367187317074/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content, [žiūrėta 2015 03 25].
53. Povilanskas R. (2010-2011). Kurortų darnios plėtros principai ir sąlygos // *Annales Geographicae*. Nr. 43-44, p. 76-84.
54. Prakapas R., Butvilas T. (2011). Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms: mokomasis leidinys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <http://ebooks.mruni.eu/reader/mokslinio-tiriamajo-darbo-logografika-studijoms43415/106>, [žiūrėta 2015 06 18].
55. Razaki, K. A., Lindberg, D. L. (2012). Municipal budgeting: positives, pitfalls and politics // *ASBBS Annual Conference*. Nr. 19 (1), p. 775 – 786. Prieiga per internetą: <http://asbbs.org/files/ASBBS2012V1/PDF/R/RazakiK.pdf>, [žiūrėta 2014 10 04].
56. Stačiokas R., Rimas J. (2002). Lietuvos savivaldybių raida ir veiklos finansavimas. – Kaunas: Technologija.
57. Valstybinės mokesčių inspekcijos tinklalapis. Savivaldybių sprendimai dėl nekilnojamojo turto mokesčių tarifų 2010-2014 m. Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/cms/nekilnojamojo-turto-mokestis>, [žiūrėta 2015 08 19].
58. Valstybinės mokesčių inspekcijos tinklalapis. Savivaldybių tarybų nustatyti žemės mokesčio tarifai 2013 ir 2014 m. Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/cms/zemes-mokestis2>, [žiūrėta 2015 08 19].
59. Vanagas R., Vyšniauskienė L. (2012). Vadybos pagrindai: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/vadybos-pagrindai/110/SSGG>, [žiūrėta 2015 06 18].
60. Zarasų r. savivaldybė. Zarasų rajono savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2011 m. gruodžio 31 d. ataskaita.
61. Zarasų r. savivaldybė. Biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2014 m. gruodžio 31 d. ataskaita.
62. Zarasų r. savivaldybė. Savivaldybės biudžeto įvykdymo 2010 m. gruodžio 31 d. ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.zarasai.lt/informacija-biudzeto-ivykdymo-ataskaitos_460, [žiūrėta 2015 08 07].
63. Zarasų r. savivaldybė. Zarasų rajono savivaldybės 2014-2016 m. strateginis veiklos planas. Prieiga per internetą: http://www.zarasai.lt/planavimo-dokumentai_40, [žiūrėta 2015 07 23].
64. Zarasų r. savivaldybė. Zarasų rajono savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2012 m. gruodžio 31 d. ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.zarasai.lt/userfiles/dokumentas_xfiles.pdf, [žiūrėta 2015 08 07].

65. Zarasų r. savivaldybė. Zarasų rajono savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2013 m. gruodžio 31 d. ataskaita.
66. Zarasų r. savivaldybė. Zarasų rajono savivaldybės plėtros 2008-2013 m. strateginis planas. Prieiga per internetą: http://www.zarasai.lt/planavimo-dokumentai_40, [žiūrėta 2015 07 23].
67. Zarasų r. savivaldybės administracija. Zarasų miesto turizmo plėtros 2011 – 2020 m. strategija. Prieiga per internetą: http://www.zarasai.lt/planavimo-dokumentai_40, [žiūrėta 2015 07 23].
68. Zarasų r. savivaldybės taryba. 2013 m. vasario 21 d. sprendimas Nr. T – 6 „Dėl Zarasų rajono savivaldybės 2013 metų biudžeto tvirtinimo“.
69. Žalienė I., Žalys L., Išdonaitė-Medžiūnienė I. (2009). Lietuvos kurortų sveikatinimo veiklos plėtra // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (15), p. 349 – 358. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/09_02_15/zaliene.pdf, [žiūrėta 2015 09 15].

Černiauskaitė E. *Nuosavų savivaldybės biudžeto pajamų didinimo galimybės* / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. L. Birškytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir palyginta dviejų konkrečių savivaldybių biudžetų padėtis, pajamų ir išlaidų struktūra, esami ir galimi pajamų šaltiniai, dabartinės panaudojimo kryptys ir galimybės ateityje gauti daugiau nuosavų pajamų. Pirmasis skyrius skirtas apibūdinti savivaldybės reikšmei valstybėje, apibrėžti, kokios skiriamos savivaldybių charakteristikos, bei nustatyti, kokias funkcijas savivaldybė turi atlikti, taip pat pateikiamas biudžeto procesas, biudžeto principai bei nagrinėjami biudžeto sudarymo etapai ir metodai, aptariamas biudžeto planas, pateikiama savivaldybės pajamų ir išlaidų klasifikacija, aptariama, iš kur gaunamos pajamos ir kur patiriamos išlaidos, taip pat nurodoma, kaip vykdoma biudžeto atskaitomybė. Išskiriamos kurortinės ir kurortinės teritorijos statusą turinčios savivaldybės, jų bruožai. Antrasis skyrius skirtas pristatyti, kokie metodai bus naudojami tyrimui atlikti: mokslinės literatūros, teisinių dokumentų analizė, lyginamoji analizė, koreliacinė analizė, SSGG analizė, grafinis modeliavimas. Trečiajame skyriuje lyginami dviejų savivaldybių biudžetai, atliekama šių savivaldybių pajamas ir išlaidas lemiančių veiksnių koreliacinė analizė bei nuosavų pajamų didinimo galimybių aplinkos SSGG analizė, pateikiamos tyrimo išvados ir siūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: savivaldybės biudžetas, savivaldybės pajamos, savivaldybės išlaidos, nuosavos savivaldybės pajamos, savivaldybės funkcijos.

Černiauskaitė E. *Own Municipal Revenue Enhancement Opportunities* / Financial Management master thesis. Supervisor: Assoc. dr. L. Birškytė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economy and Financial Management, 2016.

ANNOTATION

The present master's thesis analyses and compares situation of two specific municipal budgets, structure of revenue and expenditure, existing and potential sources of revenue, current use directions and possibilities to receive more income in the future. The first chapter is devoted to describing significance of municipality in a state, to define the distinctive characteristics of municipalities, as well as to determine which functions the municipality has to perform, also, the budgetary process and the budgetary policies are proposed, the classification of the municipal revenue and cost classification is provided, moreover, it is examined where the income is received and the expenses occurred, and finally, it is specified how the budgetary accountability is implemented. Resort municipalities and municipalities which have a status of a resort, as well as their features are provided. The second chapter is intended to present the methods which will be used in research: analysis of scientific literature and legal documents, comparative analysis, correlation analysis, SWOT analysis and graphical modelling. The third chapter compares two municipal budgets, also, the correlation analysis of the factors which determine revenues and expenditure of these municipalities, as well as own revenue-raising possibilities SWOT analysis and findings and recommendations are provided.

Key words: municipal budget, municipal revenue, municipal expenses, municipal own revenues, municipal functions.

Černiauskaitė E. *Nuosavų savivaldybės biudžeto pajamų didinimo galimybės* / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. L. Birškytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016.

SANTRAUKA

Visos savivaldybės turi savo savarankiškus biudžetus, kurie turi būti subalansuoti ir vykdomi nepažeidžiant nustatytų biudžeto principų. Šiuo metu Lietuvoje sudaromi programiniai biudžetai, tai reiškia, jog finansavimas iš valstybės skiriamas savivaldybei, šias lėšas ir savivaldybės nuosavas pajamas savivaldybė paskirsto rajono asignavimų valdytojams pagal vykdomas programas. Savivaldybių biudžetai dažniausiai būna neįvykdyti taip, kaip buvo planuota, tai vienas iš pagrindinių savivaldybių sunkumų – lėšų trūkumas. Todėl reikia galvoti, kaip gauti reikalingų lėšų daugiau. Tyrimo problema - kaip keisti savivaldybės veiklą ir kokių priemonių imtis, siekiant padidinti nuosavas pajamas savivaldybės biudžete? Tyrimo objektas - savivaldybės biudžetas. Tyrimo tikslas - ištyrus ir palyginus Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų vykdymą 2010-2014 m. nustatyti, kokių priemonių turi imtis savivaldybė norėdama į biudžetą surinkti kasmet daugiau nuosavų pajamų.

Tyrimo uždaviniai: ištirti savivaldybės, jos funkcijų, pajamų, išlaidų ir biudžeto proceso, kurortinės teritorijos, kurorto teorinius aspektus, parengti tyrimo metodologiją, išnagrinėti, kaip buvo vykdomi Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių 2010-2014 m. biudžetai, nustatyti, kokios aplinkos veiksniai turėjo įtakos šių savivaldybių biudžetų pajamoms ir išlaidoms, ir kokios dabartinės aplinkybės siekiant gauti daugiau nuosavų pajamų į savivaldybės biudžetą. Tyrimo metodai: sisteminė ir palyginamoji mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, lyginamoji biudžetų duomenų analizė, koreliacinė analizė, SSGG analizė, grafinis modeliavimas.

Atliekant tyrimą nustatyta, kad Zarasų r. savivaldybės pajamos nagrinėjama 2010-2014 m. buvo mažesnės už Druskininkų savivaldybės pajamas. Kadangi Druskininkai yra kurortinė savivaldybė, į ją atvyksta daug žmonių iš kitur, todėl į biudžetą yra surenkama daug vietinių rinkliavų, kurias sumoka nevietiniai gyventojai. Didžiausią įtaką nagrinėtų savivaldybių pajamoms ir išlaidoms daro makroekonominiai veiksniai, o mažiausią – rajono apimties lygiu nagrinėti veiksniai. Šių savivaldybių stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės ir jų mastai skiriasi.

Šį darbą sudaro 3 skyriai. Pirmajame skyriuje atliekama teorinė analizė nagrinėjama tema, antrajame - pateikiama tyrimo metodologija, trečiajame - atliekamas Zarasų r. ir Druskininkų savivaldybių biudžetų tyrimas. Magistro baigiamąjo darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir siūlymai.

Černiauskaitė E. *Own Municipal Revenue Enhancement Opportunities / Financial Management* master thesis. Supervisor: Assoc. dr. L. Birškytė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economy and Financial Management, 2016.

SUMMARY

All municipalities have their own independent budgets which must be balanced and carried out without prejudice to the principles determined to the budget. Currently, in Lithuania program budgets are formed which means that state funding is allocated to a municipality and the municipality divides these funds as well as the municipality own income to the district appropriations managers under the implemented programs. Often municipal budgets are not implemented as it had been planned, as one of the main municipal problems is the lack of funds. It is therefore necessary to think how to receive more funds. The research problem is how to change the municipal activities and which measures need to be taken in order to increase the own revenues in the municipal budget? The object of the research is the municipal budget. The aim of the research is to examine and compare Zarasai District and Druskininkai municipality budget performance during the period of 2010-2014 and to determine which measures the municipality needs to take in order to collect more own revenues to a budget every year.

Objectives of the study: to examine the theoretical aspects of a municipality, its functions, revenues, expenses and the budget process, resort area and resort, as well as to prepare examination methodology and to examine how Zarasai District and Druskininkai municipalities budgets during the period of 2010-2014 had been implemented and to determine which environmental factors had an impact to revenue and expenditure of these municipalities' budgets, as well as the present circumstances in order to receive more income to the municipal budget. Research methods: systematic and comparative analysis of scientific literature, analysis of the legal documents, comparative budget analysis, correlation analysis, SWOT analysis and graphical modelling.

The study found that Zarasai District municipality income during the given period of 2010-2014 was lower than Druskininkai municipality income. As Druskininkai is a resort municipality, a lot of people from outside come there, so the budget has a lot of local fees paid by non-local inhabitants. The greatest influence to income and expenses of the examined municipalities is made by macro-economic factors, while the smallest – the factors examined at the district level. Strengths, weaknesses, opportunities, threats and their magnitude are different in all municipalities.

This thesis consists of 3 chapters. The first chapter is based on a theoretical analysis of the subject, the second one includes research methodology and the third one includes Zarasai District and Druskininkai municipal budgets examination. The master's thesis is ended with conclusions and recommendations.

PRIEDAI

**BAZINIS IR GRANDININIS PAJAMŲ KITIMO TEMPAS 2010-2014 M. ZARASŲ
R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBĖSE**

Metai	Pajamos tūkst. Lt.	Didėjimo tempas, proc.		Padidėjimo tempas, proc.		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt.	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2010	48 862,1	100	-	0	-	0	-
2011	53 966,3	110,45	110,45	10,45	10,45	5 104,1	5 104,1
2012	51 789	105,99	95,97	5,99	-4,03	2 926,9	-2 177,3
2013	49 279,4	100,85	95,15	0,85	-4,85	417,3	-2 509,6
2014	51 946,9	106,31	105,41	6,31	5,41	3 084,8	2 667,5

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Zarasų r. biudžeto įvykdymo ataskaitas.

Metai	Pajamos, tūkst. Lt.	Didėjimo tempas, proc.		Padidėjimo tempas, proc.		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt.	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2010	59 039	100	-	0	-	0	-
2011	68 326,1	115,73	115,73	15,73	15,73	9 287,1	9 287,1
2012	55 628,2	94,22	81,42	-5,78	-18,58	-3 410,8	-12 697,9
2013	59 155,9	100,2	106,34	0,2	6,34	116,9	3 527,7
2014	59 571,1	100,9	100,7	0,9	0,7	532,1	415,2

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas.

**MOKESTINIŲ PAJAMŲ POKYČIAI ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ
SAVIVALDYBĖSE 2010-2014 M., TŪKST. LT.**

Pajamų pavadinimas	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Pajamų ir pelno mokesčiai	17 066,1	95	15 399,9	94	16 216,3	94,9	16 102,8	93,9	19 286,9	94,4
Turto mokesčiai	700,9	3,9	792,3	4,8	668	3,9	847,4	5	956,3	4,7
Prekių ir paslaugų mokesčiai	211,9	1,2	198,7	1,2	197,7	1,2	195,2	1,1	180,3	0,9
Iš viso	17 978,9	100	16 390,9	100	17 082	100	17 145,4	100	20 423,5	100

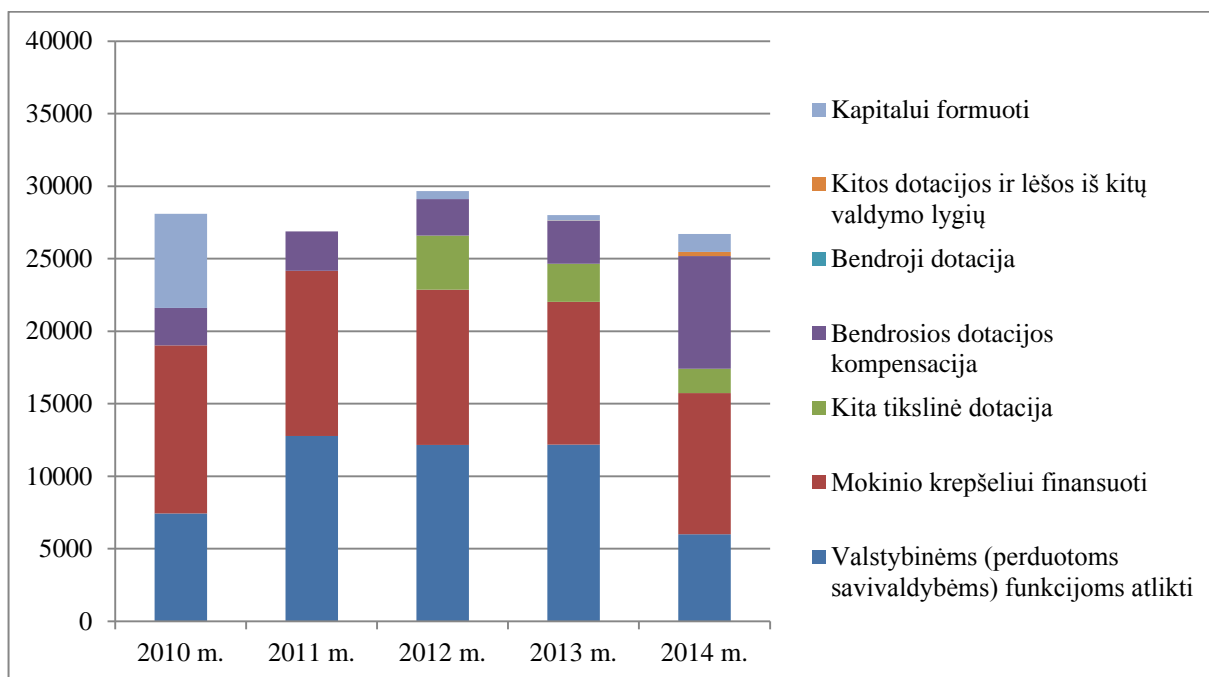
Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas.

Pajamų pavadinimas	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Pajamų ir pelno mokesčiai	19143,5	80,2	18850,9	75,4	19084	72,9	19085,8	72,8	22906,7	76,4
Turto mokesčiai	2164,9	9,1	3002,9	12,0	2607,5	9,9	2135,5	8,1	2744,8	9,1
Prekių ir paslaugų mokesčiai	2565,4	10,7	3164,4	12,6	4497,2	17,2	5003,7	19,1	4365,5	14,5
Iš viso	23873,8	100	25018,2	100	26188,7	100	26225	100	30017	100

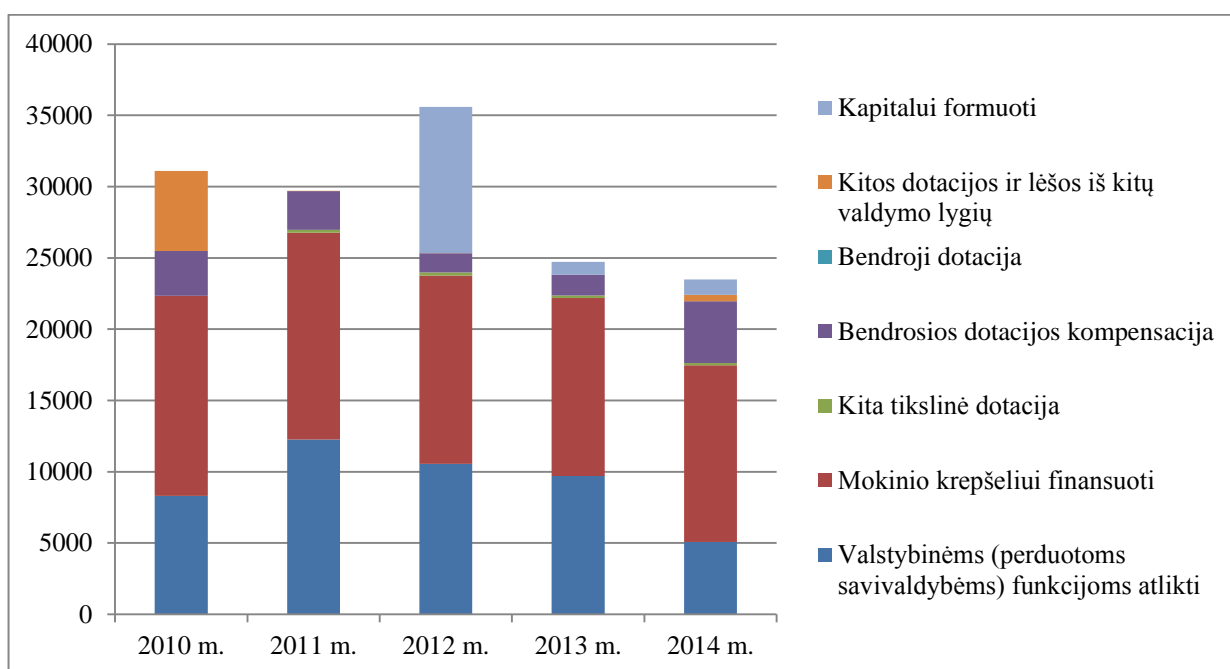
Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas.

3 PRIEDAS

ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ DOTACIJŲ STRUKTŪRA 2010-2014 M., TŪKST. LT.

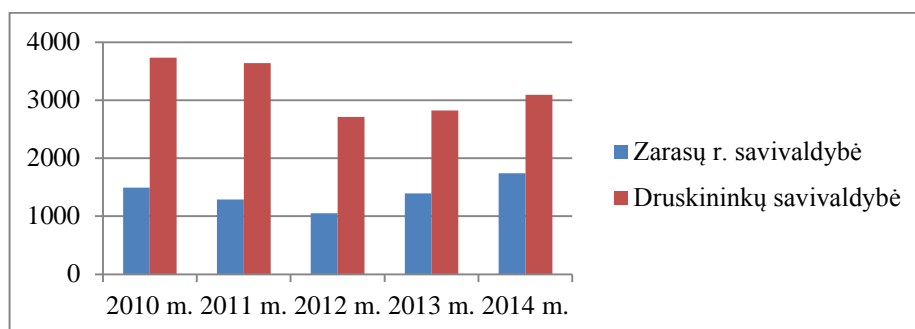

Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. savivaldybės biudžetų pajamų ir išlaidų vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas

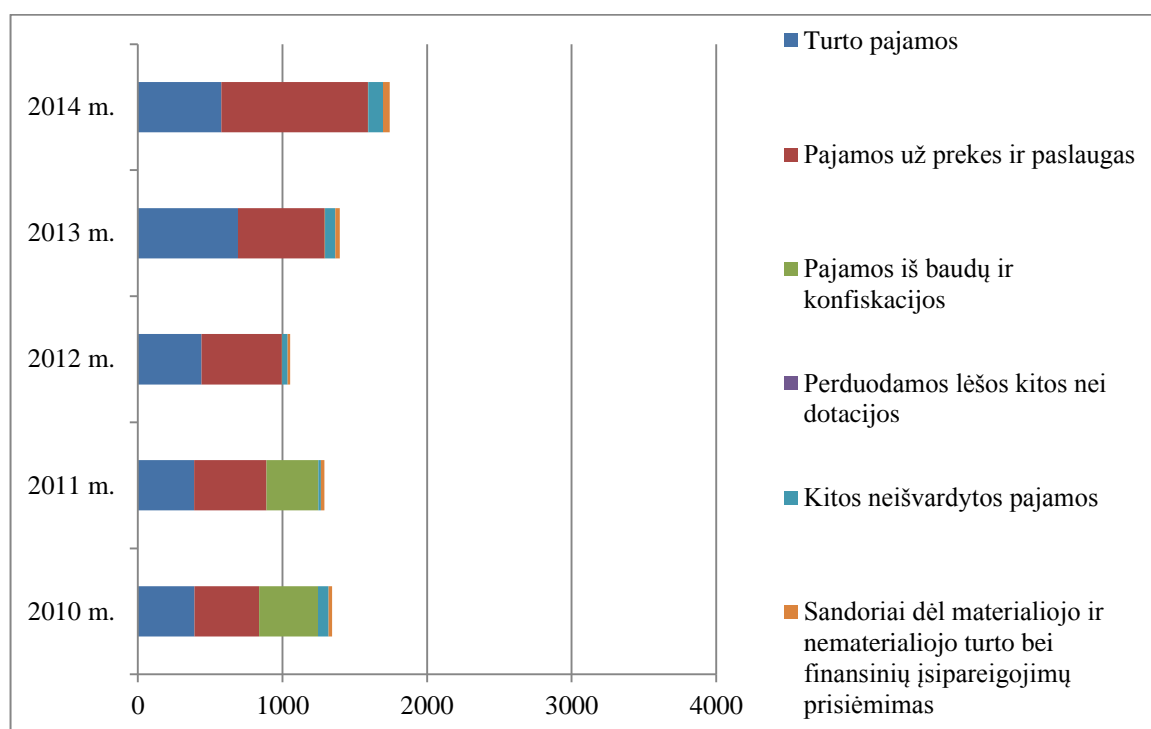
Šaltinis: sudaryta pagal Druskininkų savivaldybės biudžetų pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas

DRUSKININKŲ IR ZARASŲ R. SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ KITOS PAJAMOS
2010-2014 M., TŪKST. LT.

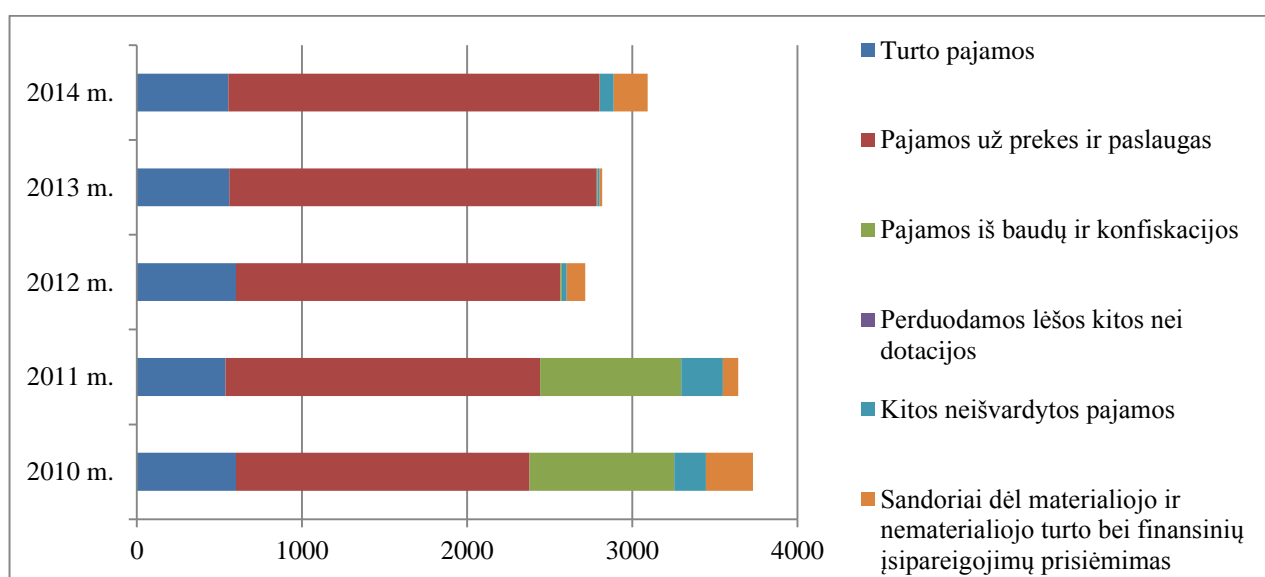

Šaltinis: sudaryta pagal Druskininkų ir Zarasų r. savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas

ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ KITŲ PAJAMŲ STRUKTŪRA 2010-2014 M., TŪKST. LT.

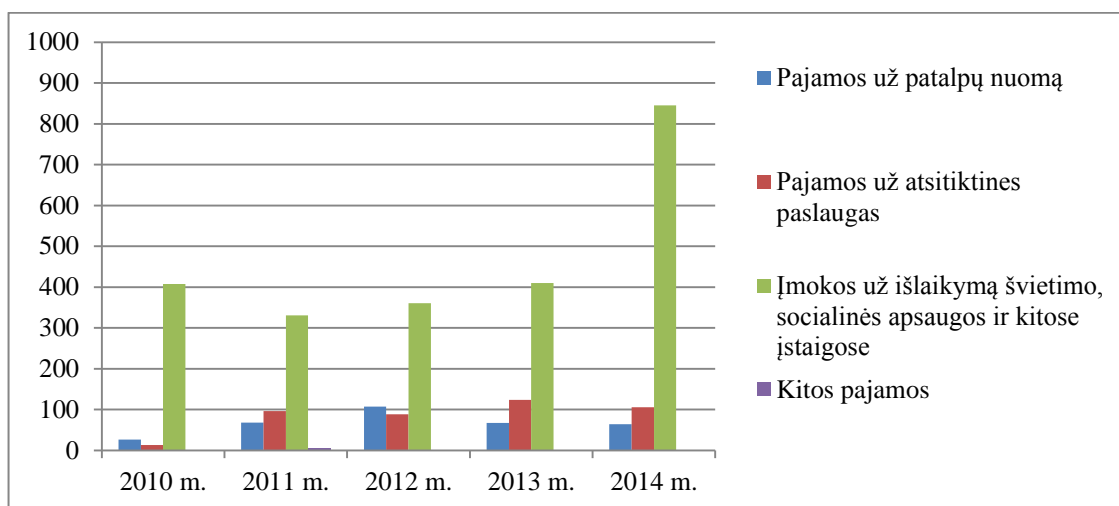
Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas

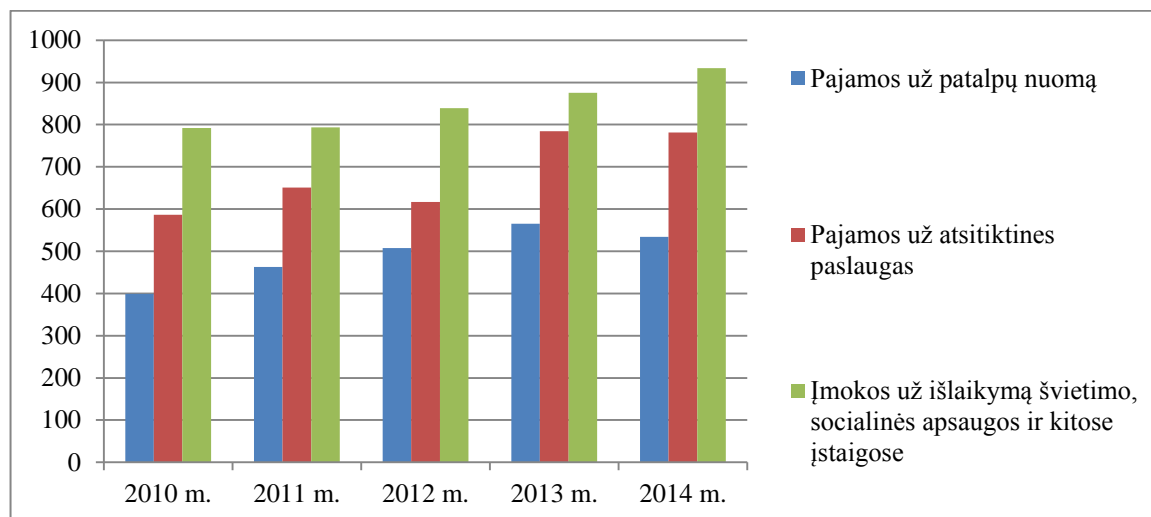
Šaltinis: sudaryta pagal Druskininkų savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas

6 PRIEDAS

ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ PAJAMŲ UŽ PREKES IR PASLAUGAS STRUKTŪRA 2010-2014 M., TŪKST. LT.

Šaltinis: sudaryta pagal Zarasų r. savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas

Šaltinis: sudaryta pagal Druskininkų savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymo 2010-2014 m. ataskaitas

7 PRIEDAS

VIENAM ZARASŲ R. SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANTI VISŲ
PAJAMŲ IR SAVARANKIŠKŲ PAJAMŲ DALIS, TŪKST. LT.

Metai	Pajamos, tūkst. Lt	Gyventojų skaičius	Pajamų dalis, tūkst. Lt
2010	48 862,1	19 013	2,6
2011	53 966,3	18 472	2,9
2012	51 789	18 013	2,9
2013	49 279,4	17 693	2,8
2014	51 946,9	17 318	3

Metai	Savarankiškos pajamos, tūkst. Lt	Gyventojų skaičius	Savarankiškų pajamų dalis, tūkst. Lt
2010	19 447,4	19 013	1
2011	17 657,4	18 472	1
2012	18 118,4	18 013	1
2013	18 511,7	17 693	1
2014	22 119,4	17 318	1,3

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Zarasų r. savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas 2010-2014 m., pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis.

**VIENAM DRUSKININKŲ SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANTI VISŲ
PAJAMŲ IR SAVARANKIŠKŲ PAJAMŲ DALIS, TŪKST. LT.**

Metai	Pajamos, tūkst. Lt	Gyventojų skaičius	Pajamų dalis, tūkst. Lt
2010	59 039	22 656	2,6
2011	68 326,1	21 876	3,1
2012	55 628,2	21 495	2,6
2013	59 155,9	21 221	2,8
2014	59 571,1	20 947	2,8

Metai	Savarankiškos pajamos, tūkst. Lt	Gyventojų skaičius	Savarankiškų pajamų dalis, tūkst. Lt
2010	27 320,2	22 656	1,2
2011	28 566,8	21 876	1,3
2012	28 792,4	21 495	1,3
2013	29 027	21 221	1,4
2014	32 904,1	20 947	1,6

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Druskininkų r. savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas 2010-2014 m., pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis.

9 PRIEDAS

**BAZINIS IR GRANDININIS IŠLAIDŲ KITIMO TEMPAS 2010-2014 M. ZARASŲ
R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETUOSE**

Metai	Išlaidos	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2010	47832,8	100	-	0	-	0	-
2011	53164,8	111,18	111,18	11,18	11,18	5332	5332
2012	51076,5	106,78	96,07	6,78	-3,93	3243,7	-2088,3
2013	49567,4	103,63	97,05	3,63	-2,95	1734,6	-1509,1
2014	49234,2	102,93	99,33	2,93	0,67	1401,4	-333,2

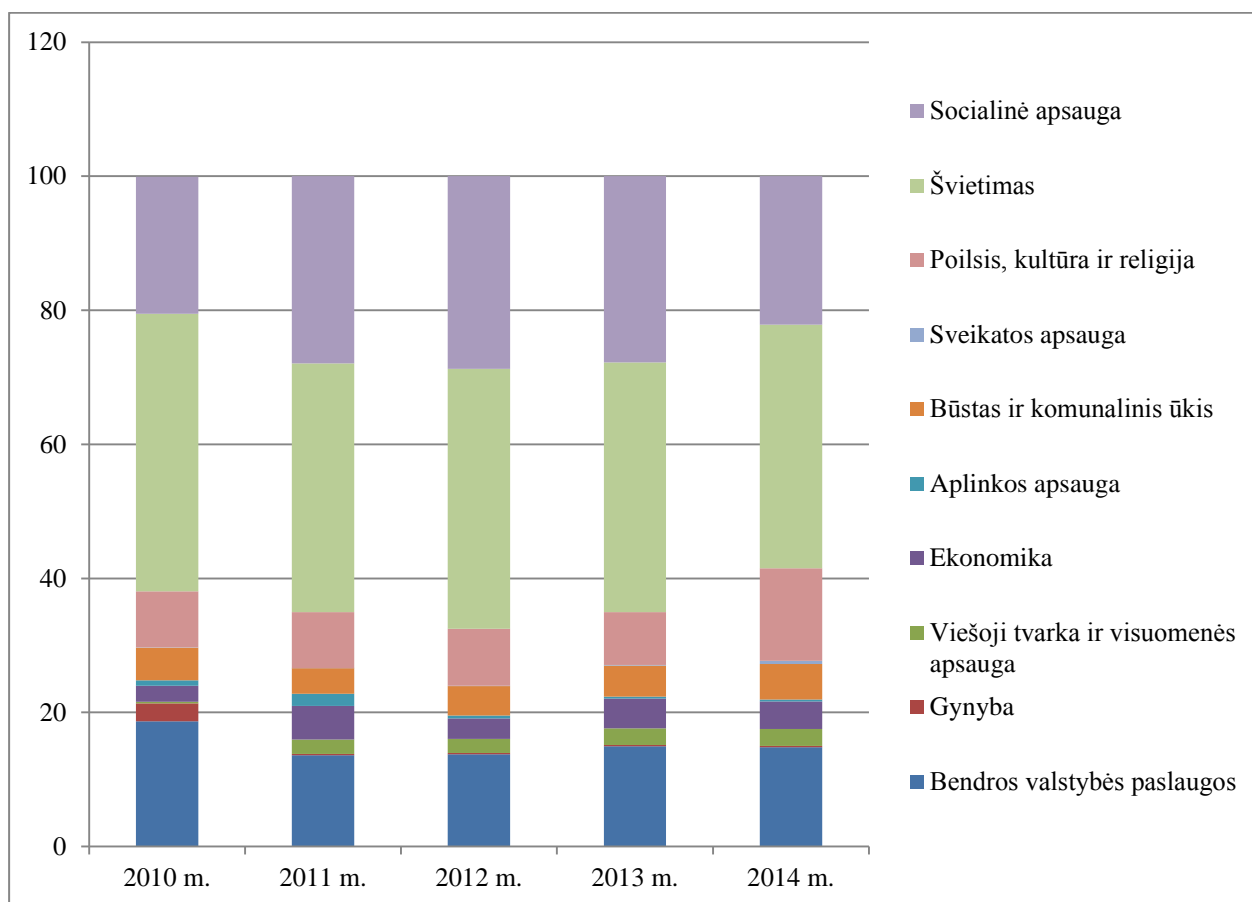
Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas.

Metai	Išlaidos	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2010	57479,8	100	-	0	-	0	-
2011	64425,2	112,08	112,08	12,08	12,08	6945,4	6945,4
2012	67756,5	117,88	105,17	17,88	5,17	10276,7	3331,3
2013	59427,2	103,39	87,71	3,39	-12,29	1947,4	-8329,3
2014	59898	104,21	100,79	4,21	0,79	2418,2	470,8

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas.

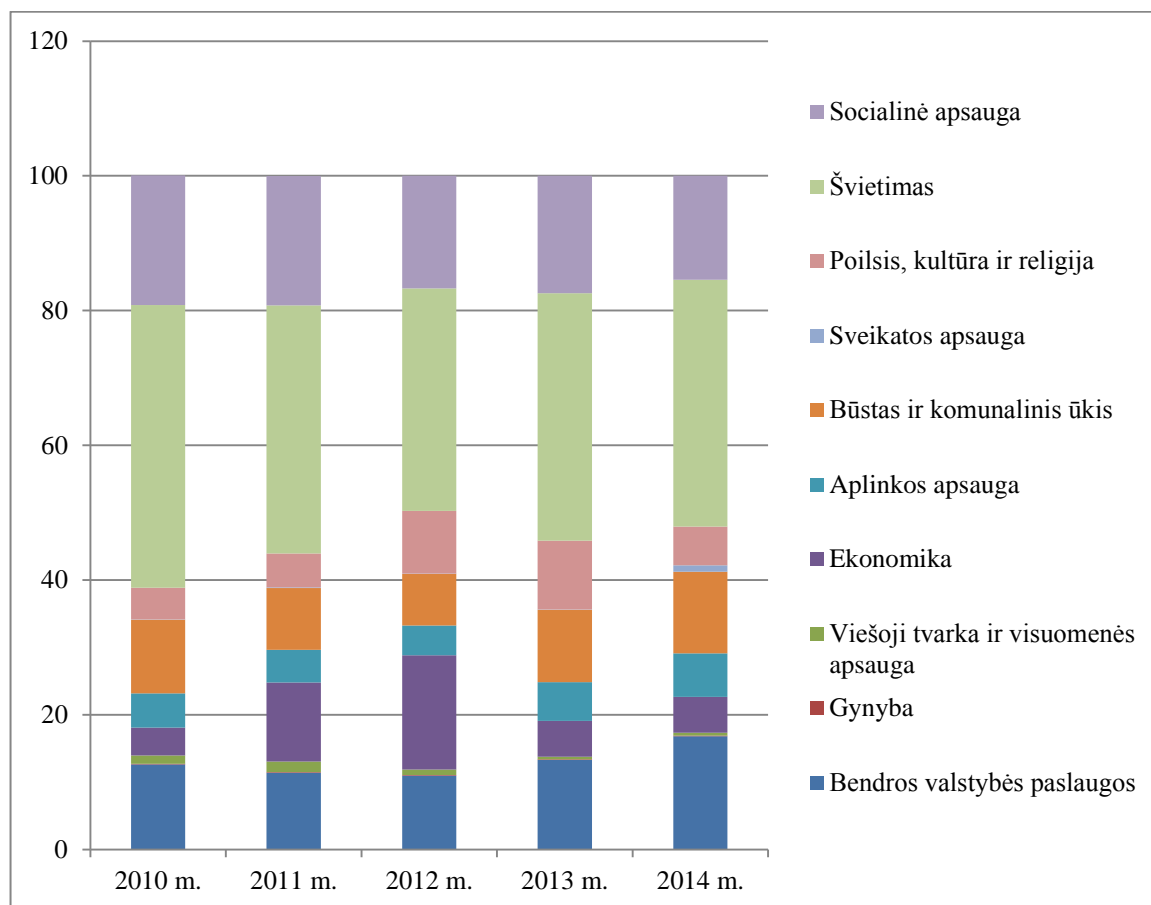
10 PRIEDAS

ZARASŲ R. SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO IŠLAIDŲ 2010-2014 M. STRUKTŪRA, PROC.

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas

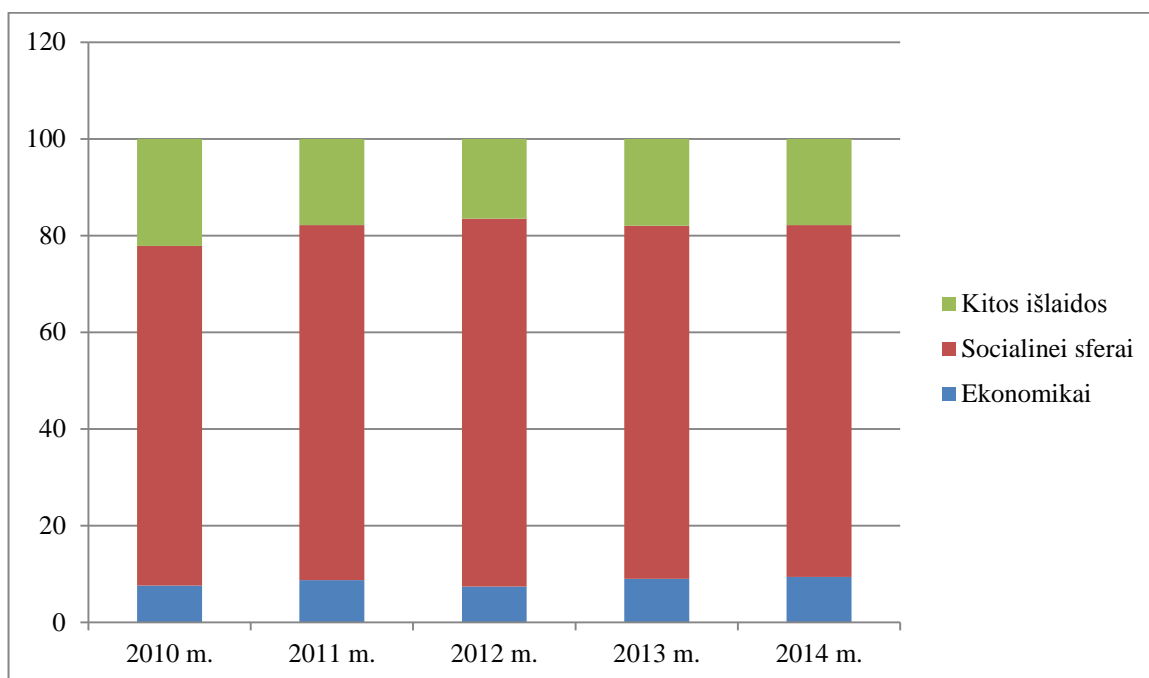
DRUSKININKŲ SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO IŠLAIDŲ 2010-2014 M. STRUKTŪRA, PROC.

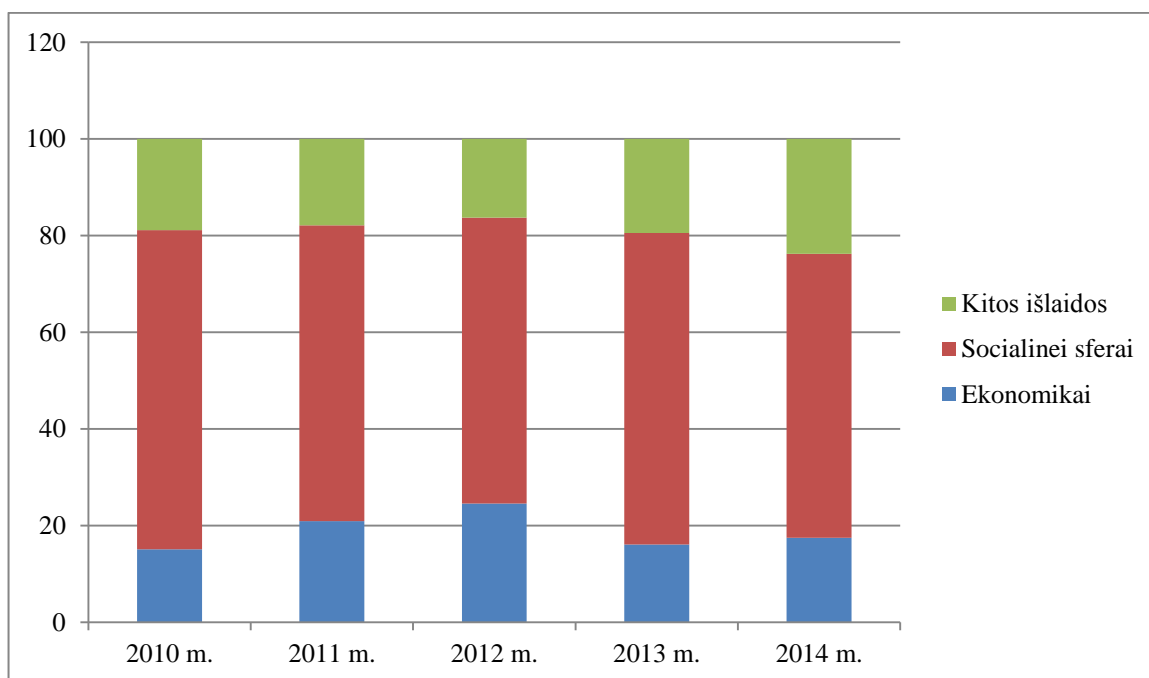
Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas

12 PRIEDAS

ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ IŠLAIDOS EKONOMIKAI, SOCIALINEI SFERAI IR KITOMS SRITIMS 2010-2014 M., PROC.

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas

**ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ IŠLAIDOS SOCIALINEI
SFERAI**

Socialinės sferos išlaidos	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Sveikatos apsauga	21,5	0,06	16,6	0,04	8,1	0,02	58,4	0,16	245,5	0,69
Poilsis, kultūra ir religija	3999,3	11,91	4439,2	11,38	4355,8	11,22	3909,6	10,80	6792,3	18,95
Švietimas	19787,2	58,91	19736	50,58	19804,1	51,00	18456,3	50,99	17890,1	49,92
Socialinė apsauga	9779,6	29,12	14826,7	38,00	14665,5	37,77	13768,1	38,04	10908,9	30,44
Iš viso	33587,6	100	39018,5	100	38833,5	100	36192,4	100	35836,8	100

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas.

Socialinės sferos išlaidos	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Sveikatos apsauga	29,4	0,08	48,1	0,12	24,2	0,06	32,7	0,09	555,4	1,59
Poilsis, kultūra ir religija	2692,6	7,1	3242,6	8,231	6292,7	15,72	6070,6	15,86	3457,6	9,822
Švietimas	24119,3	63,6	23739,2	60,26	22382,9	55,91	21826,9	57,02	21949,0	62,35
Socialinė apsauga	11080,4	29,22	12364,2	31,39	11333,4	28,31	10348,7	27,03	9239,3	26,25
Iš viso	37921,7	100	39394,1	100	40033,2	100	38278,9	100	35201,3	100

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas.

14 PRIEDAS

ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ IŠLAIDOS EKONOMIKOS SFERAI

Ekonomikos sferos išlaidos	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Ekonomika	1307,4	35,86	2646,3	56,8 1	1540,7	40,74	2193,1	48,99	2018,7	43,67
Būstas ir komunalinis ūkis	2338,6	64,14	2011,9	43,1 9	2240,8	59,26	2283,5	51,01	2603,5	56,33
Iš viso	3646	100	4658,2	100	3781,5	100	4476,6	100	4622,2	100

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas.

Ekonomikos sferos išlaidos	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Ekonomika	2391,4	27,54	7569,5	56,14	11469	68,87	3156,5	33,07	3191,8	30,54
Būstas ir komunalinis ūkis	6292,4	72,46	5912,6	43,86	5183,1	31,13	6388,1	66,93	7259,3	69,46
Iš viso	8683,8	100	13482,1	100	16652,1	100	9544,6	100	10451,1	100

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas.

15 PRIEDAS

ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ KITOS IŠLAIDOS

Kitos išlaidos	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Bendros valstybės paslaugos	8935,9	84,54	7238,3	76,4	7025,5	83,21	7416,8	83,53	7290,2	83,08
Gynyba	110,3	1,04	98,2	1,04	85,6	1,01	89	1,00	101,5	1,16
Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	1149,3	10,87	1154	12,18	1095	12,97	1231,7	13,87	1230,7	14,02
Aplinkos apsauga	374,8	3,55	983,5	10,38	237	2,81	142	1,6	152,8	1,74
Iš viso	10570,3	100	9474	100	8443,1	100	8879,5	100	8775,2	100

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas.

Kitos išlaidos	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Bendros valstybės paslaugos	7203,5	66,24	7334,7	63,61	7415	67,04	7897,3	68,14	10069,4	70,68
Gynyba	57,6	0,53	56,2	0,49	60	0,54	62,5	0,54	66,6	0,47
Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	696,3	6,40	1013,8	8,79	565,9	5,12	225,1	1,94	235,1	1,65
Aplinkos apsauga	2916,9	26,82	3126,3	27,11	3019,1	27,3	3405,1	29,38	3874,5	27,2
Iš viso	10874,3	100	11531	100	11060	100	11590	100	14245,6	100

Šaltinis: sudaryta pagal 2010-2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaitas.

VEIKSNIŲ KORELIACIJA SU ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ PAJAMOMIS

Metai	Pajamos, tūkst. Lt	Vidutinė metinė infliacija, proc.	BVP pokytis, proc.	Ūkio subjektai savivaldybėje	Gyventojai
2010	48 862,1	1,2	1,6	298	19 013
2011	53 966,3	4,1	6,1	330	18 472
2012	51 789	3,2	3,8	308	18 013
2013	49 279,4	1,2	3,3	317	17 693
2014	51 946,9	0,2	2,9	322	17 318
r		0,632894156	0,84788277	0,751666876	-0,171912894

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas, Lietuvos statistikos departamento duomenis, ES statistikos tarnybos duomenis.

Metai	Pajamos, tūkst. Lt	Vidutinė metinė infliacija, proc.	BVP pokytis, proc.	Ūkio subjektai savivaldybėje	Gyventojai
2010	59 039	1,2	1,6	553	22 656
2011	68 326,1	4,1	6,1	567	21 876
2012	55 628,2	3,2	3,8	541	21 495
2013	59 155,9	1,2	3,3	556	21 221
2014	59 571,1	0,2	2,9	592	20 947
r		0,475209281	0,721928992	0,369221109	0,180862359

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas, Lietuvos statistikos departamento duomenis, ES statistikos tarnybos duomenis.

**VEIKSNIŲ KORELIACIJA SU ZARASŲ R. IR DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ
BIUDŽETŲ IŠLAIDOMIS**

Metai	Išlaidos, tūkst. Lt	Vidutinė metinė infliacija, proc.	BVP pokytis, proc.	Ūkio subjektai	Gyventojai
2010	47 832,8	1,2	1,6	298	19 013
2011	53 164,8	4,1	6,1	330	18 472
2012	51 076,5	3,2	3,8	308	18 013
2013	49 567,4	1,2	3,3	317	17 693
2014	49 234,2	0,2	2,9	322	17 318
r		0,87285897	0,985211175	0,69999003	-0,022602336

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Zarasų r. savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas, Lietuvos statistikos departamento duomenis, ES statistikos tarnybos duomenis.

Metai	Išlaidos	Vidutinė metinė infliacija, proc.	BVP pokytis, proc.	Ūkio subjektai	Gyventojai
2010	57 509	1,2	1,6	553	22 656
2011	64 425,2	4,1	6,1	567	21 876
2012	67 756,5	3,2	3,8	541	21 495
2013	59 427,2	1,2	3,3	556	21 221
2014	59 898	0,2	2,9	592	20 947
r		0,79476023	0,666736267	-0,360473041	-0,2061225

Šaltinis: sudaryta autorės pagal 2010 – 2014 m. Druskininkų savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitas, Lietuvos statistikos departamento duomenis, ES statistikos tarnybos duomenis.